

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093
Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006
Gironummer van de bank: 953047

Kontributies;

Leden f. 25.00 per jaar (elk volgend gezins-
lid f. 12.50 per jaar)
Donateurs f. 20.00 per jaar
Abonnees in Heino f. 15.00 per jaar
Abonnees buiten Heino f. 20.00 per jaar
Losse nummers f. 5.00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

H.T.M. Heuven-Nepelenbroek,
Raalterstraat 8, 8141 RM Heino - penning-
meesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

- 1. Archeologie**
Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino
- 2. Boerderij- en Veldnamen**
Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

3. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

4. Folklore

Contactpersoon: H. Siemers-Buis,
Rozeboom 2, 8141 WP Heino

5. Foto- en geluidsdocumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie;

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

C.A.M. Grasveld, Veldhoekerweg 1,
8141 PH Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastr. 17,
8141 ET Heino

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino
3e jaargang - nummer 1 - maart 1983

INHOUDSOPGAVE

- blz. 74 Huis Brinkweg 80: "De Italiaan" - J.K. Pruim-Reinders
Is de familie Siero van Italiaanse oorsprong?
- blz. 78 Busonderneming van F. Meinderink te Heino - H. v. Bommel
Wel en wee van een pionier.
- blz. 80 Een brief uit 1820 van de Gouverneur der provincie Overijssel.
- blz. 81 Vogels rondom Heino - H.F. Matthijsen
Over kwantiteit en diversiteit.
- blz. 84 Op bezoek bij de familie Van der Geest - Arja Albrecht
Ze wonen op "Terra Nova" aan de Stationsweg.
- blz. 86 Wie is wie? - M.J.M. Bisschop
Wie geeft opheldering?
- blz. 87 Heino's tweede schoolgebouw - Henk van der Veen sr.
Een gebouw dat meer dan een eeuw dienst deed.
- blz. 91 Start nieuwe werkgroep Folklore.
- blz. 91 Uit de oude doos - Mevr. Wolfkamp
Vriendelijk verzoek om te reageren.
- blz. 92 Van de bestuurstafel.

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 mei binnen zijn bij het redactie-
adres. M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino (tel. 2208).

HUIS BRINKWEG 80: "DE ITALIAAN" DE FAMILIE SIERO EEN ITALIAANSE FAMILIE?

Naar aanleiding van een verzoek van de heer J.J.M. Siero uit Woerden om gegevens over zijn voorouders, die in Heino woonden, hebben we onder meer het volgende kunnen vinden.

De eerste Siero, die in Heino woont, is **Joseph Siro**.

In het rechterlijk archief van het schoutambt Heino komen we hem reeds tegen op 6 mei 1793. De verwalter scholtus H. van Langen legt dan vast, dat Joseph Siro, Mr verwer en glasemaker te Heino het verzoek indient om beslag te laten leggen op alle roerende goederen van Gerrit Kortenhorst in verband met een schuld van zes en tachtig carolus gulden en drie stuivers wegens verdiende daglonen en geleverde verfmaterialen.

Van Joseph Siro zijn we te weten gekomen, dat hij bij de volkstelling van 2 november 1795 in het eerste of dorpenrot van Heino woont (alleen).

Zijn ouders zijn overleden in het kanton Uri in Zwitserland. Hij is Rooms Katholiek en trouwt op oudere leeftijd, op 17 augustus 1801 te Heino, met Theodora (ook wel Dorothea genoemd) Oosterbaan, woonachtig te Zwolle, doch afkomstig uit Sneek.

Als Joseph Siro op 8 oktober 1813 te Heino overlijdt, is hij volgens de overlijdensakte 55 jaar oud en laat hij een vrouw en zeven kinderen na, 4 jongens en 3 meisjes. Hij woont dan niet meer in het dorp Heino, maar aan de Brink.

Zijn weduwe komt voor in het armenboek van de RK kerk te Lierderholthuis. Ze voorziet in haar onderhoud als breister. Ze overlijdt op 71-jarige leeftijd op 31 mei 1843 te Heino.

De oudste zoon van Joseph, **Bartholomeus** genaamd, en 9 jaar oud als zijn vader sterft, neemt later het schildersbedrijf over en blijft in het ouderlijk huis aan de Brink wonen.

Zijn broer **Carolus Hubertus**, eveneens schilder van beroep, vertrekt naar Diepenveen en overlijdt daar in 1855 op 46-jarige leeftijd.

Hij heeft geen nakomelingen.

Een andere broer **Josephus Ludovikus** vertrekt als schilder naar Leeuwarden. Later vestigt hij zich te Hellendoorn (Haarle), doch overlijdt te Raalte op 9 september 1874, bijna

"De Italiaan" voor de verbouwing

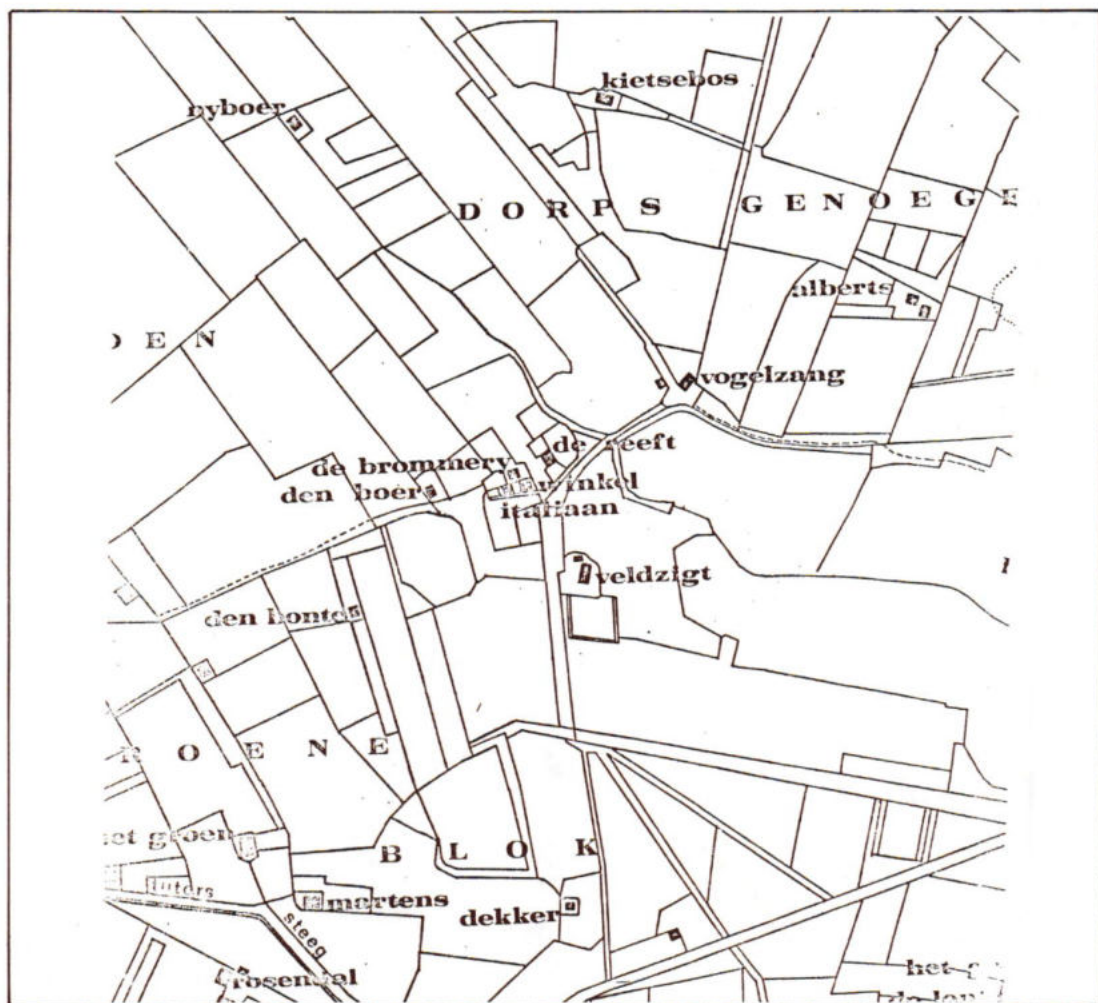

"De Italiaan" na de verbouwing

68 jaar oud. Zijn oudste zoon **Josephus Everhardus**, geboren 17 maart 1838 te Leeuwarden, vestigt zich als schilder te Hellendoorn. Hij is de vader van **Johannes Jozef Siero**, die in Woerden een schildersbedrijf begint en aldaar komt te overlijden op 5 april 1913.

Barholomeus Siero, die in Heino aan de Brink blijft wonen, heeft zes kinderen, van wie er twee jong overlijden. Twee meisjes en twee jongens blijven in leven. De oudste zoon **Joseph** vertrekt in 1874 met zijn vrouw naar Amsterdam, terwijl de andere zoon **Theodorus** genaamd te Heino trouwt met een dochter van dokter Van Delden. Uit dit huwelijk worden twaalf kinderen geboren. Eén ervan **Wilhelmus Hubertus** (Willem) **Siero** is de laatste schilder uit dit geslacht, die in Heino woont. Hij overlijdt op 10 april 1955 te Heino en heeft geen nakomelingen. Hij woont dan niet meer aan de Brink, maar aan de Dorpsstraat en wel op nummer 32.

Het huis aan de Brink waar de Siero's jarenlang wonen, wordt in het RK kerkboek van Lierderholthuis het "schildershuus op de Brink" genoemd. We vinden het terug in de minuutplans van 1818 en de oorspronkelijk aanwijzende tafel van 1830 als Heino sectie B

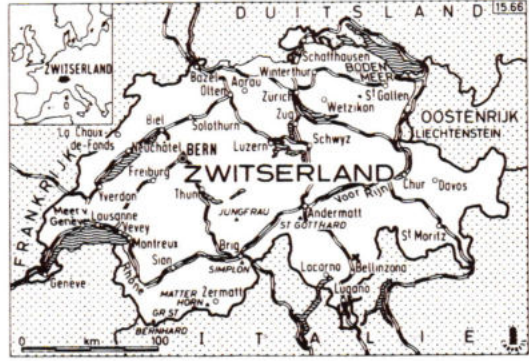

Copia

Cum Bartholomeus Siro de Arbedo Comitatus
 et Plebis Radingona Civitatis Comitis et Helveti
 Coram domini fidem in Publica mense
 inscriptis petiverit, ut in prohemio in actibus
 adnotatis de actibus subdistinguitur habet
 sequenti respectu vide licet.

Anno MDCCLXXIV diebus Quinquagesimo
 quinto, die quarta Mensis Augusti Ego Paterius
 Simon Notarius Publicus Paterius in
 ex Coloph. Siro, et Maria Annunciatio filia Pauli
 Siro, Legationis Compositus Siro in prohemio sunt
 nomen Annunciatio Siro Bartholomeus Siro in
 presentia Paterius Siro et Maria de
 mense pro domini Comitis de Radingo ex
 officio Paterius in presentia Paterius et
 subscriptis et sigillis signatus Siro in Actibus
 parochialis Arbedi hoc die octavo Mensis
 anno 1774. — (Siro)
 Paterius Siro et Maria de Radingo
 Siro et Paterius Siro

Bartholomeus Siro   Pro Vera Copia
 Veritas
Bartholomeus Siro

*Bewijs van de doop van Barholomeus Scier
 d.d. 4 augustus 1745 te Arbedo.*

Of **Joseph Siro**, die zich eind 1700 in Heino heeft gevestigd, inderdaad een broer is van **Bartholomeus Scier** uit Ommen, is wel waarschijnlijk, maar we hebben het nergens kunnen vinden.

Momenteel is te Heino nog één Siero woonachtig en wel Louis Siero, onderwijzer. Hij woont aan de Meidoorn en is een nakomeling van Barholomeus Scier.

J.K. Pruij-Reinders.

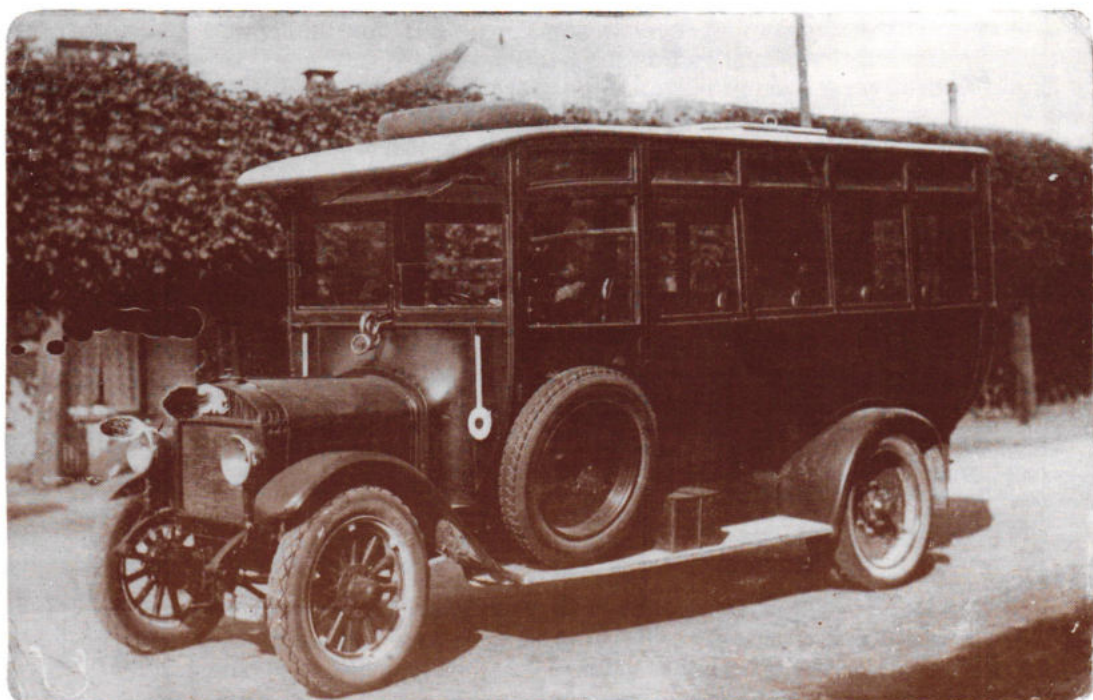
Daar het ondoenlijk is de gehele afstamming van Bartholomeus Scier en Joseph Siro in "Omheining" te plaatsen - "Omheining" is geen genealogisch tijdschrift -, kunnen degenen die daarvoor belangstelling hebben contact opnemen via het secretariaatsadres.

Geraadpleegde bronnen.

- Rijksarchief Zwolle: Rechterlijke archieven van Heino en Ommen.
- Burgerlijke stand van Heino en Ommen.
- Kerkelijke archieven (RK) van Heino en Ommen.

Gemeentearchieven Zwolle en Heino: Bevolkingsregisters etc.

Met deze Ford begon Meinderink zijn eerste busdienst.

De bus was 5 meter lang, 1,65 meter breed en bood plaats aan 13 passagiers.

Deze foto werd beschikbaar gesteld door Mevrouw Meinderink te Heino.

De lijn Heino-Deventer

Nog in hetzelfde jaar waarin de marktdiensten werden opgeheven, vroeg Meinderink vergunning aan voor een dagelijkse busdienst op Deventer.

De vergunning werd verleend op 25 november 1930, op de voorwaarde dat op het traject Schalkhaar-Deventer geen passagiers mochten worden opgenomen. Deze laatste bepaling diende om concurrentie te voorkomen met W. Hardon uit Deventer, die dit traject al bediende.

Op 23 februari 1931 werd de nieuwe lijn geopend. De route liep van Heino via Raalte, Heeten, Linde en Lettele naar Deventer. Het tarief voor het hele traject bedroeg 73 cent en ook hier konden rijwielen worden vervoerd voor 20 cent per rit.

Een dagelijkse dienst op Zwolle

In november 1931 kreeg Meinderink vergunning voor twee nieuwe lijnen, namelijk Raalte-Heino-Wijthmen-Zwolle en Nijverdal-Haarle-Nieuw Heeten-Heeten-Linde-Lettele-Deventer, die beide gedeeltelijk samenvielen met de bestaande lijn Heino-Deventer. Op deze wijze was een busverbinding tot stand gekomen van Deventer en Nijverdal met Zwolle. De dienst werd dagelijks uitgevoerd, waarvoor twee nieuwe bussen ter beschikking stonden: een Citroën met 22 zitplaatsen en een Chevrolet voor 18 passagiers.

In februari 1934 kwam daar nog bij een dagelijkse dienst Lemele-Lemelerveld-Heino, die in Heino aansloot op de bus naar Zwolle.

Deze lijn bleek echter niet rendabel en in augustus van hetzelfde jaar kwam ervoor in de plaats een dienst Lemele-Lemelerveld-Raalte-Deventer (via Wesepe). De Nederlandse Spoorwegen hadden groot bezwaar tegen deze laatste lijn, daar de spoorlijn Deventer-Ommen nog in exploitatie was. Er werd zelfs bij de Kroon beroep aangetekend, maar het

beroep werd afgewezen met de overweging dat de bus ook de kleinere buurtschappen aandeed, waarvan sommige ver van de spoorlijn lagen.

In 1936 werd de route tussen Nijverdal en Deventer gewijzigd. Nieuw Heeten werd niet meer aangedaan, er werd voortaan over Raalte gereden.

Intussen had Meinderink nu vijf bussen in gebruik, waaronder een Opel, gebouwd in 1932, die 27 zitplaatsen had.

Overdracht van de busdiensten van Meinderink

Jarenlang heeft Meinderink het busvervoer verzorgd tussen Zwolle en Deventer via Heino en Raalte. In 1937 werd de dienst Nijverdal-Heeten-Deventer overgenomen door J. Spijkerman uit Haarle.

Een jaar later werd de dienst Zwolle-Heino-Raalte-Heeten-Deventer ingekort tot Zwolle-Heino-Raalte-Heeten. Tot in de laatste oorlog heeft Meinderink deze dienst uitgevoerd.

H. v. Bommel.

BRON: Prov. Archief van Overijssel.

(Red.) De Meinderinks komen van oorsprong uit Duitsland en bij de immigratie werd door de burgerlijke stand een vergissing gemaakt: er kwam Menderink in de registers te staan. Maar de oorspronkelijke naam zijn ze in het dagelijks leven blijven voeren.

1e divisie
No. 2

Zwolle 26 Julij 1820

Zijne Koninglijke Hoogheid den Heere Prince van Oranje den 2 Augustus aanstaande van Zwolle zig naar Delden en de daarnavolgende dag over Deventer naar Zutphen enz. begevende, en derhalven Uwe Gemeente zullende passeeren, moet ik UEd. met de meeste nadruk aanbevelen bij tijds te zorgen dat de Steegen, Bruggen, enz. tegen het tijdstip van die doortocht zig in de best mogelijke Staat van passage bevinden, en dat tegen hetzelfde tijdstip alles worde weg geruimd en geweeerd, wat eenige hinder of oponthoud zoude kunnen veroorzaken.

De Gouverneur van de
Provincie Overijssel,
(w.g.) Bentinck.

Aan den Heer Schout
van Heino.

BRON: archief gemeente Heino.

VOGELS RONDON HEINO

Het is maart; het voorjaar in de natuur begint. Welnee, het voorjaar is al veel eerder begonnen, zeker bij de vogels. Op 26 januari j.l., toen de zon scheen, hoorde ik de grote lijster weer voor het eerst zingen: een korte, herhaalde, profetische roep hoog uit een boom. Ook zag ik al in de laatste dagen van januari een baltsende houtduif. Hij beschrijft al vliegend een boog door de lucht, waarbij hij in stijgende glijvlucht, als hij bijna op het hoogste punt is, vaak even z'n vleugels tegen elkaar aan laat slaan, om daarna weer een nieuwe baltsende boogvlucht te beginnen.

In maart duikelen de Kieviten al ruimschoots, vele broeden al. Ook hoor je soms de grutto hoog in de lucht weeklagend z'n naam roepen, waarbij de vogel, als je goed kijkt, heel anders vliegt dan wanneer hij laag over de weiden scheert.

Er is in de vogelwereld rondom Heino, zoals hier in de hele regio, nogal wat veranderd. Het landschap is enigszins veranderd. Er was vroeger veel meer akkerbouw in de vorm van rogge, wat haver en hier en daar een akkertje aardappelen. Het was ook meer geaccidenteerd, de hoge essen zijn helaas veelal afgegraven. Door maatregelen van

Kievit

Grutto

Ekster

de waterschappen en door andere oorzaken is het land de laatste decennia veel droger geworden. Dit alles heeft grote invloed gehad op de vogelpopulatie van dit gebied. Het aantal vogels in zijn totaliteit is weliswaar sterk gestegen, maar de diversiteit, het aantal soorten, is duidelijk afgenomen.

Er zijn bijv. veel meer spreeuwen, kapmeeuwen, houtduiven, Turkse tortelduiven, eksters, kraaien, ringmussen en merels te zien, het hele jaar door.

Alle weidevogels, kievit, tureluur, grutto, kemp-haan, zijn in aantal verminderd, behalve vreemd genoeg de scholekster (m.i. eigenlijk niet een echte weidevogel).

Wanneer ik weer eens een paartje patrijzen zie, een geelgors en een veldleeuwerik hoor zingen, of wanneer ik iets later in de tijd een nachtegaal of een jodelende wielewaal hoor, dan ben ik heel blij, dat ze er nog zijn. Vroeger kwamen deze vogels hier veel meer voor. Rondom Heino broeden jaren geleden nog de geitemelker, oftewel de nachtzwaluw, en vele paartjes boomvalk.

Het vogelleven is echter toch niet verarmd of gereduceerd, neen, het is veranderd en aangepast.

Havik op geslagen ekster.

Zanglijster

zeer fel zijn hooggebouwde nest tegen indringers weet te verdedigen, heeft daardoor veel meer overlevingskansen. De zanglijster broedt laag bij de grond (1½ - 3 m.). Minder fel zijnde laat hij zijn broedsel maar al te vaak door een ekster, gaai of kat uithalen.

Bovendien hebben ze minder dichte begroeiing als dekking nu de eikehakhoutwallen niet regelmatig worden gekapt. Gelukkig bestaat weer de tendens om door omhakken die ouderwetse houtwallen weer in ere te herstellen. De kleine zangers, zoals fitis, tjiftjaf, tuinfluiter en zwartkop en verder vele soorten mezen, zoals koolmees, glanskop- en kuifmees, zullen er wat blij mee zijn. Ook het wild zal van deze dichtere begroeiing dankbaar gebruik maken.

Wandelend of fietsend door het Relae, het Nijenhuis, het Rozendael, de Alerdinck en de Gunne treffen we zeker drie soorten spechten aan, te weten: groene, grote bonte en zwarte specht. De laatste zo zwart en zo groot als een kraai, is de laatste 25 jaar toegenomen. Een prachtige zwarte vogel met rode pet en gele snavel. Hij maakt drie, apart van elkaar te onderscheiden, opvallende geluiden. Je schrikt er soms van, als je hem van dichtbij hoort. In de golvende vlucht valt zijn wigvormige staart op.

Aangepast aan voedselaanbod, dekking en broedgelegenheid. Toch is het erg jammer, dat er zovele soorten, zoals eerder genoemde, zeldzamer zijn geworden.

Welke vogels zijn er nu dan wèl, die er vroeger niet of zeer weinig in aantal waren? Welnu, lopend langs de Berkendijk en later het Relae ingaand komen we er vanaf half april de bonte vliegenvanger tegen. Ook de zwarte roodstaart zien we meer. Van de roofvogels kunnen we in die buurt de havik weer waarnemen, evenals de sperwer. De buizerd is gelukkig ook weer goed vertegenwoordigd als broedvogel in die regio. De buizerd komt hier in de winter zeer talrijk voor. De meeste van deze vogels zijn echter half maart weer vertrokken naar hun broedgelegenheid in Scandinavië en Noordoost-Europa. Ook de torenvalk lijkt iets toegenomen. De drie soorten uilen: bosuil, ransuil en steenuil, kunnen zich goed handhaven, maar helaas is er voor onze schitterende kerkuil hier rondom Heino blijkbaar geen leefmogelijkheid meer. Vroeger broedde hij hier op meerdere plaatsen.

Zoals eerder gezegd is de vogelrijkdom wat veranderd. Vroeger veel merels en zanglijsters, nu wat minder zanglijsters, maar meer grote lijsters, die ik in het begin al noemde. Deze vogel, die

Zwarte specht

De spechten zijn evenals de meeste mezen, vliegenvangers, roodstaarten en vele uilen geheel of gedeeltelijk holenbroeders. De meesvogels broeden echter op de grond. Doordat de landbouwgrond zo intensief moet worden gebruikt om er een aanvaardbaar bestaan op te vinden, kan ieder begrijpen, dat voor vele vogelsoorten de broedmogelijkheid veel geringer is geworden. Die soorten nemen dan ook in aantal af, zoals gezegd: de weidevogels, maar ook veldleeuwerik, geelgors, gele kwikstaart, roodborsttapuit, boompieper, boomleeuwerik en zovele andere. Voor de achteruitgang van deze laatste zes vogelsoorten is de intensieve landbouw zeker niet alleen verantwoordelijk.

Kuifmees

Koekoek

Steenuil

Jac. P. Thijssse heeft eens gezegd - het was omstreeks 1930 -: "Wanneer ik een koekoek hoor en zie, neem ik heel diep mijn hoed voor hem af". Hij bedoelde hiermee m.i., dat hij zo blij was, dat deze vogel nog was waar te nemen. Nu ook de koekoek nog zeldzamer is geworden geldt deze uitspraak momenteel zeker nog voor hem, maar ook voor zovele andere.

Gelukkig kunnen we hier in de omgeving van Heino al fietsend of wandelend, vooral in de vroege ochtenduren nog buitengewoon genieten van de schoonheid van zang en vederkleed van onze vogels.

H.F. Matthijsen.

Weet ie wat vriejnis?
Zachies proatn en härd lieng.

'n Kring om demoane, dât zal wel goan.
Mâr 'n kring um de zun, doar schreit vrouwn en kinder um.

Uut 'n slech ei komp nooit 'n goed kuukn.

OP BEZOEK BIJ DE FAMILIE VAN DER GEEST

'Begin aan een tuin met visie,
nooit met een ontwerp'

zegt de Schotse kunstenaar Ian Finlay, maar de heer Van der Geest, die wel meer eigenzinnige ideeën heeft, denkt daar anders over. Hij begint een tuin wel met een ontwerp en wacht dan af wat ervan komt.

In een geanimeerd van de hak op de tak springend gesprek vertelt hij ons het verhaal van zijn tuin, die een geschiedenis kent van ruim 30 jaar.

Iedere Heinoër kent wel Terra Nova aan de Stationsweg, binnenkort weer een plaatje met scilla's, narcissen en sneeuwkllokjes.

Terra Nova, het nieuwe land, ooit een heideveld, later een appelboomgaard, tot Van der Geest er kwam wonen.

Zijn ouders, van oorsprong Fries, komen in 1932 naar Heino om wachtpost 8, bij de spoorwegovergang aan de Rozendaelseweg, te bemannen. Twee jaar later verhuist men naar wachtpost 9 bij het station Heino.

In 1952, na de dood van zijn vader, betreft Van der Geest met zijn vrouw Terra Nova. Het schijnt dat het huis vroeger een waranda had en ooit bedoeld was stationskoffiehuis te worden.

Van der Geest werkt dan als kleurenexpert bij een verffabriek in Zwolle. Gevoel voor kleuren lijkt hem aangeboren. De vele, vele andere dingen die hij weet, heeft hij zich door zelfstudie eigen gemaakt. Astronomie heeft b.v. ook zijn belangstelling en niet te vergeten: zijn 23 klokken!

Hij begon zijn tuin met borders en heeft daar een bepaalde mening over. Volgens hem leggen de meeste mensen hun tuin aan voor de voorbijgangers om vanaf de straat te worden gezien, terwijl je je tuin juist vanuit je huis moet bekijken.

Allereerst moet je proberen te ontdekken wat er in de tuin op een bepaalde plek wil groeien. Je kunt van tulpen houden en honderden bollen planten, maar als er -zoals bij Van der Geest- verkeerde schimmels in de grond zitten, komt er niets van terecht. Narcissen daarentegen doen het er fantastisch, evenals sneeuwroem, de kleine blauwe sterretjes. Hij heeft zelfs wilde narcissen uit de Pyreneeën meegebracht die nu goed gedijen op Heinose grond.

Een border dient het hele jaar door te bloeien, aldus Van der Geest. Er kwam een rots-tuin voor vroege bolgewassen, zoals sneeuwkllokjes, aconieten, sneeuwroem en ook primula's.

Van een kweker in Apeldoorn heeft hij veel over planten geleerd. Hij is zeer geïnteresseerd in namen en variëteiten en heeft er een prima geheugen voor, wat wel blijkt uit de hoeveelheid latijn die hij over ons uitstort (de naam van een bijzondere wilde narcis wordt ter plekke opgezocht: triandrus talia).

En al doende groeit zijn tuin. Hij vindt de bladvorm van planten zeer belangrijk en houdt van een speelse vorm bij de borders.

Het is niet verwonderlijk dat hij met tuinarchitecte Mien Ruys in felle discussies raakte. Zo vindt Mien Ruys grote kleurvlakken van primair belang in een border. Deze moet bovendien 'oplopen': dus lage planten vooraan en hoge begroeiing meer naar achteren.

Van der Geest meent daarentegen dat je de natuur als het ware moet nabootsen, je moet je aanpassen aan de natuur. Oplopende beplanting is dan niet noodzakelijk.

Door deze visie - een heidetuin in een weidelandschap is in zijn ogen beslist verwerpe-lijk - valt hij steeds meer terug op botanische planten, d.w.z. wilde of sterk verwilderende plantesoorten.

In de loop der jaren worden de oorspronkelijke borders kleiner en kleiner.

Hij komt in contact met een coniferenkweker uit Tegelen en krijgt grote belangstelling

voor deze bomen. De belangstelling wordt liefde en de eerste coniferen komen bij Terra Nova in een stuk heidetuin te staan. Een vijf-jaren-plan zorgt voor de rest.

De borders verdwijnen langzaam maar zeker en de coniferen worden talrijker. Stekken uit het buitenland voelen zich thuis en uit alle hoeken van het land vinden bijzondere soorten hun weg naar deze bijzondere tuin.

Sterke borderplanten overleefden de veranderingen, sommige soorten verdwenen vanzelf, andere planten voelden zich tot de omgeving aangetrokken, zij kwamen aanwaaien en bleven.

Zo groeide dit stukje 'nieuw land' tot een buitengewone tuin die na 30 jaar zijn evenwicht gevonden heeft.

Tijdens de enthousiaste rondleiding liet Van der Geest ons allerlei zeldzaamheden zien. De gele pijpbloem groeit er uitbundig, evenals vele campanula-soorten en ereprijs-variëteiten. Een blauwe papaversoort uit Tibet is helaas weer verdwenen.

Er zijn zelfs professoren uit Wageningen komen kijken!

Natuurvrienden uit Zwolle kwamen wandelen en mossen bekijken onder leiding van Van der Geest. Zij genoten daarna van de boerenkoolmaaltijd die mevrouw Van der Geest hun voorzette, zoals wij van de koffie.

De zeldzame dennewolfklauw groeide in zijn tuin (helaas kwamen de konijnen er ook achter) en een dwergkornoelje, sinds de ijstijd onveranderd, deze *cornus suetica*, van 10 cm hoog.

Zijn oude liefde, rozen, is niet helemaal vergeten door de coniferen. Men kan zelfs zeggen dat een klein wonder zich hier heeft voltrokken: een witte rozestruik maakte één tak met rose bloemen. Van de rose tak heeft Van der Geest een nieuwe struik gekweekt en deze bloeit nu als absoluut enige variatie in de wereld van zijn tuin!

Het zou te ver voeren alle planten en bomen te noemen die op dit stukje grond hun plaats hebben gevonden.

De heer en mevrouw Van der Geest hebben iets unieks gemaakt van hun tuin.

Vroeger zei de bevolking: 'Van der Geest plant onkruid', maar kijk nu eens wat het geworden is.

Arja Albrecht.

WIE IS WIE?

Dit is een foto welwillend beschikbaar gesteld door de heer Dijsselhof aan de Hagenweg. Kort na de bevrijding lieten de Canadezen deze jeep (waterwagen) achter. Vragen: waar is deze foto precies genomen en wie zijn de personen, die er op voorkomen? Reacties gaarne richten tot M.J.M. Bisschop, tel. 1326.

WIE WAS WIE?

Alle reacties die binnenkwamen (hartelijk dank!) op de foto in het kerstnummer 1982 van "Omheining" waren eensluidend: dat is de "bäakster" (baker/vroedvrouw) Dina Maria Biesmaat-Overmars. In de twintiger jaren oefende ze dat beroep uit en ze was daarbij de zeer gewaardeerde steun van dokter Van der Flier. Deze was nl. scheepsarts geweest en had vooral aanvankelijk wel graag de hulp van een deskundige "bäakster". Wanneer haar diagnose was "het komp nog niet", dan vertrouwde hij daar blindelings op! In die tijd, en dat moeten we niet vergeten, vonden praktisch alle bevallingen plaats in bedsteden, wat allerlei problemen gaf. De pasgeboren baby moest lekker warm blijven en kwam daarom stevig "in het pak", de moeder mocht pas de tiende dag van bed af, maar beiden werden tweemaal per dag verzorgd door mevrouw Biesmaat. Ze deed alles te voet af en als ze dan, zoals op de foto, met een tas aan haar hand door het dorp stapte, zeiden de mensen: "Der is ok wat an de hand, want doar löp de bäakster".

HEINO'S TWEDE SCHOOLGEBOUW

Het eerste Heinose schoolgebouw stond aan de Bakenbeltsteeg, tegenwoordig De Haarstraat, ongeveer tegenover het Meistershuus, naast de huidige smederij van Linthorst.

In de dertiger jaren van de vorige eeuw werd het evenwel te klein. 's Zomers was het aantal leerlingen niet erg groot, dat was de rustige periode voor de schoolonderwijzer. Wegens het ontbreken van algemene leerplicht hielpen veel kinderen nl. op de boerderij. We moeten niet vergeten dat meer dan de helft van de Heinoërs in die tijd boer was of boerenknecht! Maar 's winters stond het schooltje bol van de leerlingen.

Op 17 februari 1831 doet dan ook de schoolopziener "ondanks de belemmerende omstandigheden door den opstand der zuidelijke provinciën van het koninkrijk veroorzaakt" (de bekende Belgische opstand!) een hartstochtelijk beroep op het gemeentebestuur om of het bestaande gebouw te vergroten of een geheel nieuwe school te bouwen. "In een school tog" - zo schrijft hij - "van 9.7 ellen lang en 5.3 ellen breed moet thans een aantal van ongeveer 200 kinderen dagelijks onderwijs gegeven worden; hierdoor wordt niet alleen veroorzaakt, dat de leerlingen de ruimte niet hebben om behoorlijk te werken, maar zelfs om allen gelijktijdig te kunnen zitten". Verder wijst hij op de "door menselijke uitwaasemingen bedorven dampkring", waardoor het gevaar van snel verbreiden van "aanstekende kinderziekten" zeer groot is. Wanneer er in die tijd gesproken wordt van "ellen" dan bedoelt men "meters": de lengte van 100 centimeter werd wel als maat gebruikt, maar men bezigde daarvoor nog de oude naam "el", hoewel die eigenlijk slechts 68 à 70 cm lang was.

Burgemeester Klomp schrijft op 20 mei 1833 aan Gedeputeerde Staten dat "het gebouw hetwelk in het jaar 1810 bij het voormalig plaatselijk bestuur geheel nieuw is opgebouwd, zoodanig is aangelegd dat het voor geene geschikte vergroting of verbetering vatbaar is en dat men het indien men aan hetzelfde datgeene zal bewerken dat het aan het doel kan beantwoorden bijna geheel behoord af te breken en weder nieuw opbouwen doch dat men wegens de schaarsheid der gelden onder de ingezetenen over het algemeen zedert eenige jaren die onderneeming van tijd tot tijd heeft verschoven in de hope dat zich daartoe eenmaal gunstiger tijden zouden opdoen".

Enkele maanden later - augustus 1833 - beslist de gemeenteraad toch tot het vergroten van het gebouw "door hetzelfde een derde gedeelte te verlengen". Wel vindt men het stichten van een nieuwe school "het verkieslijkst" maar dan moet er kunnen worden gerekend op subsidie van rijk en provincie. Er zullen twee plannen komen, een voor verbouwing en een voor nieuwbouw; het vervaardigen daarvan wordt opgedragen aan "eenen H. Tenthof".

De schoolopziener heeft ondertussen een aantal wensen op tafel gelegd:

"Een portaalte voor den ingang van eenen halven steen dikte, zoo dat de buitendeur

---

Wat zweet iej toch - zee de boer teeng de knrecht, toen z'an 't èètn wäärn - O, dät giet wel weer ööver, a'k an 't wark binne.

Alles met moate - zee de kleermäker - en hee sleug zien vrouwe met 'n elnstok.

Mien vrouwe weet niks - zee Geert - ik weet teminsn nog, dät dree en dree ruum vieve is.

---

dig kan zijn, eer de binnendeur opengaat.

Een behoorlijk heimelijk gemak, voor jongens en meisjes door een beschotje afgescheiden, voor de jongens bij hetzelfde een waterbak, om de onreinheid langs de muren der scholen voor te komen, welke op vele plaatsen en ook te Heino, tegenwoordig plaats vindt.

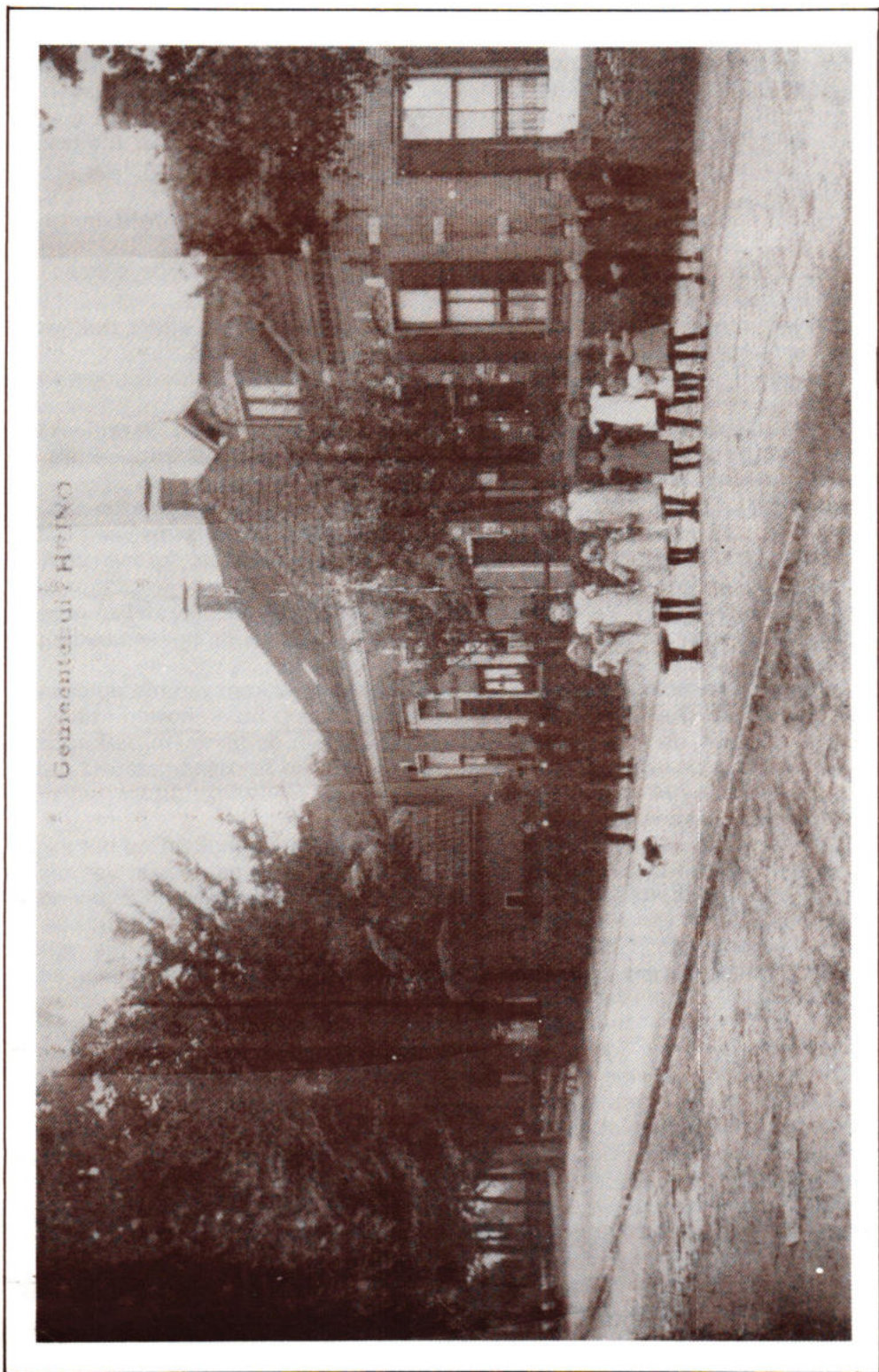
De inwendige ruimte zoodanig te maken, dat er tenminste 2 kubieke ellen ruimte in de ledige school voor ieder kind berekend wordt, deze ruimte voor een goed deel in de hoogte van de school te zoeken, om de dampen door de uitwaseming der kinderen veroorzaakt, des te beter te doen optrekken.

De plaatsen zoo te berekenen, dat voor de twee hoogste klassen $\frac{1}{2}$ El voor ieder kind en voor de laagste 2 Ellen voor 5 kinderen berekend worden''.

Er zit echter zo weinig schot in de zaak, dat Gedeputeerde Staten in januari 1835 aandringen op spoed.

Dan komt de aap uit de mouw: er is opnieuw - evenals in 1828 toen er een nieuwe schoolonderwijzer moest worden aangesteld - sterke verdeeldheid in de gemeenteraad (4 protestantse en 3 rooms-katholieke leden!), nu omtrent het eigendomsrecht van de grond, waarop het schooltje staat. Het Meistershuus werd toen aan de Hervormde kerk toegewezen, maar het schoolgebouw was eigendom van de burgerlijke gemeente. De Gouverneur van de provincie grijpt in. Hoe? Dat kunt u wel raden: hij benoemt een commissie die de zaak zal onderzoeken. Het zijn de heren H.F.C. baron Bentinck van Schoonheten en H. van der Sluys, beiden lid van Gedeputeerde Staten. Er komt nu inderdaad spoedig een beslissing: de gemeente kan de grond die nodig is voor de opbouw

Uit: Bisschop, Heino in oude ansichten.

Het gebouw in het midden is de voormalige school aan de huidige Canadastraat, gebouwd in 1837. Op deze foto uit de dertiger jaren is het reeds in gebruik als gemeentehuis. In 1948 werd het afgebroken om plaats te maken voor boekhandel Smit-Overmars, later Bisschop. Thans zijn er in gevestigd makelaardij Slotman en architectenburo Postma. Het pand rechts is thans groentehandel Antonissen.

van de school van de Hervormde kerk kopen voor f. 600.— per bunder. Het blijkt evenwel, dat verbouwen toch op grote bezwaren stuit, vooral financiële. De raad besluit op 24 april 1835 dan ook tot nieuwbouw, maar houdt daarbij duidelijk een slag om de arm. Wanneer er geen ruime subsidie komt, acht men zich "verplicht dat werk te staken tot zoolang een gunstiger uitzicht daartoe mogt opdagen als latende den over het algemeen meer en meer verarmenden toestand der ingezetenen onzer gemeente niet toe dezelve zoolang de voortbrengselen van den Landbouw op zulke buitengewoone lage prijzen staan hun de lasten die zij reeds te dragen hebben tot hoog te verzwaren".

De subsidie wordt aangevraagd maar toekenning daarvan laat op zich wachten tot juli 1836; pas dan wordt er een rijkssubsidie toegekend van f. 630.—.

Op 1 september van dat jaar schrijft burgemeester Klomp aan Gedeputeerde Staten:

- dat er een nieuw bestek moet komen;
- dat er bij de oude school niet kan worden gebouwd, doch dat er een ander stuk grond moet worden aangekocht; en
- dat het jaargetijde al zo ver gevorderd is, dat er dit jaar toch niet meer gebouwd kan worden.

Verder zegt hij toe dat de aanbesteding nog wel dit jaar kan plaats vinden "dewijl als dan de aannemers het wintersaizoen kunnen te baat nemen om het nodige houtwerk als kozijnen, ramen en banken, schrijftafels en borden etc. in orde kunnen maken".

Inderdaad wordt in november de uitvoering van het werk voorlopig toegewezen aan Jan Wolters, timmerman te Dalfsen, voor de som van f. 2290.—. De rijkssubsidie van f 630.— is dan wel minder dan 1/3 deel, maar Gedeputeerde staten zeggen toe, dat men zich zal inspannen om verhoging daarvan te bewerkstelligen.

Het oude schoolgebouw wordt "door twee deskundige en bevoegde ingezetenen gewaardeerd op f. 92.525", maar dat blijkt later mee te vallen: de afbraak brengt een bedrag op van f. 144.10.

Er wordt 2 are grond gekocht "gelegen aan den straatweg in de kom van het dorp, in eigendom behorende aan Derk Jan Jalink", voor de prijs van f. 68.—, kosten koper. De voormuur komt te staan op een te dempen sloot, dicht aan de berm. In de koopacte staat o.a. ook "dat aan de verkopers het regt is verbleven om het schoolsecreet te ruimen, waartoe zij evenwel ook tevens verplicht zijn". Of ook menselijke uitwerpselen belangrijk zijn voor de bemesting van het land!

In het voorjaar van 1837 wordt dan eindelijk de nieuwe school gebouwd op het aangekochte terrein, aan wat nu de Canadastraat heet, waar thans het pand staat van make-laardij Slotman. Van een feestelijke opening was in de oude paperassen niets te vinden. Uiteindelijk heeft, blijkens een recapitulatie op 6 maart 1838 van de juist in functie getreden nieuwe burgemeester G.J.G. baron de Vidal de Saint Germain, de school f. 2290.— gekost, waarvan rijk en provincie elk f. 730.— voor hun rekening namen en de gemeente het resterende bedrag van f. 830.— moest opbrengen.

Een maand later constateert genoemde burgemeester in een brief aan de Gouverneur van de provincie pessimistisch, dat "dit nieuwe schoolgebouw mede van geen langen en misschien nog korteren duur zal zijn dan het oude schoollocaal, hetwelk in den jare 1810 werd gebouwd en nu reeds onbruikbaar was geworden". Hij somt dan enkele gebreken op, maar gelijk heeft hij toch niet gekregen. De oude school aan de Bakenbeltsteeg tegenover het Meistershuus heeft dienst gedaan van 1810 - 1837 en de nieuwe school heeft het als school ongeveer 10 jaar langer uitgehouden. Het gebouw aan de Canadastraat werd nl. in 1876 vervangen door een nieuwe school, die kwam te staan aan de Dorpsstraat. Een deel daarvan doet thans nog dienst als Flurk-gebouw. Het oude gebouw werd ingericht als gemeentehuis en heeft als zodanig dienst gedaan tot 1939. Daarna was er tijdens de oorlogsjaren o.a. de distributiedienst in gevestigd. Pas in 1948 werd het afgebroken. Een lange staat van dienst!

Henk van der Veen sr.

START NIEUWE WERKGROEP

Door een aantal dames, die zich bijzonder interesseren voor klederdrachten, is nu officieel een nieuwe werkgroep gevormd, met als contactpersoon mevrouw Siemers (zie colofon binnenzijde omslag). Omdat men zich ook bezig wil gaan houden met alles wat daarmee samenhangt, zoals zeden en gewoonten, is als naam "werkgroep folklore" gekozen. De afgelopen maanden is deze groep al bijzonder actief geweest, o.a. bij de inrichting van een tentoonstelling in Keerbergen en bij de opening van het nieuwe gemeentehuis, maar nu wil men trachten de zaken wat meer gericht aan te pakken. Mochten er meer geïnteresseerden zijn, laten die zich dan aanmelden.

UIT DE OUDE DOOS

(red.: Vriendelijk verzoek op het onderstaande te reageren. U kunt zich wenden tot mevr. Wolkamp-Hansman, Vlaminckhorstweg 25, 8141 GE Heino, tel. 05729-1539).

In de dertiger jaren kwam er iedere week een man in het dorp met een trekharmonica. Ik meen, dat hij Willem heette. Op zijn trekharmonica zat een emaille plaatje met de tekst: geschenk van H.M. Koningin Wilhelmina. Zingen kon hij niet; hij neuriede zo'n beetje en dat klonk als: nok-nok-nok. Zo noemden wij hem ook. Hij speelde bij voorkeur vaderlandse liederen.

Wie waren toch Annegien en de Keizer? De Keizer duwde een kruiwagen, Annegien zat er in met in haar arm een fles spiritus; jenever was voor hen waarschijnlijk te duur. Achter een singeltje bij de Vlaminckhorst lagen ze altijd hun roes uit te slapen.

Wie kent het lied: Het beloofde land? Het moet gezongen zijn door landverhuizers, die in de vorige eeuw o.a. over de Twentseweg trokken. Ze gingen naar Amerika.

mevr. Wolkamp.

As de vrouwe op 'n grootn voet leeft, mut de man hinkn.

*

Vriejn en 'n brille koopn, dät bint dinge die 'j zelf mut doen.

*

A'j 'n vrouwe zuukt, mu'j dät op zoaterdag doen en niet op zundag.

*

Wie hòòlt vandäge gien biecht - zee de huushòòlster - de pestoor is ter niet.

*

Van de domste wichter, leert de onderwiezer 't meeste.

STREEKNAMEN VOOR PLANTEN

Een kleine greep uit: Kleyn, Planten en hun namen (Meulenhoff 1970)

madelief (*bellis perennis*): meibluumpie, meizuuntie.

dotterbloem (*caltha palustris*): grote boterbloem, kleine plomp.

haagwinde (*calystegia sepium*): heggerank, heggewinde, wierwinde, breewinde, klokwinde, pispotjes, hemdsbloem.

muur (*stellaria media*): mier, hennemiere, vogelmier

perzikkruid (*lolygonum persicaria*): wilde wilg, reek, bloedblad, jesuskruid, christuskruid

salomonszegel (*polygonatum odoratum*): adderkruis, motte met biggen, jacobs ladderdje

kievitsbloem (*fritillaria melegris*): kievitseï, eierbloem, kievitstulp, witte tulp.

sneeuwlokje (*galanthus nivalis*): winterliederties, sneeuwbloempie, nakend eersien

N.B.

Weet u nog andere benamingen dan die hier gegeven zijn, graag even een seintje naar: G. Berends-Drosten, Fabiusstraat 3, tel. 2389.

VAN DE BESTUURSTAFEL

In het vorige nummer van "Omheining" waren we onvolledig aangaande de melodie van het lied "Heino, mijn dorpje". Het stond oorspronkelijk in een revue, in 1946 opgevoerd, waarvan de auteur meester Hoppen was, het toenmalige hoofd van de Maria-school. De dames Hoppen en Meijnders zongen de melodie, die ze nog kenden, in op een bandje en de heer Borghardt reconstrueerde aan de hand daarvan de notenzetting.

Het ligt in de bedoeling in het najaar van 1983 een "gezellige" avond te beleggen voor de leden. U hoort hier te zijner tijd meer over.

Dit jaar zijn we overgegaan tot het gebruik van accept girokaarten. U treft in deze "Omheining" een kaart aan met daarop de door U verschuldigde kontributie over 1983.

Wanneer U in het bezit bent van familieadvertenties of bidprentjes, zoudt U dan zo vriendelijk willen zijn contact op te nemen met een der bestuursleden, zodat we daar een foto of fotokopie van kunnen maken?

Van de heer ir. J.H. Baarslag uit Meppel ontvingen we foto's van de invordering van paarden en vrachtauto's in 1939 te Heino. Tevens een boekwerk over de afstamming van de familie Baarslag. Van de heer G. Lindeboom (Duisterdijk) kregen we een oproep voor de buitengewone openbare raadsvergadering op 6 september 1948 te Heino in verband met de afstand van de troon door Hare Majesteit Koningin Wilhelmina. Voor deze giften weer onze hartelijke dank.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006
Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25,00 per jaar (elk volgend gezinslid f. 12,50 per jaar)

Donateurs f. 20,00 per jaar

Abonnees in Heino f. 15,00 per jaar

Abonnees buiten Heino f. 20,00 per jaar

Losse nummers f. 5,00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

H.T.M. Heuven-Neplenbroek,
Raalterstraat 8, 8141 RM Heino - penning-
meesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Algemeen

Contactpersoon: H.A.M. van Eijk-Hof,
Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino

2. Algemene en/of Kerkgeschiedenis Heino

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

3. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

4. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

5. Dialecten

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

6. Foto- en geluidsdokumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

7. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

C.A.M. Grasveld, Veldhoekerweg 1,
8141 PH Heino

T. Groot Beumer, De Spinde 6,
8102 LC Raalte

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino
3e jaargang - nummer 2 - juni 1983

INHOUDSOPGAVE

- blz. 94 Boerderij "De Kleinjan", breed uitgemeten - Wim Grootenhuis
Een boerderij in de Veldhoek
- blz. 100 De Pastoor mag vissen..... onder politietoezicht!
Een B en W - besluit uit 1891
- blz. 101 Brand en brandweer (I) - Henk van der Veen sr.
Brand op het Langeslag 1832
- blz. 102 Ds. Th.H. Erkelens - M.H. Stavorinus
Hij was predikant te Heino van 1724 tot 1762
- blz. 104 De Lelifamilie - Erik van der Knaap en Roel Schuring
Mooie bloemen in de omgeving van Heino
- blz. 106 Brochure Salland-West - Wim Grootenhuis
Veel historische/heemkundige informatie en een routebeschrijving van een
prachtige fietstocht
- blz. 107 Het "tilterliedje" - M. Hof
Hoe was de melodie?
- blz. 107 Eekschillen - Gé Elshof
Het hoe en waarom van dit seizoenwerk
- blz. 109 Uit de oude doos - M. Wolfkamp-Hansman
Welke reacties er binnen kwamen
- blz. 111 Wie is wie? - M.J.M. Bisschop
Reacties gevraagd
- blz. 112 Van de bestuurstafel.
-

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 augustus binnen zijn bij het
redactieadres: M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino (tel. 2208).

BOERDERIJ DE KLEINJAN IN DE VELDHOEK

In het oosten van de gemeente Heino vinden we de Kleinjansweg, een verbindingswegje tussen de oude Zandsteeg (Lemelerveldseweg) en de Twentseweg. In deze omgeving vinden we een aantal oude Erven, nl. Moezewinkel, Schotmans, de Verver en ook de Kleinjan, waar bovengenoemde weg zijn naam aan ontleent.

De geschiedenis van deze boerderij zullen we in onderstaand verhaal beschrijven, aan de hand van een stukje genealogie van de familie die nu al bijna 200 jaar eigenaar en meer dan 250 jaar bewoner is van deze boerderij.

We beginnen in 1983.

- A. **Albertus Wilhelmus Gerhardus Groot Beumer**, landbouwer
geb. 20-06-1929 te Heino (op de Kleinjan)
tr. 10-12-1959 te Raalte met
Gerarda Maria Josephina Lammers, geb. 07-03-1933 te Raalte, dochter van Antonius Gerhardus en Gerritdina Maria Voorhorst.
- AI **Hermannus Gerhardus Groot Beumer**, landbouwer (vader van A)
geb. 11-12-1902 te Heino, zoon van Gerhardus en Johanna Doevelaar
tr. 05-01-1928 te Heino met
Anna Blom, geb. 20-08-1887 te Wijhe, overl. 09-11-1966 te Heino, dochter van Hendrikus en Johanna Schrijver
Anna Blom was weduwe van:
- B. **Albertus Wilhelmus Neimeijer**, landbouwer,
geb. 16-12-1880 te Heino (op de Kleinjan)
overl. 25-03-1926 te Heino
tr. 10-05-1919 te Wijhe met bovengenoemde Anna Blom
Uit dit huwelijk is o.a. geboren Hendrikus Johannes Neimeijer, landbouwer/wet-
houder, geb. 05-06-1921 te Heino (op de Kleinjan)
tr. 04-07-1950 te Raalte met Gerritdina Maria Huurman, geb. 24-03-1920 te Raalte,
dochter van Hendrikus en Johanna Duteweert

- BI** Jan Neimeijer, landbouwer (vader van B)
geb. 12-07-1823 te Ambt Ommen (Vilsteren), zoon van Cornelis en Maria Mollink
overl. 12-09-1910 te Heino
1e tr. 19-05-1859 te Heino met **Johanna Jonker** (zie C)
2e tr. 21-11-1868 te Wijhe met Maria Nieuwenhuis, geb. 19-02-1839 te Wijhe,
dochter van Antonius en Theodora Gerritsen
overl. 15-02-1922 te Heino
- C** **Johanna Jonker**
geb. 07-01-1835 te Heino (op de Kleinjan)
overl. 16-02-1867 te Heino
- CI** **Gerrit Jan Jonker**, landbouwer (vader van C)
geb. 03-01-1788 te Dalfsen (op de Kleinjan, na grenswijziging 1818 Heino gewor-
den), overl. 16-11-1866 te Heino
tr. 06-05-1813 te Dalfsen met
Janna Woolthuis, geb. 30-07-1793 te Raalte, overl. 29-04-1857 te Heino, dochter
van Herm en Theodora Schanekamp
- CII** Antonij Jonker, landbouwer (vader van CI)
geb. 1751 te Raalte, overl. 15-11-1826 te Heino, zoon van Willem en Anna Hen-
driks, tr. 02-05-1784 te Dalfsen met
Asselina Lamberts, geb. 1741 te Raalte, overl. 11-12-1813 te Dalfsen, dochter van
Lambert en Gerritdina.
Zij was bij haar huwelijk in 1784 wed. te Lenthe. In de doopboeken vinden we tus-
sen 1766 en 1781 vijf kinderen van:
- D** **Gerrit** (Hendriks) **Kleinjan** en Asselina Lamberts (haar 1e huwelijk dus), wonende
op **Kleinjanshuis** in de Veldhoek.
Gerrit Hendriks is gedoopt 04-02-1726, als zoon van **Henric** en Maria wonende in
Kleinjanshuis in de Veldhoek.

Bij de volkstelling in 1748 is de vader (Henric) kennelijk overleden, we vinden dan:
Maria Gerrits weduwe met: Gerrit, Wilm, Hendrik, Derk en Hendriena, allen ouder
dan 10 jaar. Dit klopt met de doopdata van deze kinderen.

We zien dat de familienaam nogal eens verandert, maar de boerderij blijft steeds in de fa-
milie. Wordt deze boerderij in kerkelijke registers altijd als Kleinjan aangeduid, in andere
archiefstukken vinden we ook de naam Klein Moezewinkel voor deze boerderij. Het erf
(groot) Moezewinkel ligt in de direkte omgeving (zie kaartje).

- Hoofdgeld 1675, Lenthe Dalfsen.
Kleynjan, 3 personen, tussen 17-20 jaar.
- Vuurstedengeld 1682, Lenthe Dalfsen.
Kleynjan (pauper) vuurstede, eigenaar secr. Vriessse.
- Belasting op hoornevee en bezaaide landen, marke Lenthe.
Klein-Mousewinkel, 6 gl 1 st 2 p. (in volgorde genoemd tussen Veltkamp, Groot-
Mousewinkel, Klein-Mousewinkel, de Verver).
- Volkstelling 1795, Schoutambt Dalfsen, buurtschap Lenthe:
Veltkamp, Groot-Moesewinkel, Kleinen-Moesewinkel, Schotmans, Ververs, Stigt.
Op Kleinen-Moesewinkel woont Teunis Willems, bouman (dit is bovenstaande
Antonij Jonker).
- R.A. Dalfsen, inv. no. 13 (in R.A.O.).
Op 26-11-1787 verkoopt Mevr. M.J.G. Douarière de Tamars geb Vriessen, aan Teu-
nis Willems en Esselina Lamberts, het erve en goed Kleyn-Moesewinkel, met alle

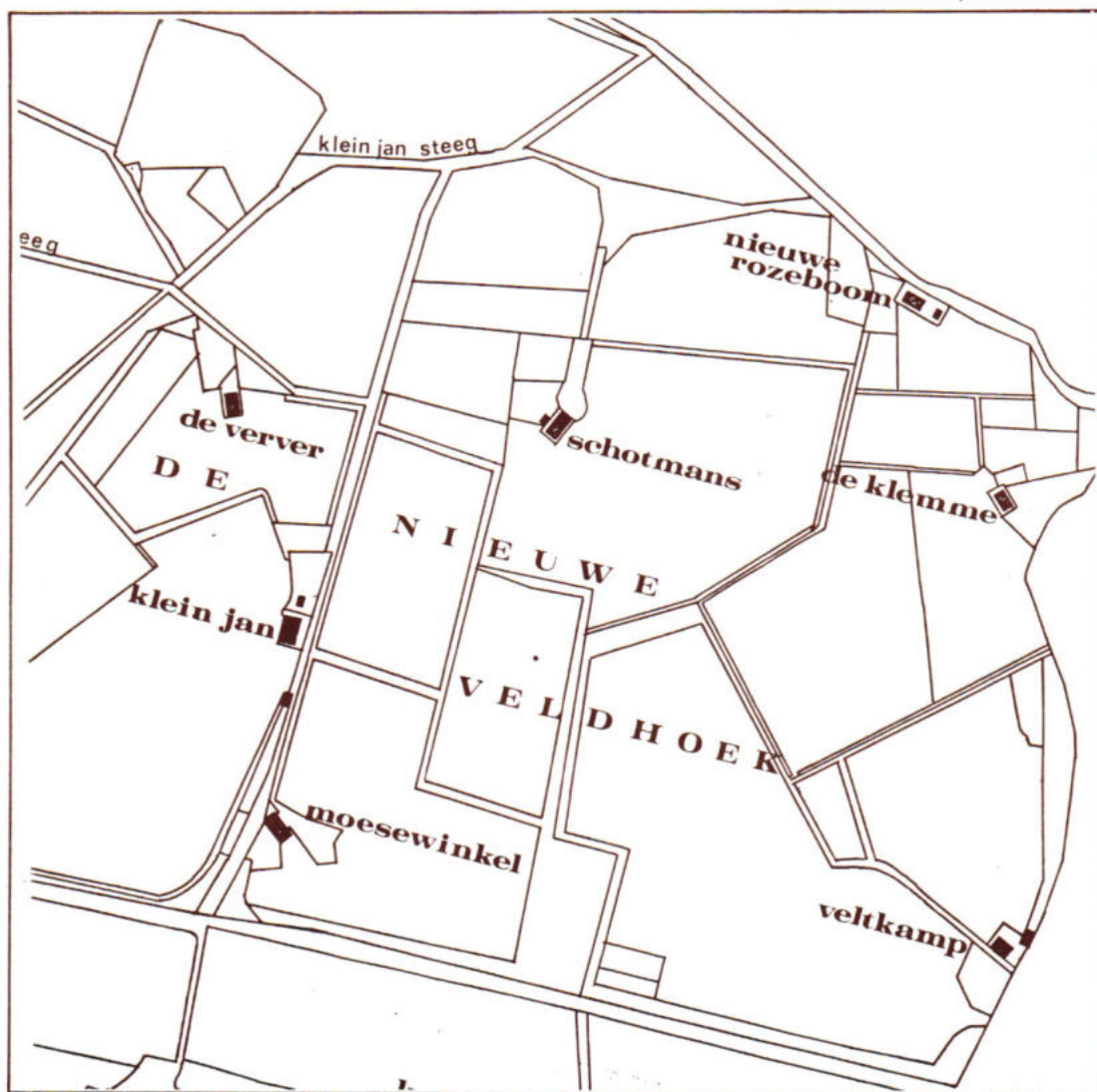
hoge en lage landerijen en opstaende getimmerten en houtgewassen en weydens op Dalmsholt gelegen in Lenthe.

- Even verder in het zelfde inventarisstuk lezen we, dat Teunis Willems en Esselina Lamberts f. 2400.-- lenen van de Heer Hendrik Cattenbelt uit Zwolle, à 3%, als hypotheek stellende hun erve en goed Kleyn-Moesewinkel.
- Op de minuutplans en bijbehorende O.A.T. (1818-1830) vinden we Jonker, Gerrit Jan, landbouwer te Heino, als eigenaar van de Kleinjan, sectie B. nos. 511.513.514 t/m 519.

Wanneer in 1867 Johanna Jonker overleden is, zonder testament te hebben gemaakt, wordt er door notaris Spitsen een boedelbeschrijving opgemaakt.

Deze taxatie en omschrijving van alle bezittingen zullen we in zijn geheel overnemen, we krijgen dan een goed inzicht in het reilen en zeilen van een vrij groot boerenbedrijf en haar bewoners ruim 100 jaar geleden.

"Gedeelte minuutplans 1818"

Afschrift.

Op heden den vijftiengsten April achtienhonderd zeven en zestig, compareerden voor ons Rudolf Spitsen Notaris residerende te Heino, Arrondissement Deventer in tegenwoordigheid der hierna te noemen getuigen welke evenals de comparanten bij ons Notaris bekend zijn.-----

- 1 Jan Nijmeijer landbouwer wonende te Heino, voor zich en als vader en voogd der minderjarigen.---
  1. Hermannus Assuerus Nijmeijer en -----
  2. Johannes Gerhardus Nijmeijer door hem in echte verwekt bij Johanna Jonker.-----
2. Hermannus Jonker landbouwer onder Olst in hoedanigheid van toeziende voogd der gemelde minderjarige kinderen, te kennen gevende.-----
 dat Jan Nijmeijer voornoemd en Johanna Jonker onder de tegenwoordige wet in gemeenschap van goederen zijn gehuwd en Johanna Jonker den zestienden februarij dezes jaars zonder testament te hebben gemaakt is overleden, als hare erfgenamen nalatende hare beide gemelde kinderen, dat comparanten willen overgaan tot het opmaken van eenen inventaris der gemeenschappelijke boedels van Jan Nijmeijer en wijlen Johanna Jonker, dat de waardering der roerende goederen geschiedt door Derk Kogelman landbouwer onder Heino door partijen als deskundige of schatter benoemd en door den Heer Regter van het kanton Raalte als zoodanig beëdigd. -----
 dat de aanwijzing en opgave der goederen wordt gedaan door den comparant Jan Nijmeijer die tot heden in het bezit en de bewaring des boedels is geweest.

Alsdan tot de inventarisatie overgaande ten huize van de comparant Jan Nijmeijer, zoo hebben wij bevonden:

Roerende Goederen.

Eene zwartbonte neurende pinke gewaardeerd op	f. 80. --	Touwen en reepen op	f. 2. --
Eene roodbonte dragende koe op	105. --	Een snijzomp met mes op	2. --
Eene roodbonte melkkoe op	120. --	Een vleeschton op	2.50
Eene zwartbonte dito op	100. --	Een wan op	0.50
Eene roodbonte dito op	115. --	Twee houten zompen op	2. --
Eene zwartbonte dito op	120. --	Twee balies en hakselkist op	2. --
Eene roodbonte dito op	90. --	Zeven emmers op	3. --
Eene roodbonte neurende koe op	100. --	Drie melktonnen op	6.50
Eene roodbonte melkkoe op	95. --	Een kar op	4. --
Eene dito neurende koe op	100. --	Zesendertig melkvaten op	18. --
Een dito melkkoe op	80. --	Twee botertonnetjes op	1.50
Een vale melkte vaars op	90. --	Eene balie op	0.50
Eene zwarte neurende vaars op	90. --	Schoppen grepen vorken harken hiepen bijl op	10. --
Vijf pinkkalveren op	140. --	Drie ladders op	2.50
Een jonge stier op	28. --	Voorhande hooi op	35. --
Vijf jonge kalveren op	21.50	Ongedorschte rogge op	39. --
Een zwart ruipaard op	190. --	Gedorschte rogge op	16. --
Een bruin ruipaard op	90. --	Gedorschte boekweit	40. --
Vier borgvarkens op	60. --	Ongedorschte haver op	4. --
Eene motte met elf biggen op	50. --	Stroo op	8. --
Twee dragende gelten op	45. --	Aardappelen op	25. --
Een kleedwagen op	60. --	Eikenrijsen op	27.50
Een wagen op	60. --	Dennenrijsen op	6. --
Een mestwagen op	25. --	Pulpe op	15.12
Een mestwagen op	20. --	Slieten op	6. --
Eene kar op	15. --	Een koperen ketel op	10. --
Eene ploeg op	15. --	Een kabinet op	50. --
Groote en kleine eggen op	9. --	Eene kast op	25. --
Eene slede op	1.50	Eene klok op	14. --
Een bergwaag met stoel op	3. --	Schilderijen op	6. --
Een kruiwagen op	2. --	Een bureau op	15. --
Een kafmolen op	8. --	Drie bloemvazen op	10. --
Paardetuigen op	18. --	Spiegels op	2. --

<i>Trommels op</i>	f. 1. --	<i>Een duffelsche jas op</i>	f. 15. --
<i>Lepels vorken en messen op</i>	2.50	<i>Daagsche manskleren</i>	7. --
<i>Drie tafels op</i>	5. --	<i>Twee paar schoenen op</i>	2.50
<i>Vijftien stoelen op</i>	7.50	<i>Een hoed en petten op</i>	4. --
<i>Spek en vleesch op</i>	150. --	<i>Een gouden slot met koralen op</i>	7. --
<i>Aardewerk op</i>	14. --	<i>Een zilveren beugel met tas op</i>	10. --
<i>Twee koperen koffij ketels op</i>	4. --	<i>Een paar gouden bellen op</i>	12. --
<i>Eene koffijkan met komfoor op</i>	1.50	<i>Twee gouden ringen op</i>	5. --
<i>Trommeltjes met blaadjes op</i>	0.70	<i>Twee zilveren gespen op</i>	7. --
<i>Een koffijkan zegge koffijmolen op</i>	0.30	<i>Een zilveren horologie op</i>	7. --
<i>Vuurgereedschap op</i>	1.50	<i>Een zilveren ketting met signet op</i>	6. --
<i>Glas en bedgardijnen op</i>	5.00	<i>Twee gouden knopen op</i>	10. --
<i>Een bed met toebehoren op</i>	65. --	<i>Eene zweep op</i>	1. --
<i>Een bed met toebehoren op</i>	50. --	<i>Grof doek op</i>	5. --
<i>Een bed met toebehoren op</i>	20. --	<i>Zakken op</i>	4. --
<i>Een bed met toebehoren op</i>	30. --	<i>Vlas en heide op</i>	19. --
<i>Een bed met toebehoren op</i>	25. --	<i>Zigten zeissen en haargereedschap op</i>	4. --
<i>Vlassen en heidendoek (?) op</i>	125. --	<i>Zestien kippen en een haan op</i>	10. --
<i>Een en twintig lakens op</i>	25. --	<i>Boeken op</i>	1.50
<i>Zes kussen sloopen op</i>	3. --	<i>Eene kist op</i>	5. --
<i>Twee jakken en vier rokken op</i>	30. --	<i>Drie spinnewielen en een haspel op</i>	4. --
<i>Eene mantel op</i>	6. --	<i>Bessemrijssen op</i>	4. --
<i>Twee mutsen op</i>	15. --	<i>Wagenkussens op</i>	1. --
<i>Twee bonte dekens op</i>	5. --	<i>Te veld staande rogge op</i>	400. --
<i>Vijf boezelaars op</i>	6.50	<i>Uitgepoote aardappelen op</i>	25. --
<i>Twee omslagdoeken op</i>	17. --		
<i>Een duffelsch buis, broek op</i>	10. --	<i>Totaal</i>	f. 3780.12
<i>Een lakensche jas, broek en vest op</i>	25. --	<i>Contanten</i>	f. 137.50

Inschulden

<i>Van Hermannus Kortstee te Heino</i>	f. 50. --
<i>Van Jan Willem Kodden onder Dalfsen, rente 4% vanaf 1 jan. jl.</i>	600. --
<i>Van Jan van der Kolk onder Heino, rente 4% vanaf 1 mrt. jl.</i>	800. --
<i>Van Jan van der Kolk onder Dalfsen, rente 4% 1 mei jl.</i>	1800. --
<i>Eene hypothecaire vordering op Gerrit Veldjan te Wijthmen, rente 4% vanaf 1 mei des vorigen jaar</i>	1000. --
<i>Eene hypothecaire vordering op Jan Schuring te Ommen, rente 4% vanaf 1 nov. jl.</i>	1000. --
<i>Van Hermannus Kortstee onder Heino, rente 4% vanaf okt. jl.</i>	500. --
<i>Van Evert Haring te Marle, rente 4% vanaf 1 okt. jl.</i>	300. --
<i>Van de weduwe en erfgenamen van Jan Jonker onder Hellendoorn, geleend geld, welke laatste post echter waarschijnlijk wel niet binnen zal komen</i>	150. --
	f. 6200. --

Schulden

<i>Aan Hendrik Luttenberg onder Haarle geleend geld, rente 4% van 1 mei jl.</i>	f. 1500. --
<i>Aan Jan Stegeman onder Olst, geleend geld, rente 4% van 2 febr. jl.</i>	1000. --
<i>Aan Jan van de Weert te Zwolle, geleend geld, rente 4% van 1 mei jl.</i>	1000. --
<i>Aan Hermannus Tuink te Raalte, geleend geld, rente 4% van sept. jl.</i>	500. --
<i>Aan Hermannus Jonker te Olst, rente 4% van 1 mei jl.</i>	400. --
<i>Aan Jan Boerelman te Wijhe, rente 4% van 1 mei jl.</i>	600. --
<i>Aan Jan Jonker onder Hellendoorn, rente 4% van 22 febr. jl.</i>	200. --
<i>Aan Mannus Hekkert onder Heino, rente 4% van 1 mei jl.</i>	100. --
<i>Aan Docter Peel te Heino, rekening</i>	99.50
<i>Aan Hooglugt te Heino, voor lijnmeel en koeken</i>	159.97
<i>Aan den knecht Jan Wichers, verdiend loon</i>	80.90

Aan den knecht Albertus van der Vegte, verdiend loon	f. 41.60
Aan de meid Gerarda Rientjes	20. - -
Aan de vorige meid Johanna Smit, verdiend loon	10. - -
Aan de meid Theodora Rientjes, verdiend loon	9.50
Aan de Directie der beetwortelsuikerfabriek te Lemele voor gekochte pulpe	15.20
Aan docter Lindenhovius te Ommen, ongeveer	25. - -
Aan den Notaris Spitsen te Heino, gekocht gras	150.70
Aan den zelfden voor gekocht hout in den Veldhoek en aan den Kluinhaar	28.99

f. 5941.36

Aan den smid de Graaf, den bakker Bombelt, den schoenmaker Leestemaker, den timmerman Hoppen, den bakker Oortwijn, kleine rekeningen waarvan het bedrag niet kan worden opgegeven.

De comparant Jan Nijmeijer verklaart dat de inboedel als borg verbonden is:

1. Voor de som van f. 800. - - welke Jan Legebeke onder Wijhe verschuldigd is aan Mej. Antonia Tuink weduwe Wolters te Heino.
2. Voor de som van f. 150. - - welke de weduwe en erven van Jannus Jonker onder Hellendoorn schuldig zijn aan Willem ten Hove en vrouw Maria Jonker onder Wijhe.
3. Voor de helft der pacht ten bedrage van f. 700. - - s'jaars van het erve Smalbroek door Gerritdina of Everdina Jonker weduwe Antonie Bosch onder Raalte, van de heer Wicherlink gehuurd.-----

Onroerende goederen

Een boerenerve onder Heino, kadastraal bekend als sectie B, nummer 511, 513, 514 t/m 519 en 462, 463, 763, 768, 984, onder de gemeente Wijhe, 3/4 gedeelte van Sectie A. no. 681, 682, 683, en de helft van Sectie A. no. 271, 272, 273., Alles te samen groot plm. 28.27.37. H.A.-----

Titels en papieren

De schuldbekentenissen van de voormelde inschulden, met uitzondering van die van Kortstee,----- Tot hiertoe gevorderd zijnde verklaaren de comparanten dat zij niet weten dat er iets voor of nadeligs meer op deze inventaris moet worden gebracht.-----

En heeft vervolgens de comparant Jan Nijmeijer die tot hiertoe in het bezit en bewaring des boedels is geweest, den eed in handen van ons Notaris afgelegd dat hij niets heeft verduisterd, noch gezien heeft noch weet dat iets verduisterd is van alles wat tot den gemeenschappelijken boedel van hem en zijne overleden echtgenote Johanna Jonker behoort.-----

Met deze inventarisatie zijn wij bezig geweest van des morgens elf tot des middags vijf uren. -----

Waarvan akte

Gedaan en verleden ten huize van den comparant Jan Nijmeijer onder Heino, in tegenwoordigheid van Jan Bouwhuis landbouwer en Lammert Jan Wichers boerenknecht wonende te Heino als getuigen welke deze akte onmiddelijk na voorlezing met de comparanten, den taxateur en ons Notaris hebben getekend.-----

/ was getekend /

Jan Nijmeijer,
H. Jonker,
D. Kogelman,
L.J. Wichers,
J. Bouwhuis,
R. Spitsen, Notaris.

Geregistreerd te Raalte den acht Mei 1800 zeven en zestig.

Zoals we zien ontbreekt helaas de taxatie van het onroerend goed. Wel weten we uit een bewaard gebleven testament van Gerrit Jan Jonker en zijn vrouw Janna Woolthuis, dat

Johanna Jonker, als ingetrouwde dochter, aan haar negen broers en zusters elk f. 1000. -- moet uitkeren bij overlijden van haar ouders. Met de verplichting haar ongehuwde verwanten, in dienstbetrekking zijnde, ziek wordende, in het ouderlijk huis op te nemen tot herstellinge toe, zoals zulks gebruikelijk is.

Dat er ook in 1867 al "modern" geboerd werd op de Kleinjan, blijkt onder meer uit het feit dat er pulp, een bijproduct van de toen pas opgerichte beetwortelsuikerfabriek in Lemelerveld, op het bedrijf in voorraad is.

Vlas, boekweit, heide, rijsen, rogge, paarden, zijn alle verdwenen in de loop der jaren, gebleven is een landbouwbedrijf, bewoond door een familie, die u aan de hand van bovenstaand verhaal beter hebt leren kennen.

Wim Grootenhuis.

BRONNEN:

Mondeling:	H.G. Groot Beumer en A.W.G. Groot Beumer, op de Kleinjan.
idem	H.J. Neimeijer, Bosweg 3, Heino.
Huisarchief familie Groot Beumer:	Testamenten, koopakten, kasboeken.
G.A. Heino:	B.S. en bevolkingsregisters.
R.A.O. Zwolle:	B.S. en D.T.B. registers.
idem	St. Archief inv. no. 5322a. 2588. 2193. 2681. 2581/83.
idem	R.A. Dalfsen, inv. no. 13.
idem	Marke archief, Marke Lenthe, inv. no. 796.
Archief van het Kadaster en Openbare Registers in Zwolle.	

Vergadering van Burgemeester en Wethouders van Heino op 5 december 1891, waarbij het volgende besluit wordt genomen, in de notulen opgetekend onder nummer 208:

"Gehoord de mededeeling van den voorzitter, dat de gemeente zand van het RK kerkbestuur kan bekomen, op voorwaarde, dat de Pastoor eenige aan de gemeente toebehoorende goudvisschen daarvoor in ruil ontvangt;

Overwegende, dat die voorwaarde aannemelijk kan geacht worden;

Besluiten:

Den Heer Pastoor kennis te geven, dat hij 3 maal onder toezicht der politie in de Kuipenkolk visschen mag."

BRON: Archief gemeente Heino.

(Red.)

De huisvesting van de Heinose brandweer in het nieuwe onderkomen aan de Marktstraat is voor ons aanleiding om in enkele artikelen aandacht te schenken aan de brandbestrijding in de loop van de laatste anderhalve eeuw. Allereerst het verslag van een brand in 1832.

BRAND EN BRANDWEER (I)

In mei 1832 brandde de herberg "Den Bethlehem in het Langeslag" geheel af. Hij stond op de plaats waar nu A. v.d. Vegt woont op Langeslag 51. Van deze brand is een zg. voorlopig proces-verbaal opgemaakt, waaruit we enkele gedeelten aanhalen.

"Op heden den 4 Mei des jaars 1832 des nademiddags om drie uren verschijnt voor mij Antony Klomp, Burgemeester der Gemeente Heino, Albert van der Kolk, Tapper en Herbergier woonachtig in het Langeslag aan de Nieuwe Wetering Buurschap Lenthe Gemeente Heino No. 130 den welken mij bekend maakte dat op heden morgen omtrent half vijf uren brand was ontstaan in zijne aan zijn woonhuis belendende schuur".

Ook het voorhuis geraakte in brand en de vlammen grepen zo snel om zich heen, dat er geen redden meer aan was! Alleen een hooiberg en een varkensschot bleven behouden. De schade was op dat moment nog niet te schatten.

Albert van der Kolk verklaarde,

"dat zijne getimmertens voor brandschade gewaarborgd waren",

maar hij wist niet precies tot welk bedrag. Hij vermoedde van f. 1900.-- à f. 2000.-- maar dat zou hij onderzoeken.

Verder meldde hij

"dat hij ook geen andere blijken waardoor den brand kon zijn ontstaan kon gissen, dan alleen dat twee reizende bij hem onbekende lieden den voorgaanden nacht in de schuur geslapen hebben op het stroo dat zich op de balken bevondt en wel op de plaats waar zich de brand het eerst heeft ontdekt".

Toen de brand uitbrak waren ze reeds vertrokken, maar dat achtte hij op zichzelf geen reden tot verdenking van brandstichting, want gewoonlijk rekenen dergelijke gasten de avond te voren af om 's morgens vroeg te kunnen vertrekken, zonder dat te melden.

En zo was dat nu ook gebeurd.

Toch vermoedde de herbergier

"dat die reizigers naar gissing door middel van vuurslag hun tabak hebben aangestoken waardoor wel eenig vuur in het stroo kan zijn geraakt, die de brand heeft doen ontstaan".

Enkele dagen later vindt de schatting van de schade plaats. Wat de inboedel betreft (beddegoed, gordijnen, schoenen, klompen en laarzen, meubilair, hooi, stro, vlas, balken sletten, bestek, lampen, enz. enz.) beloopt dat een bedrag van f. 249,80.

Of Albert van der Kolk inderdaad het genoemde bedrag van de brandverzekering heeft ontvangen is niet bekend. Ook niet, of de beide onbekende reizigers inderdaad de schulden zijn geweest. Misschien waren het hannekemaaiers, op weg naar Holland of Friesland, wie weet.....

Henk van der Veen sr.

BRON:

Archief gemeente Heino, uitgaande brieven 1832, nrs. 77 en 83.

**Th.H. ERKELENS, PREDIKANT TE HEINO
1724 - 1762**

Theodorus Henrikus Erkelens werd gedoopt te Kampen op 9 augustus 1695 als Derck Hendrik, doch vanaf zijn inschrijving op de universiteit tot aan zijn dood toe heeft hij zich Theodorus Henrikus genoemd. Op 23 december 1717 werd hij ingeschreven op de universiteit te Groningen, waar hij theologie studeerde tot december 1724.

Op 21 november 1724 vergaderen de erfgenamen van Heino inzake het beroepen van een predikant in de plaats van R. Broekhuys. Verkozen en aangesteld wordt Theodorus Henrikus Erkelens. In de notulen van deze marke-vergadering staat de gehele acte van beroeping geschreven, welke als volgt aanvangt:

"Also het Godt behaagt heeft de gemeynte van Heino te beroven van haren getrouwe Leeraar de Eerwaarde en nu zaliger Reinerus Broekhuys, met hem door den dood in de Ewigheid over te halen, zoo is het dat wij erfgenamen, ouderlingen en diakenen, het onze pligt geoordeelt hebben, de gemeente weder met een getrouw voorganger te voorzien, waarom wij verscheidene proponenten in de kerke deser plaats, hunne gaven hebben laten horen en na nauwkeurig na derzelve leer en wandel vernomen te hebben, zoo hebben wij tot genoeg van de gemeente, genoegzaam van alles geïnformeert zijnde, opnieuw beroepen, gelijk wij doen bij desen, de Eerwaarde en Welgeleerde Heer Theodorus Henricus Erkelens, S.S.M. Cand. te Kampen, om de predikdiensten na behoren waer te neemen".

Op 4 februari 1725 wordt ds. Erkelens te Heino bevestigd door D. Frantzius V.D.M. te Raalte met Jes. 52 : 7 en de daarop volgende zondag 11 februari doet hij zijn intrede. In het doopboek van Heino staat van hem de volgende aantekening vermeld:

"In mijn tijd ontstond hier in Heino een zware brand, te weten den 30e Maart 1729, waardoor binnen twee groote uren verbranden de huizen van den Kloesbakker, de Kosterij of het meestershuis, Clomp, Reuben en Pete, nevens twee schuren. De brand ontstond in het huis van Arnoldus Schilt".

Op 14 augustus 1725 vergaderen de Marke-erfgenamen van Heino en stellen hun predikant aan tot kerkmeester. In het kasboek van de Hervormde kerk maakt hij de aantekening:

"Den 14 Aug. 1725 ben ik door de Heren Erfgenamen tot kerkmeester aangesteld, maer hebben dies aengaende, de Instructie waerna mij reguleren moesten, niet meugen ontfangen".

Op 23 oktober 1746 maken Th.H. Erkelens, predikant te Heino en Anna Maria Vliers, zijn eerste echtgenote, hun besloten testament op. Zij legateren elkaar, over en weer, de eerst stervende aan de langstlevende, het vruchtgebruik van al hun goederen, obligatiën, enz. uitgezonderd hun lijfsklederen. Hij benoemt tot erfgenamen zijn naaste vrienden, welke bij zijn overlijden in leven zullen zijn en legateert voorts aan de kinderen van zijn zuster Christina als volgt: aan de oudste zoon 1000 gulden, aan de tweede zoon ook 1000 gulden en daarenboven zijn bibliotheek, doch dit laatste alleen als hij in de godgeleerdheid studeert en daarin volhardt en tenslotte aan de jongste zoon ook 1000 gulden. Als compensatie voor de bibliotheek, welke toegewezen kan worden aan de middelste zoon, zullen de oudste en de jongste zoon samen krijgen zijn Hardenberger goederen; dit vervalt echter als de tweede zoon zijn theologische studie niet afmaakt.

Zijn vrouw legateert aan haar broer 1000 gulden en benoemt tot haar erfgenamen haar andere broer en zuster in die zin, dat haar broer zal ontvangen 4000 gulden en haar zuster 3000 gulden benevens haar klederen en andere lijfstoebehoren; de rest van de nalatenschap dient tussen beiden gelijkelijk verdeeld te worden. Tenslotte bepaalt zij, dat indien haar oudste broer de hem gelegateerde 1000 gulden niet zal ontvangen, hij zich met een pond tevreden moet stellen, indien hij haar andere broer en zuster moeilijkheden in de weg legt inzake het hun toekomstige deel van haar nalatenschap, of indien hij de rechtmatigheid van haar testament betwist.

Op de omslag van dit besloten testament stelt Hendr. Muntz als Scholtus van Heino vast de ontvangst van dit besloten testament van Th.H. Erkelens, predikant alhier en diens huisvrouw Anna Maria Vliers, welke laatste dan wel "krank van lighaam, dogh voor het overige haar verstand, redenen en memorie, na allen uitwendigen schijn, ten volle magtig is".

Enige tijd na het opmaken van dit testament overlijdt Anna Maria Vliers. Ds. Erkelens hertrouwt later met Maria Sasselee. Op 13 maart 1762 wordt Ds. Erkelens emeritus verklaard door de Ridderschap en Raden en wordt er aan de Collatoren toegestaan om een adjunkt-predikant te beroepen, tot wiens onderhoud de Heren Staten accorderen f. 250.-- terwijl de heer Erkelens f. 150.-- zal bijdragen.

Hervormde Kerk

Op 1 november 1762 neemt Ds. Erkelens afscheid van zijn gemeente met 1 Cor. 35 : 22-24. Na zijn afscheid is er toch een wijziging gekomen in de betaling van zijn opvolger; ds. Erkelens zal slechts f. 50.-- aan de adjunkt geven, maar bovendien de Weme of pastorie met al wat er bij hoort voor die adjunkt ontruimen (deze had hij anders tot aan zijn dood toe kunnen blijven bewonen). In het kasboek van de Hervormde kerk geeft hij een opsomming van de goederen in de pastorie, die hij nalaat aan zijn opvolger:

Voor Ds. Ter Pelkwijk,	
deze goederen nagelaten den 10 November 1762	
het ledikant in 't kleine kamertie	15. -.-.-.
het ledikant in de grote kamer	25. -.-.-.
beide platen in de keuken	9. -.-.-.
beide platen op de deele	5. -.-.-.
het zoldertie op de deel en bij de pomp	1. -.-.10.
het speelwagentie	20. -.-.-.
de vliegekast in de gang	4. -.-.-.
turf, rijssen, geklogt hout, gratis	
de tafel in de studeerkamer	1. -.-.-.
de spinde op de deele	4. -.-.-.
	<hr/>
	84. -.-.10.

Na zijn afscheid is ds. Erkelens naar Zwolle vertrokken, alwaar hij al snel, te weten op 2 mei 1763, aan een beroerte is overleden.

Op 6 mei 1763 wordt Theodorus Henricus Erkelens, emeritus predikant van Heino, plotseling overleden zijnde, met toestemming te Heino begraven.

(Ontleend aan gegevens van de heer H.P. Schouten, Broekerveldseweg 38, 6991 XX Rheden).

M.H. Stavorinus.

DE LELIEFAMILIE (LILIACEAE)

Tot de leliëfamilie behoren over het algemeen mooie planten, waarvan een aantal soorten in de omgeving van Heino goed gedijen. Helaas is dit bij veel mensen weinig bekend.

De lelies vertegenwoordigen een familie in het plantenrijk.

Er zijn nog meer families zoals: Viooltjesfamilie, Sleutelbloemfamilie, enz.

Het komt er op neer, dat planten met gelijke eigenschappen in dezelfde familie worden ingedeeld.

Zo zijn alle lelies bolgewassen. Door de grote voedselvoorraad in een bol kunnen ze vroeg in het voorjaar tot ontwikkeling komen. Hierdoor vangen de 'bollelies' voldoende licht voor hun groei en bloei, aangezien de bomen dan nog geen blad dragen.

Tot deze leliëfamilie behoren verschillende planten, die u ongetwijfeld kent uit de tuin. We noemen de Keizerskroon, de Vuurpijl, de Turkse Lelie, de Tulp, de Sneeuwroem en zo voort. Een aantal daarvan komen weleens in verwilderde vorm voor.

In dit artikel willen wij het echter hebben over de oorspronkelijke 'wilde' lelies in de omgeving van Heino.

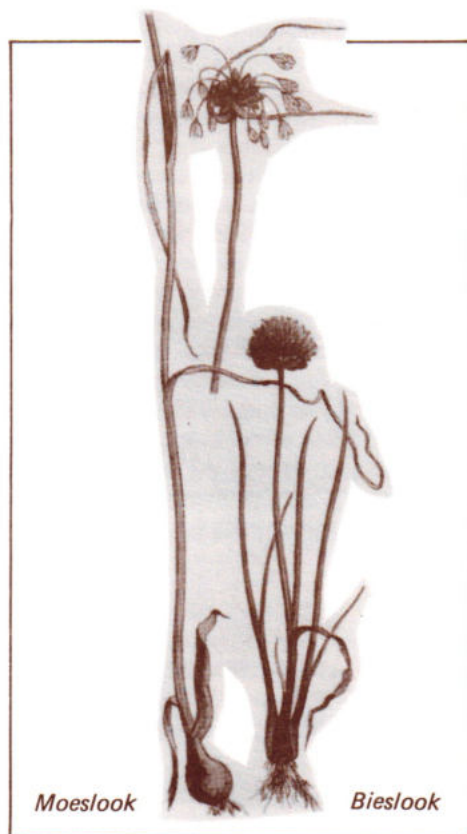
Er zijn eigenlijk twee soorten gebieden in Heino, waar lelies voorkomen:

- Een lager gebied, en dan praten we over groeiplaatsen op en langs dijken, in natte weilanden en dergelijke.
- Daarnaast vindt men lelies op in het algemeen drogere gebieden, dat wil zeggen in de bossen.

Als u eind mei een fietstocht maakt door het polderland achter Laag-Zuthem, kunt u zonder veel moeite exemplaren van de Vogelmelk (*Ornithogalum umbellatum*) aantreffen. Het is een vrij opvallende plant, door zijn grote witte 'ster'-bloemen. De bladeren van de plant lijken op die van een crocus. De plant is over het gehele land niet zo algemeen als enkele Heinose groeiplaatsen doen vermoeden. Dit komt, doordat de bodem in de omgeving van Heino bijzonder geschikt is voor deze soort. Het komt zelfs voor, dat deze plant zich spontaan in tuinen meldt.

Verder kan men in dit milieu het Kraailook (*Allium vineale*) vinden. Het is niet zo'n mooie en zeldzame plant als de Vogelmelk, maar toch niet minder interessant. De plant is namelijk een rechtstreeks broertje van de ons bekende tuinkruiden als de Ui, de Prei en het Bieslook. Het Bieslook is trouwens in Nederland ook een oorspronkelijk wilde plant, maar het komt alleen wild voor langs bepaalde gedeelten van de Rijn en de Maas. Het Kraailook lijkt in veel opzichten op het Bieslook; als men het wrijft komt ook dezelfde kenmerkende lookgeur vrij.

Voorts kunt u in dit gebied, als u bij het gemaal gaat zoeken (waar de Nieuwe Wetering in het

Moeslook

Bieslook

Overijssels kanaal stroomt), de misschien wel allerfraaiste onder de Nederlandse lelies vinden: de Kievitsbloem (*Fritillaria meleagris*). De Kievitsbloem is een 20 tot 50 cm hoge plant met een roodwit geblokte, soms volledig witte bloemkroon.

De plant bloeit in april en mei, zodat u tot het volgend jaar zult moeten wachten, voordat u hem kunt bewonderen. De Kievitsbloem is, landelijk gezien, een echt zeldzame soort. Hij komt eigenlijk alleen in grotere aantallen voor langs wateren en in natte weilanden rond Zwolle. Helaas heeft hij het ook daar, op plekken waar de stad zich uitbreidt, zwaar te verduren.

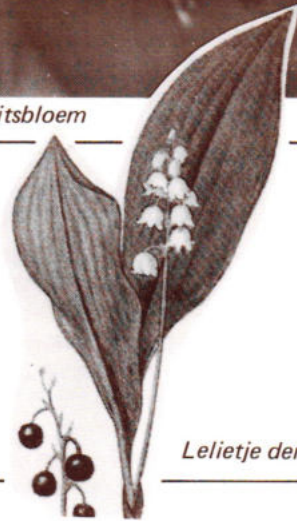
In de bossen zult u hoogstwaarschijnlijk wel eens het Lelietje der Dalen (*Convallaria majalis*) hebben gezien. Het bloeit van mei tot begin juni, zodat u nog dit jaar bloeiende exemplaren kunt vinden. In het najaar heeft de plant rode besjes, die ook zeer de moeite waard zijn om eens te bekijken. Het Lelietje der Dalen wordt, zoals wel meer planten, vaak uit het bos gehaald om vervolgens in de tuin te worden geplant. Als de grond in de tuin geschikt is voor de soort, kan het zich in principe goed handhaven. Vaak is dat echter niet het geval. Daarom kunt u deze plant beter in zijn oorspronkelijke omgeving laten staan.

Kievitsbloem

Salomonszegel

Lelietje der Dalen

Een andere in het bos voorkomende soort is de Veelbloemige Salomonszegel (*Polygonatum Multiflorum*) ook wel eens 'Motte met biggen' genoemd, vanwege de kleine witte bloempjes, die met 1-3 tegelijk in groepjes aan de stengel hangen. Het is een 30 tot 60 cm hoge algemeen voorkomende plant in bosrijke streken op hoge gronden, echt iets voor de Heinoze bossen. Evenals het Lelietje der Dalen, bloeit ook deze plant in mei en juni. Zoeken dus.

Dan rest nog het Dalkruid (*Maianthemum Bifolium*). Deze plant groeit in loofbossen, op beschaduwde plaatsen en op houtwallen, zodat ook hij niet moeilijk te vinden zal zijn. Het is een vrij lage plant (plm. 20 cm), die twee bladeren heeft en in dezelfde tijd in bloei staat als de beide hiervoor genoemde soorten.

Het spreekt voor zich dat u alle planten in de natuur laat staan waar ze staan. Voor twee soorten, de Vogelmelk en de Kievitsbloem, is het trouwens wettelijk verboden ze te plukken of uit te steken. Een dergelijke wet moest niet nodig zijn.

Wij hopen u met dit artikel te hebben gemotiveerd om (nog) meer om u heen te kijken in de natuur. Het is natuurlijk niet onze bedoeling dat u alleen naar lelies kijkt, maar naar de natuur als geheel.

Mocht u lelies in het wild in de omgeving van Heino hebben aangetroffen, die niet door ons zijn genoemd, laat het ons dan even weten.

Erik en Roel,
Werkgroep Natuur en Milieu.

BROCHURE SALLAND-WEST

In 1981 is er een commissie benoemd ter voorbereiding van de ruilverkaveling Salland-West. Binnen de grenzen van deze ruilverkaveling ligt ook een deel van Heino, nl. het gedeelte dat begrensd wordt door Overijssels Kanaal - Zwolseweg - Molenweg - Nieuwe Wetering.

Van de Natuur en Milieu Federatie Overijssel, die ook is vertegenwoordigd in bovengenoemde commissie, kreeg onze vereniging het verzoek mee te willen werken aan een brochure over dit ruilverkavelingsgebied. In deze brochure, die medio vorige maand is verschenen, worden alle aspecten, zowel landbouwkundig-landschappelijke als natuur- en cultuurhistorische, beschreven. De brochure, welke is uitgegeven in een handzaam formaat, bevat naast deze uitvoerige beschrijving ook een groot aantal kaarten, tekeningen en illustraties. Het boekje is bedoeld om eerst thuis te lezen en vervolgens op een (zonnige) dag een route aan de hand van een daarin opgenomen beschrijving te gaan fietsen.

Naar onze mening is de Natuur en Milieu Federatie op een zeer positieve manier geslaagd in haar opzet, nl. om enerzijds zij die in dit gebied wonen en anderzijds mensen die gewoon belangstelling hebben voor dit deel van Salland, kennis te laten maken met heden, verleden en toekomst van dit ruilverkavelingsgebied.

Mede vanwege de vele historische en heemkundige informatie van harte aanbevolen. Deze brochure - ruim 50 bladzijden - is te bestellen via ons informatieadres (Kruzebrink 36, Heino - tel. 05729-1661) voor de prijs van f. 6,- per exemplaar exclusief eventuele portokosten.

Wim Grootenhuis.

HET "TILTERLIEDJE"

In het december-nummer plaatsten we een oproep om inlichtingen aangaande het "tilterliedje".

Van een lezer(es) ontvingen we de tekst, waarvoor hartelijk dank! Maar volledigheidshalve zouden we ook graag de melodie willen hebben. Kent de onbekende lezer(es), die ons de woorden doorgaf, die misschien ook? Of iemand anders? Reacties aan het redactieadres Grote Beukelaer 17, tel. 2208.

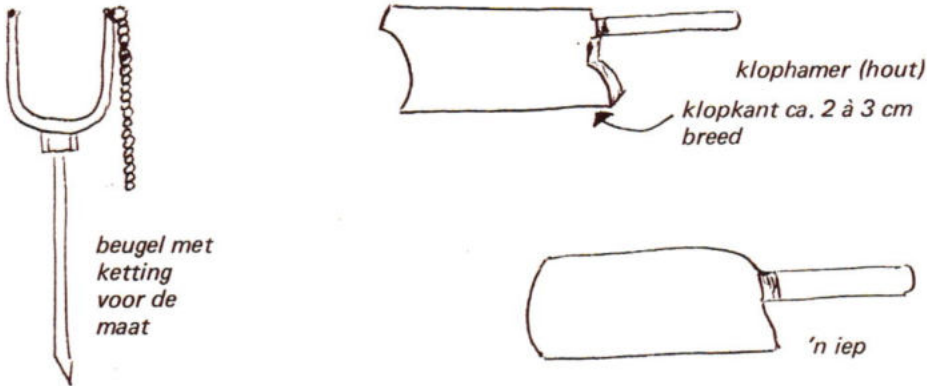
M. Hof.

EKSCHILLEN

Eekschillen was het loskloppen van de bast van eikehout. Die bast werd gebruikt in de leerlooierijen en het hout als gebruikshout en als brandhout voor open haard en kachel. Om de bast gemakkelijk los te kunnen kloppen, moest dit in het voorjaar gebeuren, wanneer de sapstroom op gang was gekomen. Voor de eik is dit op zijn vroegst eind april. Men koos hiervoor bospercelen van eikeopslag met een ouderdom van 10 à 12 jaar. Na het afkappen lopen de stobben weer uit en na opnieuw een periode van 10-12 jaar kan men weer kappen.

Het gekapte hout noemde men meihout, bussiesholt of telgen. Dit werd afgekapt met een bijl op een lengte van "7 handbreedten en een kiek- uut", d.w.z. 70 centimeter plus 1 centimeter extra voor alle zekerheid.

Dat op lengte kappen gebeurde op de kop van een paal, die men tot op een geschikte werkhoopte in de grond had gegraven. Ook voor het loskloppen van de bast gebruikte men zo'n paal. Het kloppen deed men met een speciaal stuk gereedschap, een klophamer (zie tekening). Daarbij moest de bast zo veel mogelijk heel blijven.

Na het kloppen en verwijderen van de bast, werd het hout gesorteerd in talhout en bussiesholt: talhout of telgen was het dikkere en bussiesholt het dunnere hout. Talhout komt waarschijnlijk van "getalhout". De basten werden netjes naast elkaar op de grond gelegd om te drogen.

Talhout en bussiesholt werden na het ontbasten in twee beugels gelegd (zie tekening), waarbij de dikte van de bundel werd bepaald door een aanhangende ketting. Was de vereiste dikte bereikt, dan werd de bos met twee twijgen samengebonden. Met de bast of de "iek" werd na het drogen hetzelfde gedaan, alleen daar kwam naar één twijg om heen.

Foto: Horselenberg sr.

Volgens mijn zegslieden is dit een eekschuur; hij staat bij de boerderij van Reinders, eerder Bendijk, tegenover Het Nijenhuis.

Het werd dan opgeslagen in een "iekschuure" en later in het jaar per wagon van de spoorwegen afgevoerd naar een leerlooierij.

Wat er na het kappen en "ieken" overbleef, waren de afgeslagen takken en twijgen. Deze werden met een hakmes ('n iep) op lengte gekapt en weer met een twijg samengebonden. Dit werkje noemde men "rieze uutrèèjn".

De aldus ontstane takkenbossen werden door de boeren gebruikt om onderin de hooiberg te leggen en verder werden ze gestookt in fornuis- of kokkepot.

Dit "rieze mäakn" werd betaald per vimme (104 bossen), die werden gestapeld in 8 hopen van 13 bossen elk. Een bedreven vakman maakte soms 2 vimme per dag, opbrengst f. 1.75 tot f. 2.50. Dit was dan in de twintiger jaren van onze eeuw. Over werken gesproken: de kinderen en de vrouw hielpen mee "iekschilln" en indien nodig werd de kindervagen met daarin de jongste bij het werk neergezet.

Gé Elshof.

BRONNEN:

A. Roessink, Statenweg 33

G.J. Brinkman, de Disselhof 3.

UIT DE OUDE DOOS

Op de vragen betrekking hebbende op bovenstaande rubriek zijn diverse reacties binnen gekomen. Een zeer uitgebreide reactie ontvingen wij van onze oud-plaatsgenoot de heer Dooytze Boersma, thans wonende te Bilthoven en lid van de vereniging.

Aangezien wij van mening zijn, dat veel van onze lezers met plezier hiervan zullen kennis nemen, volgt hieronder een korte inhoud van 't schrijven van de heer Boersma.

Eerst de straatmuziek.

In de jaren dertig waren er drie straatmuzikanten, die regelmatig en ieder afzonderlijk in ons dorp kwamen.

De eerste heette "Keizer" (niet die van Annegien); hij kwam uit Zwolle en speelde vrij goed harmonica. Het instrument was niet van de Koningin. Hij kwam iedere zaterdagmorgen en begon aan de Zwolseweg bij Wallink en ons huis (Zwolseweg A 4) te spelen; dat was zo tegen half tien. Hij trok dan het dorp door en in de namiddag tegen vijf uur fietste hij weer richting Zwolle. Ik weet dat nog zo goed, omdat in de winter als het tegen vijf uur donker werd, Keizer bij ons in de bijkeuken de carbidlantaarn van zijn fiets met water vulde. Dat was een nogal moeilijk werkje. Het loon voor de muzikant was meestal 1 à 2 cent per huis.

Dan was er nog een muzikant; deze kwam wat onregelmatiger. Het was een, wat men toen noemde, oud-koloniaal. Dat waren mensen, die voor een aantal jaren naar Oost-Indië gingen als militair. Wanneer ze afzwaaiden of werden afgekeurd en weer naar Nederland teruggingen, werd hun soms een muziekinstrument ter beschikking gesteld door het "goede Vaderland" en konden ze er op die manier wat bijverdienen. De goede, oude tijd.

Hij kon inderdaad noch spelen, noch zingen; wij noemden hem ook "nok-nok" of "nak-nak".

Dan was er een derde muzikant, die regelmatig kwam. Zijn naam weet ik niet. Hij speelde een Alt-hoorn, vrij goed zelfs. Ook hij was een oud-koloniaal; op het instrument zat ook een plaatje met de mededeling, dat het instrument was geschonken door H.M. de Koningin.

Mij is bekend dat Mulder, de veldwachter, hem nogal eens betraptte op het feit, dat hij geen vergunning had gevraagd om te spelen. Volgens Mulder antwoordde hij dan: "Ja, ja, meneer Mulder, het artiestenleven is zwaar".

De Keizer met in zijn kruiwagen Annegien kan ik me goed herinneren. Ze hadden bij ons in de buurt, aan de Zwolseweg, ook een plekje waar ze sliepen; dat was aan 't begin van de Molensteeg. Dat was toen nog een zandweg.

Als je er bij Wallink in ging, was er rechts een bos met kreupelhout en varens en mooie, witte bos-anemonen.

Dat bos(je) eindigde in een strook gras en daar overnachtten ze soms. Het waren

eigenlijk zielige, aan de drank verslaafde mensen, die bij gebrek aan geld spiritus dronken.

Tot zover de reactie van de heer Boersma.

Van mevrouw Mies Hemels uit Lierderholthuis hoorde ik, dat "nok-nok" ook daar wel kwam. Daar kwam ook geregeld iemand met "kleeräzie". Hij had zijn handeltje verpakt in een groot stuk zeildoek en als moeder Hemels dan zei: "Och koopman, ik hebbe vandäge niet wat neudig", antwoordde hij steevast: "Ma vrouwe, ik pakke 't toch èèm uut, want ik wol 't zelf zo grääg zien". Hij kreeg dan een "kummegie koffie met een plässie" en vertrok weer.

Graag wil ik van deze gelegenheid gebruik maken om iedereen, die gereageerd heeft op mijn vragen in "Uit de oude doos" te bedanken. Het was erg leuk.

M. Wolfkamp-Hansman.

WIE WAS WIE?

Verschillende mensen hebben gereageerd op de foto uit de oorlogsjaren op blz. 86 van de laatst verschenen "Omheining".

Uit al deze reacties blijkt nog eens hoezeer vooral de oudere generatie zich betrokken voelt bij deze woelige jaren.

De heer Dijsselhof van de Hagenweg kon ons het meest complete verhaal vertellen; waarvoor onze hartelijke dank!

Op de foto, genomen door Albert Hofmeyer, staat een kapotgeschoten waterwagen van de Canadezen. Na de bevrijding is deze waterwagen nog enige tijd blijven liggen aan de tegenwoordige Marktstraat ter hoogte van het Wit-Gele kruisgebouw. Op de foto kun je zo over de roggevelden de bomen van de Lemelerveldseweg zien. De huidige bebouwing, zoals Haarstraat, Bernhardstraat en Julianastraat, bestond toen nog niet!

Veel van dit oorlogstuig lag echter niet in Heino maar juist tussen Heino en Hoonhorst (Bolderbrug) omdat dáár hevige gevechten hebben plaatsgevonden. De waterwagen is later opgehaald en na weer opgeknapt te zijn heeft deze nog jaren dienst gedaan als landbouwwerktuig.

De personen op de foto zijn een groep C.J.V.-ers die uit gebouw Vrede kwamen: v.l.n.r. Berend Dijsselhof, Willem Slendebroek†, Piet Bol, Timmer Arends, Hendrik Dijsselhoff†, Henk Stegeman, Bertus Brinkman, Jan Stegeman en Gerrit Koopman.

WIE IS WIE?

Deze keer een foto over een geheel ander onderwerp n.l. feest! Waar is deze opname gemaakt en ter gelegenheid van wat? Reacties, gaarne met wat achtergrond-informatie aan M.J.M. Bisschop, tel. 1326.

VAN DE BESTUURSTAFEL

- * Op 3 april overleed mevrouw Ineke Jagers-Tabois, lid van onze vereniging. Ons medeleven gaat uit naar haar man Dirk en de kinderen Annemiek en Frederique.
- * De paaswandeling, de dauwtrapfietstocht en de wandeltocht op Hemelvaartsdag behoren als U deze "Omheining" leest al weer tot het verleden. Als U wel eens hebt meegedaan aan deze tochten, dan weet U zeker dat het de moeite waard is.
- * Op de algemene ledenvergadering van 22 maart konden we 67 leden welkom heten. Het was een gezellige en leerzame avond. Na het huishoudelijk gedeelte gaf de heer A. Goutbeek uit Dalfsen een enthousiaste en boeiende lezing met dia's over de ontwikkeling van de mens langs de Vecht.
- * Bij de foto's en tekeningen in "Omheining" vermelden we uiteraard zoveel mogelijk de herkomst. Bij sommige tekeningen heeft U waarschijnlijk zo'n vermelding gemist, maar na enig zoeken zult U dan ergens in een hoekje de initialen W.W. ontdekken. Deze staan voor Wim Witteveen, ons redaktielid voor de vormgeving. 't Is maar dat U het weet.....
- * In de afgelopen periode kregen we weer diverse foto's en andere bescheiden ten geschenke.
Van de heer Ir. J.H. Baarslag uit Meppel ontvingen we foto's van de eiermarkt in 1939, van de invordering van paarden en auto's in 1939, van een groep Canadezen in 1945 en het feest te Heino in 1948 ter ere van het 50-jarig jubileum van Koningin Wilhelmina. Tevens kregen we van hem een boekwerk over de afstamming van de familie Horstman.
Van de heren G.J. Elshof en L.J.M. Hollewand te Heino ontvingen we foto's over oud Heino.
Van mevrouw Balder-Boscher uit Deventer foto's van het verbeteren en verharden van de Hagensteeg en Molenweg in 1960/61.
Via mevrouw Holsappel uit Heino een foto van de vroegere woning van de heer Meijerman aan de Twentseweg.
De heer Th. Blom te Heino schonk kranteknipsels.
Van de heer Rouwenhorst uit Groningen kregen we gegevens over de Rooms Katholieke en de Gereformeerde familie Rouwenhorst, bewoners van de boerderij Rouwenhorst in het Lierderbroek.
Pastoor Roeloffzen uit Lierderholthuis schonk het boekwerk "Over Stad en Scholt-ambt Lochem, 1233-1983" en een exemplaar van het "Oekumenisch Liedboek", geestelijke liederen in 't Twents.
- * De heer P.A.M. de Vos te Heino schonk de vereniging op haar tweede verjaardag, 25 maart 1983, drie oude tolleren.

Alle gulle gevers weer onze hartelijke dank.

Hee hef twee baazn, veur 'n ienn mut-e wärkn en met 'n aander is-e 'trouwd.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093
Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006
Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25,00 per jaar (elk volgend gezins-
lid f. 12,50 per jaar)
Donateurs f. 20,00 per jaar
Abonnees in Heino f. 15,00 per jaar
Abonnees buiten Heino f. 20,00 per jaar
Losse nummers f. 5,00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruijn-Reinders
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

H.T.M. Heuven-Neplenbroek,
Raalterstraat 8, 8141 RM Heino - penning-
meesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

3. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

4. Folklore

Contactpersoon: H. Siemers-Buis,
Rozeboom 2, 8141 WP Heino

5. Foto- en geluidsdokumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruijn-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redaktie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redaktie;

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

C.A.M. Grasveld, Veldhoekerweg 1,
8141 PH Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastr. 17,
8141 ET Heino

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
3e jaargang – nummer 3 – september 1983

Dit nummer van ons verenigingsorgaan is geheel gewijd aan een gruwelijk misdrijf dat honderd jaar geleden plaats vond op een boerderij even over de grens van onze gemeente en bekend staat als 'de moord onder Heino'. Het heeft indertijd op de bevolking een onuitwisbare indruk gemaakt. Het verhaal werd vele malen verteld, ook enkele keren beschreven in krant artikelen en het lied omtrent de moord werd gezongen op markten en kermissen, zoals dat toen de gewoonte was.

Het lijkt ons een goede zaak van deze misdaad een historisch verslag te geven en daarbij tevens aandacht te schenken aan andere facetten, die ons inzicht verschaffen in de wijze waarop de Heinose bevolking een dergelijke schok heeft opgevangen.

De feitelijke gegevens betreffende de misdaad werden verzameld en toegelicht door mevrouw Heuven, wier familie thans woont op de boerderij, waar deze plaats vond. We zijn de familie Heuven buitengewoon erkentelijk voor de bereidwillige medewerking die zij hebben verleend en het bewaard gebleven materiaal dat ze hebben beschikbaar gesteld. Voor tekeningen en foto's mochten we als gewoonlijk weer rekenen op de heren Witteveen, Horselenberg en Jager.

Verder danken we nog vele anderen, die, hoewel niet genoemd, hun steentje hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit speciale nummer van ons driemaandelijks blad.

INHOUDSOPGAVE

- blz. 114 De moord onder Heino - Lidy Heuven.
Een misdrijf op zondagmorgen.
  - blz. 127 Het erve Grooteboer - Wim Grootenhuis.
Waar de moord plaats vond.
  - blz. 139 Genealogische gegevens en verdere bijzonderheden omtrent de slachtoffers en de daders - J.K. Pruim-Reinders.
  - blz. 147 Het moordlied - Piet Borghardt.
Hoe zo'n lied ontstaat en welke functie het heeft.
-

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 12 november binnen zijn bij het redactieadres: M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino (tel. 2208).

DE MOORD ONDER HEINO

Op 11 november 1883, de ochtend van St. Maarten, gebeurde er op de grens van Heino en Raalte een gruwelijke moord. Op de boerderij van Hendrikus Grooteboer werd de 16-jarige boerenknecht Hermannus Wienen met een ijzeren hamer de schedel ingeslagen.

Dagenlang stonden de kranten hier vol van en de sterkste verhalen, niet altijd even waar, deden toen de ronde.

Omdat dit nu bijna 100 jaar geleden is, was dit een aanleiding voor de Vereniging voor Heemkunde om nu eens uit de doeken te doen hoe het een en ander destijds gebeurd is. Een andere reden is dat oude mensen in ons dorp het verhaal nog kennen en vele jongeren ook. Tijdens lange winteravonden werd dit verhaal steeds weer verteld, jarenlang.

Helaas zijn er nu geen gerechtelijke stukken meer van de rechtszaak die in 1884 plaats vond. Het gerechtshof Arnhem beschikt niet meer over deze gegevens omdat in de oorlog alles verbrand is.

De huidige bewoner van de boerderij, waar de moord plaats gevonden heeft, de heer A. Heuven, is nog in het bezit van oude kranten van 1884, de "Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant", waar de hele rechtszaak in staat beschreven.

Hieruit is ook de "Akte van beschuldiging" afkomstig. Deze akte nam destijds een hele pagina in beslag en werd door de krant verkocht voor vijf cent per stuk.

Hieronder treft u eerst de Akte van beschuldiging aan, die letterlijk is overgenomen uit de krant van 1884. Daarna zal de rechtszitting behandeld worden.

AKTE VAN BESCHULDIGING,

opgemaakt tegen Gradus Arends, oud 26 jaar, arbeider, laatst wonende te Vorst bij Kleef, thans gedetineerd, beschuldigd van moord, poging tot moord en diefstal bij nacht met binnenbraak, welke zaak den 26 Juni e.k. door het gerechtshof te Arnhem zal worden behandeld.

In den vroegen morgen van Zondag, 11 November 1883, tusschen zes uur en half zeven, begaven de gebroeders Grooteboer, die te zamen een boerenerve bewonen te Tijenaar, onder de gemeente Raalte, zich met hunne zuster en de meid naar de kerk te Heino, hunne beide knechten, Hermannus Ulkeman, oud 25 jaren, en Hermannus Wienen, oud 16 jaren, in hunne woning achterlatende. Kort na hun vertrek ging Wienen naar zijn kamer om zich te wasschen en te kleeden, daar hij den dag bij zijn ouders zou gaan doorbrengen, terwijl Ulkeman zich naar de deel begaf om het vee te verzorgen. Nog niet lang was hij daarmee bezig toen Wienen hem kwam zeggen dat er een paar

vreemde kerels waren die hem wilden spreken; deze volgden hem op den voet en kwamen door de gang der woning op de deel. Het was toen omstreeks kwart vóór zeven uur, de zon was nog niet opgegaan en het was daar op de deel vrij donker, maar Ulkeman herkende toch terstond in een der personen dezen beschuldigde, die daar vroeger in de buurt gewoond en als knecht bij de Grooteboers gediend had. Beschuldigde vroeg hem of de boer thuis was, dien hij noodzakelijk moest spreken, waarop Ulkeman antwoordde dat die naar de kerk was en wel niet vóór half negen zou terugkomen, waarop zij besloten dan maar te willen wachten tot zijn terugkomst. Onder dat gesprek ging Ulkeman naar de kalveren die voor op de deel stonden, aan den kant van het woonhuis, om ook daar het strooisel te keeren; beschuldigde en de onbekende, die later gebleken is Anton Schepop te zijn, stonden aan zijn rechter zijde op het midden van de deel en Wienen bij de nog gesloten achterdeur.

Terwijl Ulkeman met dien arbeid bezig was, hoorde hij voetstappen naar zich toekomen en kreeg hij plotseling een schot achter het rechteroor en bijna op hetzelfde oogenblik een tweede schot boven het linkeroog. Rechts zich omkeerende zag hij Wienen door de toen geopende achterdeur wegloopen, gevolgd door beschuldigde met uitgestrekte arm. Dadelijk daarop hoorde hij buiten de achterdeur drie schoten vallen en kreeg hij zelf een derde schot, weder boven het linkeroog, waarop hij Schepop van de deel door de achterdeur naar buiten hoorde en zelfs nog gedeeltelijk zag loopen, maar toen viel hij bedwelmd op den grond; die bedwelming was slechts van zeer korten duur, want bijna op hetzelfde oogenblik kwam hij weder tot bezinning en zag hij in dat het eenig middel om zijn leven te redden was, dat hij zich als dood hield. Buiten hoorde hij Wienen eenige malen kermen op verschillende afstanden van de deur, waarop alles stil werd. Beide personen kwamen weder op de deel, waar Ulkeman op den grond lag; in de richting van de gang der woning, eenigszins op zijn rechterzijde gekeerd en met den linkerarm over zijn gezicht; zij losten weder twee schoten op zijn voorhoofd, zoodat één kogel door de mouw van zijn bus ging; hij hoorde en zag ook gedeeltelijk dat beide personen aan zijn voeten stonden; door zijn liggende houding gleden die laatste beide kogels op zijn voorhoofd af en liepen over de kruin van zijn hoofd, zonder hem belangrijk te beleedigen.

Toen gingen beide door de gang naar de keuken, wat Ulkeman zeer goed zien kon, daar hij, als gezegd, juist in zodanige richting lag dat hij de gang geheel kon doorzien; daar bleven zij een oogenblik, gingen daarop naar de goot of waschkamer en van daar weder naar de keuken, waarbij een hunner iets in de hand had. Vervolgens hoorde hij daar een hevig kraken en gooien met laden. Daarna kwam Schepop weder door de gang langs hem heen en ging de achterdeur uit, waarop aldaar weder een schot gelost werd; op dat schieten kwam ook Arends uit de keuken loopen en vroeg wat er was, waarop Schepop antwoordde: „Hij was nog niet goed dood”. Beiden keerden naar de keuken terug en bleven daar geruime tijd.

Na aldaar hun werk te hebben verricht, kwamen zij weder bij Ulkeman, draaiden hem eens wat om, schopten hem tegen de buik en betasten zijn kleeren of hij ook iets van waarde bij zich had; toen gingen zij naar de knechtenkamer en maakten ook aldaar eenig gestommel. Beide personen kwamen daarop nogmaals bij Ulkeman terug, staken een lucifer af, hielden hem die onder den neus en zeiden tegen elkander „het is goed”, waarop zij de achterdeur uitgingen die zij echter nog lieten open staan, zooals Ulkeman aan de

tocht kon voelen. Kort daarop kwamen zij nog even terug, maakten achter op de deel wat rumoer, streken ook daar een lucifer af en verlieten toen voor goed de woning de achterdeur aanzettend, waarop Ulkeman nog eenig praten hoorde in de richting van de achter de woning gelegen schuur.

Zoodra het een poos stil was geweest, stond hij op en liep, zoo snel als zijn toestand toeliet, door de voordeur naar den naasten buurman, wien hij het gebeurde kortelijk mededeelde en die terstond met hem terug ging, nadat beide zich met grepen hadden gewa-pend; zij lieten den hond van Grootenboer los maar vonden niemand meer.

Op 25 pas afstand van de achterdeur lag een groote plas bloed, vandaar was iets door de modder gesleept tot op een paar schreden van het achterhuis, waar ook een plas bloed lag, maar kleiner, en waar blijkbaar een mensch gelegen had; zelfs kon men duidelij-k onderscheiden waar het hoofd had gelegen, op welke plaats bloed zichtbaar was. Voetstappen van klompen als van Wienen waren zichtbaar van af de achterdeur, eerst links af in de richting van den buurman, maar plotseling rechts afdraaiend in de richting van het achter de woning gelegen bouwland; die voetstappen liepen in de richting van de grootste bloedplek en waren ook daarom zoo duidelijk zichtbaar, omdat Ulkeman zelf den vorigen avond, met het oog op den naderenden Zondag, den grond achter de woning geheel had opgeharkt en er dien morgen nog niemand had geloopt, daar, zooals gezegd, de achterdeur nog gesloten was. De klompen zelve stonden niet ver van de achterdeur, waar Wienen ze blijkbaar had uitgewooid om harder te kunnen loopen.

Op de deel gekomen zag Ulkeman daar bij de achterdeur het lijk liggen van Wienen, terwijl een hamer zonder steel er bij lag; die hamer had den vorigen avond nog onge-schonden op eenen zeer in het oog vallende plaats in de schuur gelegen. In keuken en knechtenkamer lag alles over hoop, de kasten geopend, de laden voor den grond en ook zijn eigen kist, waaruit hij een portemonnaie met circa drie gulden vermiste, was openge-broken en het slot geheel verbogen.

Daar het toen zoo wat 8 uur was geworden, zoodat het nog wel een half uur kon duren voor zijn volk uit de kerk terug kwam, haalde Ulkeman een paard uit de stal en reed er mede naar Heino. Onderweg kwam hij Hendrikus Grooteboer tegen, wien hij een kort verslag gaf van het gebeurde, waarop hij zich naar dr. Peel te Heino begaf, die hem het eerste verband gelegd, en ook later heilkundig behandeld heeft.

Daar het echter bleek dat er nog 2 kogels boven het linkeroog zaten, terwijl die ach-ter het rechteroog met en door een etterverzwering was uitgevallen, is hij in December naar professor Ranke te Groningen gereisd, die hem die beide kogels heeft uitgesneden. Ulkeman was toen reeds zoover hersteld dat hij op één dag de reis heen en terug van Hei-no naar Groningen heeft kunnen doen, buiten en behalve de operatie.

Toen Hendrikus Grooteboer, door zijnen knecht van het gebeurde onderricht, thuis kwam, vond hij den toestand zooals die hierboven is omschreven. Achter den woning zag hij de bloedplekken, benevens eenig hoofdhaar en de indrukken van klompen en van een door de modder gesleept lichaam. Op de deel vond hij het lijk van den jongsten knecht Hermannus Wienen met verscheiden gaten in het hoofd en een geschotene wond in het been; daarbij lag de hamer zonder steel en aan de kleeren zat modder. Bij het kal-verhok lag ook bloed bij de pet en muilen van den oudsten knecht Ulkeman. In de keu-ken stonden de deuren der kasten open, 7 laden waren over den vloer verspreid en ande-ren waren opengeschoven, terwijl de daarin aanwezige goederen met bloed bevlekt waren.

Het kabinet dat bij zijn vertrek goedgesloten was geweest, was opengebroken; de schop die diende voor het varkenvoeder fijn te maken en die op de goot had gestaan, stond er naast en stukjes gekookte aardappelen, als aan den schop zaten, waren ook aan de deuren dier kast zichtbaar.

Voorts lagen in de keuken de met bloed bevleekte houten steel van den hamer, benevens drie ledige en een volle patroonhuls.

Bij onderzoek miste hij ongeveer zestig gulden aan geld, benevens twee zilveren horlogekettingen met signetten, een gouden slot of haak, vier gouden ringen en twee zilveren schoengespen, waarvoor hij de hem vertoonde voorwerpen herkent, die deels in de woning van Schepop, deels in den winkel van Mertens te Crefeld zijn in beslag genomen, waar zij in den morgen van 13 November door beschuldigde en zijnen kameraad waren verkocht en geuild.

Grooteboer vond den volgenden morgen twee boezeroenen, waaraan sporen van bloed, en een broek in een kar, welke stond in de schuur achter de woning en welke kledingstukken aan geen zijner huisgenooten toebehoorden.

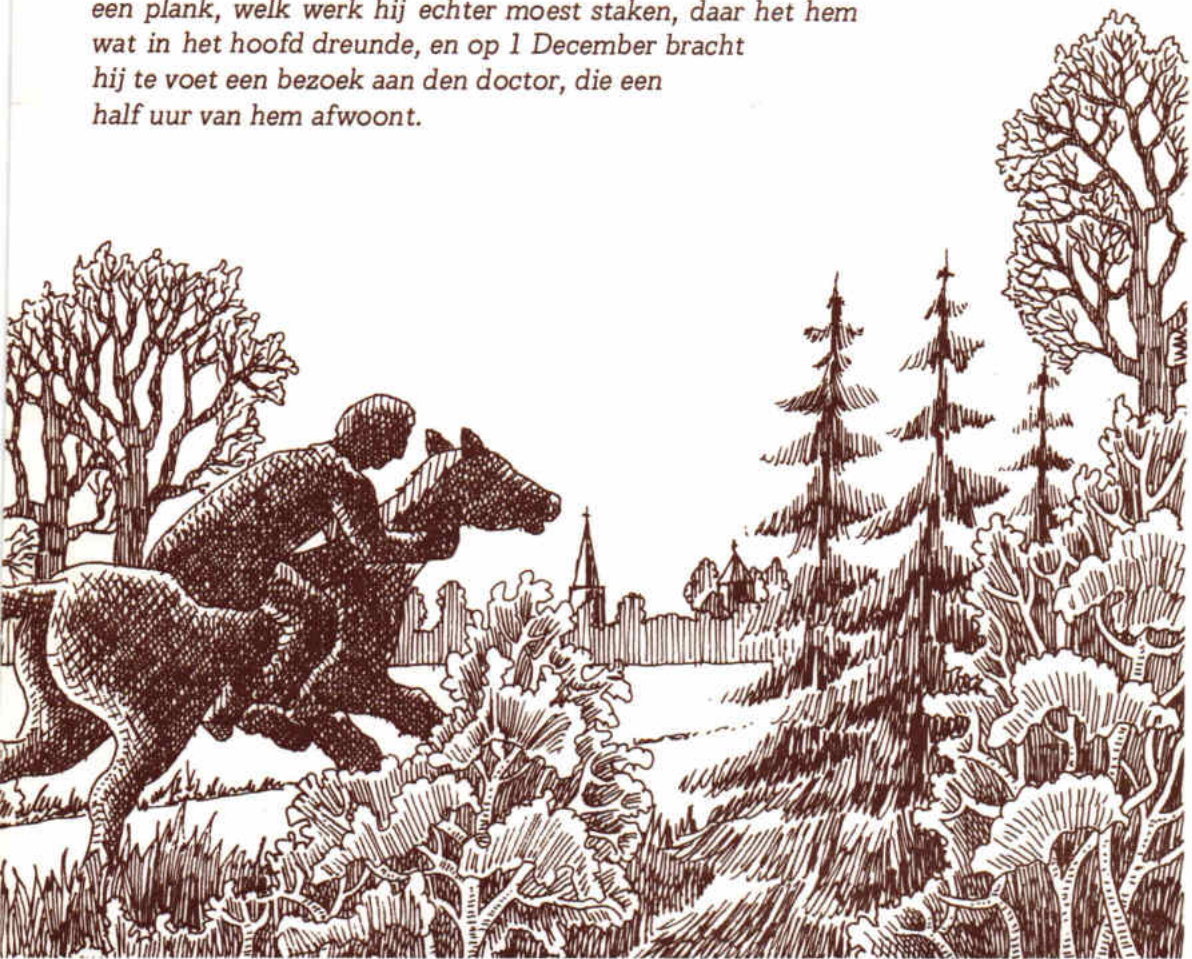
Hij herkent in beschuldigde den persoon, die vroeger als knecht bij hem heeft gediend en dus bekend was met den regel van zijn huis, dat des Zondags morgens allen naar de vroegkerk gingen en slechts een persoon te huis bleef, zooals ook dien morgen het ge-

val was, daar Wiene naar zijn ouders zou zijn gegaan. Reeds sinds beschuldigde in Augustus 1882 uit het tuchthuis was ontslagen, had hij hem meer dan eens des Zondagsmorgens om zijn huis zien sluipen, zelfs was hij al eens op een Zondagsmorgen, terwijl zijn broeder en de meid thuis waren, op zeer geheimzinnige wijze de achterdeur binnengekomen – zooals ook bevestigd wordt door de dienstmeid Willemina Harms, die hem zag gluren en sluipen – hetgeen aanleiding had gegeven, dat zij de aandacht der politie al eens op beschuldigde hadden gevestigd.

Toen in den morgen van 11 November Hermannus Ulkeman zich bij dr. Peel te Heino aanmeldde, vond deze op hem drie geschoten wonden, waarvan twee op het linker-voorhoofdsbeen en een ander het rechteroor, waar de kogels nog in zaten; hooger op het voorhoofd had hij twee sleufvormige verwondingen der schedelbeksleden, waar blijkbaar de kogels langs de kruin waren afgegleden.

Dat Ulkeman zulke zeldzaam harde schedelbeenderen bezit, was de oorzaak van zijn behoud; hadden de schoten hem op andere plaatsen van zijn hoofd geraakt, of waren zij op een ander individu gelost, zij zouden zeer zeker dodelijk zijn geweest. Het verloop der verwonding was zeer gunstig; twaalf dagen daarna was de patient reeds weder op de deel aan het knutselen en dreef hij zelfs een spijker in een plank, welk werk hij echter moest staken, daar het hem wat in het hoofd dreunde, en op 1 December bracht hij te voet een bezoek aan den doctor, die een half uur van hem afwoont.

Toen later die kogels door professor Ranke waren uitgesneden, bleken het dezelfde soort van kogels te zijn als zaten en gezeten hadden in de hulzen, die in de keuken bij Grooteboer waren gevonden.

Het lijk van Hermannus Wienen is, na behoorlijk te zijn herkend, ter schouwing overgegeven aan de hh. Van 't Hoff en Quanjer, artsen te Zutfen, die op en aan het hoofd niet minder dan elf zware wonden vonden, met gebroken en ingedrukte beenstukken, vermoedelijk toegebracht met den ijzeren hamer die bij het lijk is gevonden en waarvan de scherpe kant volmaakt in de wonden paste. Op de borst vonden zij twee wonden, die de huid doorboorden; onder de huid liet zich een oppervlakkig bloedextravasat vervolgen, dat van het eene wondje naar het andere leidde. Ook in de linkerzij vonden zij een wondje, dat zich in de spiermassa liet vervolgen en tot een platgedrukten kogel leidde, die zijn oorspronkelijken vorm door stuiting tegen het dijbeen had verloren. Op het schedeldak en harde hersenvlies vonden zij bloeditstortingen, terwijl de inwendige organen van borst en buik zeer arm waren aan bloed. Op grond hunner bevinding verklaren zij dat de onmiddellijke oorzaak van den dood zonder eenige den minsten twijfel moet worden gezocht in hersendruk, veroorzaakt gedeeltelijk door bloeditstortingen op de hersenoppervlakten, gedeeltelijk door directe druk van verschillende beenstukken daarop, terwijl de onmiddellijke oorzaak is te zoeken in de beledigingen van het schedeldak, welke bij het leven moeten hebben plaats gehad, getuige de sterke bloeding. De borstwonden vormen waarschijnlijk de in- en uitgangsopening van een kogel, die bij den linkertepel moet zijn ingegaan en afgestuit tegen de harde beendeelen, op het borstbeen weder te voorschijn is gekomen.

De burgemeester der gemeente Vorst vond den 10 December nabij de woning van Schepop, bij wien beschuldigde in de kost was, twee revolvers in den grond verborgen, waarvan de een nog met zes schoten geladen was; ook vond hij in die woning eenige gouden en zilveren voorwerpen, die zij in den winkel van Mertens te Crefeld tegen een deel van het gestolene hadden ingeruild. Beschuldigde herkent de revolvers voor dezelfde die zij gebruikt hebben.

Volgens het oordeel van den gewermaker Witte passen de in de woning van Grooteboer gevonden vier patroonhulzen volkomen in deze revolvers; hij verklaart dat drie er van zijn afgeschoten, zooals blijkt uit de ingedrukte pin, en dat de vierde wel in een revolver is geweest, maar geweigerd heeft. De kogels, gevonden in de dij van Hermannus Wienen en gesneden uit het hoofd van Hermannus Ulkeman, verklaart hij voor soortgelijke als behooren bij deze revolvers en patronen.

Beschuldigde heeft eerst alles ontkend. Na bij arrest van het gerechtshof te Arnhem van 10 Augustus 1876, ter zake van gewelddadige aanranding der eerbaarheid, tot 6 jaren tuchthuisstraf veroordeeld en alzoo in Augustus 1882 ontslagen te zijn, heeft hij eerst als boerenknecht en later op de suikerfabriek te Lemele gewerkt. Toen hij in het laatst van December van dat jaar weder van feitelijkheid tegen de eerbaarheid werd verdacht, is hij naar Duitschland gevlucht en sinds dien tijd niet weder in Holland geweest, zoodat hij ten eenenmale onschuldig is aan hetgeen er ten huize van de Grooteboers is voorgevallen. Wel beweren tal van personen dat zij hem den dag vóór den moord tusschen Deventer en Heino en dien dag zelven tusschen Heino en de Duitsche grenzen gezien hebben, maar alle moeten zich in den persoon vergissen, daar hij na zijn vlucht nooit weder in Holland is geweest. Langen tijd heeft beschuldigde deze verdediging volgehouden.

Toen hij echter Ulkeman, dien hij reeds lang begraven achtte, in levende lijve tegenover zich zag staan en tegen hem hoorde getuigen, maar vooral toen hij vernam dat Schepop aan de Duitsche autoriteiten — voor wien hij ook zal terecht staan — een volledige bekentenis van schuld had afgelegd, toen heeft hij zich ook bereid verklaard om de waarheid te zeggen. Had Schepop bij zijn bekentenis vooral doen uitkomen dat Arends de hoofdschuldige was, die hem, toen hij over geringe verdienste klaagde, herhaaldelijk gewezen had op boeren onder Heino, waar veel geld zat en waar hij de plaatselijke gesteldheid goed kende, beschuldigde Arends trachtte het te doen voorkomen alsof hij zelf slechts een ondergeschikt aandeel had aan het gebeurde, maar alle schuld op Schepop rustte. Intusschen blijkt juist het tegendeel uit zijn eigen bekentenis, welke in het kort hierop neerkomt :

Toen aan beschuldigde de omstandige bekentenis van Schepop was voorgelezen, begon hij met de verklaring, dat die voorstelling van feiten valsch was, „daar”, zei beschuldigde, „Schepop aan alles evengoed heeft deelgenomen als ik”.

In Oktober 1883 kwam beschuldigde, die werkzaam was in een olieslagerij te Süchtelen bij Vorst, als kostganger in huis bij Anton Schepop, die kort geleden getrouwd was en te Vorst woonde. Dikwijls bespraken zij te zamen het plan om naar Holland te gaan en daar te stelen, waartoe zij dan ook ieder een revolver kochten om zich, zoo beweert beschuldigde, te kunnen verdedigen als zij soms aangevallen werden. Beschuldigde had zich reeds vroeger een revolver aangeschaft, maar Schepop bezat er geen. Toen alles voor de reis naar Holland bepaald was, heeft hij er den dag vóór het vertrek ook nog een voor Schepop gekocht en betaald.

In den vroegen morgen van Zaterdag, 10 November, zijn zij van Vorst vertrokken over Kempen, Kleef, Nijmegen en Arnhem naar Deventer, waar zij per trein van 1.3 zijn aangekomen en vanwaar zij te voet naar Heino zijn gegaan; ieder betaalde zijn eigen reis, maar daar Schepop niet genoeg had, had beschuldigde hem twee mark, f. 1,20 gegeven.

Zij hadden een pakje bij zich, waarin zich van ieder een broek en een boezeroen bevond, welke kleeren zij hadden medegenomen, zoo beweert beschuldigde, voor het geval zij zich mochten bemorsen of aan iets scheuren, dat stond zoo slordig en zoo weinig knap; maar nimmer hadden zij bij het medenemen van dat tweede stel bovenkleeren gedacht, aan de mogelijkheid, dat hun goed wel eens vol bloed kon komen. Te Heino aangekomen, hebben zij er nog over gesproken in te breken in de woning van den winkelier en gemeente-ontvanger Blom, dien zij met vrouw en dochter hadden willen binden; touw hadden zij evenwel niet bij zich, maar wel geladen revolvers, en daarna bestelen; maar toen zij zich om het huis hadden opgesteld, kwamen er menschen uit den winkel en zijn zij vertrokken en regelrecht naar het doel hunner reis, het erve van de gebroeders Grootboer gegaan, waar beschuldigde vroeger gediend had en, volgens eigen bekentenis, wist dat Zondag morgen onder kerktijd slechts één persoon thuis bleef. Daar gekomen, hebben zij zich omstreeks 10 uur in de schuur te slapen gelegd, met het plan, den morgen af te wachten en dan hun slag te slaan; zij wilden dien éénen persoon, dien zij zouden aantreffen, vastbinden en dan alles doorzoeken en bestelen; touw hadden zij wel vergeten, maar dat zou er wel liggen.

Den volgenden morgen zijn zij met hun revolvers, die ieder met zes patronen waren geladen, naar die woning toegegaan en door de voordeur binnengetreden, na aan Hermannus Wiene gevraagd te hebben of het volk thuis was, die antwoordde dat allen uit

waren, uitgenomen één, die op de deel was; daarop zijn zij naar de deel gegaan, waar beschuldigde terstond den knecht herkende voor Hermannus Ulkeman. Beschuldigde ging, volgens eigen erkentenis, voorop en deed het woord. Na ook met Ulkeman een paar woorden te hebben gewisseld over de terugkomst van het volk, zooals door dezen is opgegeven, heeft beschuldigde zich wat dichtër naar hem toe begeven en aan zijn rechterhand staande, eenigszins achter hem, het eerste schot op hem gelost ter hoogte van zijn hoofd.

Beschuldigde beweert terstond daarop een tweede schot en misschien later nog wel een derde op Ulkeman te hebben gelost, waarop deze is neergestort. In dien tijd zou Schepop, zoo beweert althans beschuldigde, op den jongsten knecht geschoten en hem buiten de deur met den hamer hebben afgemaakt, dien hij daarvoor uit de schuur had medegenomen — volgens Schepop zou juist Arends dit gedaan hebben, zooals volgt uit de verklaring van Ulkeman, die juist dezen beschuldigde Wieneu zag achtervolgen —; beschuldigde beweert alleen te hebben geholpen om Wieneu naar de deel te slepen, waar Schepop hem, daar hij nog leefde, met den hamer geheel afmaakte. Inmiddels was beschuldigde reeds naar de keuken gegaan, waar hij eerst alleen en later met zijn kameraad de kasten met behulp van een schop heeft opengebroken en daaruit, behalve ongeveer f. 60 aan geld, de voorwerpen heeft onvreemd die in judicio zijn overgelegd.

Terwijl zij daarmede bezig waren is Schepop nog eens naar de deel gegaan en teruggekomen met het bericht dat Wieneu noch zuchtte, waarop beschuldigde hem den menschlievenden raad gaf om dien jongen toch niet langer te martelen, maar met een schot in het oor voor goed een einde aan zijn leven te maken, waarop Schepop naar de deel zou zijn gegaan en daar werkelijk geschoten zou hebben. Intusschen is bij de lijk-schouwing van Wieneu gebleken dat deze geen schot in het oor had bekomen en is dit schot, volgens verklaring van Ulkeman, ook niet op de deel, maar buitendeur gevallen. Na alles in de keuken te hebben doorzocht, zijn zij naar de kamer van de knechten gegaan, waar het deksel eener kist terstond openging, toen zij die aanpakten en waaruit zij een portemonnaie hebben onvreemd.

Alvorens heen te gaan heeft beschuldigde de kleeren van Ulkeman betast om te zien of hij ook een horloge bij zich had en heeft Schepop hem een lucifer onder den neus gehouden om te zien of hij wel dood was. Daarop zijn zij naar de schuur gegaan om de parapluie en andere goederen te halen die zij daar nog hadden liggen, maar, zegt beschuldigde, zonder zich te verkleeden; waarschijnlijk hebben zij toen de boezeroenen en de broek vergeten, welke daar later in een kar verborgen zijn gevonden. Hoe er bloed in die boezeroenen is gekomen kan beschuldigde volstrekt niet verklaren, maar hij vermoedt dat Schepop er zijn handen aan heeft afgeveegd.

Zij zijn vervolgens vertrokken in de richting van Neuenhaus, dat zij nog dienzelfden avond hebben bereikt en den volgenden avond te Vorst teruggekomen, waar zij het gestolene zamen hebben gedeeld.

Dat beschuldigde reeds sinds geruimen tijd een aanslag beraamde op het leven en het goed van de Grooteboers en hunne huisgenooten, blijkt uit de mededeelingen van Anton Arends, wonende te Ambt Ommen, broeder van beschuldigde, maar die van het eerste oogenblik af de Justitie krachtig heeft bijgestaan in het opsporen van den moordeenaar. Deze heeft toch, lang vóordat beschuldigde tot bekentenis was gekomen, verklaard dat reeds in het najaar van 1882 beschuldigde hem heeft willen overhalen om te zamen

bij den gemeente-ontvanger te Heino in te breken en er hem herhaaldelijk op gewezen heeft dat er bij de Grootboers zooveel geld zat. Beschuldigde deelde hem mede dat hij al eens op een Zondag morgen daar aan huis was geweest en plan had gehad om zich in de kleeren van Hendrikus Grootboer te steken, die op de fornuisput lagen, en daarna Jan Grootboer en de meid, die ook te huis was, te vermoorden, maar dat hij toen in zijn plan was verhinderd.

Zes getuigen zijn gedagvaard, nl.: 1. H. Ulkeman, 2. H. Grootboer, 3. dr. Peel, 4. dr. Quanjer, 5. de burgemeester van Vorst bij Kleef, en 6. J.B. Witte.

TE ZWOLLE BIJ M. TIJL EN ZOON

Op 27 juni 1884 werd deze misdaad behandeld voor het gerechtshof te Arnhem.

Na voorlezing van de Akte van beschuldiging gaf de eerste getuige, dhr. H. Ulkeman, een verslag van het gebeurde. Hij meende met zekerheid te kunnen zeggen dat Arends het eerste heeft geschoten en dat die de vluchtende Wijnen gevolgd is naar buiten.

Ulkeman gaf zelf echter toe, dat hij natuurlijk wel wat "beduusd" was, nadat hij vier kogelwonden had opgelopen.

De president brengt vervolgens hem een welverdiende lof toe voor zijn moedig gedrag en zijn verwonderlijke tegenwoordigheid van geest. Hij heeft tevens aangekondigd dat een moordaanslag op hem een onbegonnen werk is.

De president zegt o.a. het volgende:

"Gaaf de wetenschap dikwijls bij de natuur te leer, Krupp te Essen zal zeker niet nalaten de schedel van Ulkeman te onderzoeken om daarna zijn pantserplaten te vervaardigen". Daarna worden de andere getuigen gehoord. Nadat het getuigenverhoor afgelopen is, wordt de beschuldigde verhoord.

Arends ontkent echter alles. Schepop zou de hamer meegenomen hebben en daarmee 2 maal hebben geslagen. Arends zou alleen geholpen hebben met het naar binnen slepen van Wijnen.

De president zegt: "Waar twee personen een misdaad plegen zijn beide er voor aansprakelijk, onverschillig hoe groot hun aandeel is".

De president releveert enkele punten uit de akte, hoofdzakelijk om aan te tonen dat Arends als de hoofdpersoon beschouwd moet worden. Hij was immers met de toestand bij Grootboer bekend, want hij was er in dienst geweest en wist precies waar het geld en de kostbaarheden lagen.

Het Openbaar Ministerie eist tegen Gradus Arends, beschuldigd van moord, poging tot moord en diefstal bij nacht met binnenbraak, een levenslange gevangenisstraf.

Op 4 juli 1884 heeft het hof te Arnhem Arends, beschuldigd van de moord onder Heino, tot levenslange tuchthuisstraf veroordeeld.

Op 5 juli 1884 schrijft de correspondent het volgende hierover in de krant:

"Gisteren namiddag berichtte ik u per telegraaf de uitspraak inzake Arends. Tot nadere

OVERZICHT OVER HET JAAR 1883.

Wij willen weder met cijfers 'en ook in woorden duidelijk maken in welken zin de weersgesteldheid afwisselde in grootere tijdperken van het jaar 1883 en hoe het karakter dikwijls eenige maanden lang hetzelfde bleef.

Men ziet, het jaar vangt aan met twee maanden die te hooge temperatuur en te hooge luchtdrukking hebben. Maart heeft van beide te weinig, April te veel. Nu zijn thermometer en barometer het twee maanden eens en dan weder bijna beurtelings eens en oevens. Vrij aanmerklijke temperatuurafwijking heeft alleen Maart. Februari was nog al warm, de overige maanden verschillen of minder of iets meer dan een graad. De luchtdrukking was in Februari vrij wat te hoog, in September vrij wat te laag, overigens nabij de gemiddelden. De sterkte regenperiode kwam voor van half Juli tot half Augustus. Voorts in het begin van October. Ook November gaf te veel, de andere maanden te weinig, zoodat het karakter der maanden kan worden aangegeven:

	Temperatuur.	Barometerstand.	Regen.
Januari	zacht	hoog	id.
Februari	warm	laag	id.
Maart	koud	hoog	id.
April	gematigd	gemiddeld	id.
Mai	id.	id.	
Juni	id.		

	Temperatuur.	Barometerstand.	Regen.
Juli	koel	laag	nat.
Augustus	gematigd	hoog	droog.
September	id.	laag	id.
October	id.	hoog	gemiddeld.
November	zacht	laag	nat.
December	id.	hoog	"

A. GEMIDDELDE THERMOMETER- EN BAROMETER-STANDES EN AFWIJKNINGEN TE UTRECHT 1883.

Maanden.	Thermometer C.			Barometer bij 0°			
	Normaal.	Stand.	Vershil.	Normaal.	Stand.	Vershil.	
Januari	+ 1.47	+ 2.45	0.98	760.19	760.82	0.63	
Februari	2.90	3.06	2.16	60.68	64.92	4.24	
Maart	4.86	1.58	3.28	59.66	58.13	1.53	
April	9.36	9.91	0.55	60.15	61.60	1.45	
Mai	13.60	14.22	0.62	60.32	60.69	0.37	
Juni	18.39	17.49	0.90	60.67	57.46	3.21	
Juli	17.99	17.29	0.70	60.47	61.40	0.93	
Augustus	13.14	14.59	1.45	60.74	57.45	3.29	
September	10.36	10.42	0.06	59.93	60.20	0.27	
October	8.18	8.26	0.08	60.22	57.18	3.04	
November	2.81	3.55	0.74	60.27	62.66	2.39	
December							
Jaar		9.91	10.94	1.03	760.16	760.22	0.07

toelichting moge dienen, dat het hof hem schuldig verklaart aan al de feiten, hem bij het slot der akte van beschuldiging ten laste gelegd, zijnde:

- Moord (op Wijnen)
- Poging tot moord (op Ulkeman), welke niet dan door toevallige en van des daders wil onafhankelijke omstandigheden haar uitwerking heeft gemist.
- Diefstal door 2 personen met wapenen en gewelddoefening, na vroegere veroordeling tot tuchthuisstraf wegens feitelijkheid tegen de eerbaarheid.

Van de verzwarende omstandigheid, dat de diefstal bij nacht zou zijn gepleegd, is hij vrijgesproken, zijnde dit niet bewezen kunnen worden, daar het kon zijn dat de zon in den vroegen morgen van 11-11-1883 ongeveer gelijktijdig met den aanvang van den diefstal is opgegaan.

Arends was bij de uitspraak weder kalm en bedaard evenals ter terechtzitting; alleen kon ik, toen de president met eenige verheffing van stem het woord levenslang uitsprak, eenige gemoedsbeweging, snel opvolgende ademhaling en opwelling van tranen in de oogen opmerken. Het volgende ogenblik was hij echter weder kalm.

HET WEER IN DIE PERIODE

Van het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut te De Bilt, kregen wij op ons verzoek de volgende gegevens:

Op 10 en 11 november 1883 was het te Heino half tot zwaar bewolkt weer.

De wind waaide uit westelijke richtingen en was zwak tot matig.

De temperatuur schommelde tussen de 5 en 8 graden Celsius.

In Lochem werd op 10 november om 8 uur 's ochtends 7,5 mm regen afgetapt, op 11 november 5,0 mm.

Tijdstip van zonsopgang op 11 november 1883: 7.10 uur middelbare plaatselijke tijd, onder 16.15 uur.

Opkomst van de maan op 11 november 1883: ca. 14.45 uur, onder in de nacht van 11 op 12 november om ca. 3.25 uur.

Op 7 november bevond de maan zich in het eerste kwartier, op 14 november was het volle maan.

Wim Grootenhuis.

Uit: Meteorologisch jaarboek 1883.

Zijn verdediger heeft daarop eenige woorden met hem gesproken en onmiddellijk cassatie aangeteekend".

Op **9 september 1884** verwerpt de Hooge Raad het cassatie-beroep van Gradus Arends.

De moord onder Heino voor het "Schwurgericht" te Kleef.

De tweede beschuldigde, Schepop, heeft terecht gestaan voor het "Schwurgericht" te Kleef. Schepop heeft vroeger ook onder Raalte gewoond en is tot Duitser genaturaliseerd. Ook tijdens deze rechtszaak wordt de beschuldiging voorgelezen, de beschuldigde en de getuigen gehoord. Dezelfde getuigen, die in Arnhem werden gehoord, moeten ook daar een verklaring afleggen.

Enkelen o.a. Rietman, de buurman van Grooteboer, tot wie Ulkeman zich onmiddellijk na de moordaanslag wendde, die voor het hof te Arnhem niet als getuige is opgeroepen, worden hier wel gehoord.

Ook is de veroordeelde Gradus Arends ter ondervraging door het Nederlands Gerecht opgevraagd, welk verzoek echter niet zou zijn ingewilligd.

Schepop ontkent aan de moord schuldig te zijn. Na afloop van het getuigenverhoor komt de Staatsanwalt (Openb. Min.) aan het woord, die nog eens wijst op de afschuwelijke wijze waarop de jonge Wijnen vermoord is. Hij vertelt in het kort hoe de moord gepleegd is. Hoe Ulkeman door schoten gewond, zag, dat Arends met uitgestrekte arm de vluchtende Wijnen achterna ging. Daarna trad voor Ulkeman een ogenblik van bewusteloosheid in. Dat was het ogenblik dat Wijnen door Schepop met de hamer werd afgemaakt. Tot zichzelf gekomen hoorde Ulkeman een rochelend geluid, dat was het doodsrochelen van Wijnen.

Als de Staatsanwalt uitgesproken is wordt het woord gegeven aan de verdediger van Schepop. Hij beweert dat men met hetzelfde recht kan zeggen "Arends heeft Wijnen met de hamer afgemaakt" als "Schepop heeft het gedaan".

De Staatsanwalt wijst er hierna op dat het niet terzake doet of de een meer heeft bijgedragen tot de moord dan de ander. Al had hij slechts wacht gestaan, dan was hij nog schuldig. Hij brengt nog een oud Duits spreekwoord in herinnering: "mitgegangen, mitgehangen!".

Tegen Schepop wordt door de rechtbank het doodvonnis uitgesproken met 15 jaren tuchthuisstraf. U zult wellicht verwonderd zijn over de veroordeling tot 15 jaar tuchthuisstraf. Dit gebeurt omdat bij een eventuele kwijtschelding van straf (amnestie) de veroordeelde in elk geval de gevangenisstraf van 15 jaar zal ondergaan. Z.M. de Keizer beslist nu nog of de veroordeelde ter dood gebracht zal worden of een levenslange gevangenisstraf zal ondergaan.

Op **20-12-1884** staat het volgende in de krant:

"Naar wij uit Kleef vernemen is in de zaak van Schepop wegens den te Heino gepleegden moord tot de doodstraf veroordeeld, van de zijde der verdediging, revisie van het geding gevraagd. Het kan dus nog wel eenigen tijd duren eer een beslissing in deze zaak valt".

Over meer gegevens van deze rechtszaak in Kleef beschikken we helaas niet.

Lidy Heuven.

Bron: Jaargang 1884 van "Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant".

DE PLAATS VAN DE MOORD

Tweehonderd jaar geleden, om precies te zijn op 16 februari 1783, trouwde in de R.K. kerk te Raalte, de boerendochter Joanna Derksen of Grootenboer met de boerenzoon Hendrikus Fredriks, geboren op **Brunsel** in Linderte.

Het jonge paar trekt in bij de ouders van de bruid en gelet op de datum van trouwen werd de bruidegom kennelijk meteen boer op dit toen nog pachtbedrijf. De pacht ging nl. altijd in met St. Petri (22 februari).

Vanaf die tijd wordt hij Hendrikus **Grootenboer** genoemd, naar het door hem bewoonde **Erve Grootenboer**, in de buurtschap Tijenraan (in doopboeken ook wel: in 't Rielder = Relae) marke Raalterwoold, kerspel Raalte.

Bij de volkstelling in 1795 telt het huishouden 11 personen, achter het beroep van het hoofd van het gezin staat "Bouwerije".

In diezelfde periode wordt een reeds jarenlang slepende kwestie voor eens en altijd opgelost, nl. de preciese loop van de grens tussen Heino en Raalte. Meermalen was hierover twist geweest tussen de markegenoten van Heino en die van 't Raalterwoold. In de markeboeken wordt opgetekend dat: "deselve zoude moeten loopen in de rooijing te beginnen van de hooge denneboom staande bij het huis van Albert in het Veld en van daar over de steen liggende agter het schapenschot bij Grootenboers huijs en vervolgens in een rechte lyn op Vennemanshuys, terwijl het daar agter liggende veld van gene consideratie of waarde is". (Vennemanshuis is nu Oude-Rozeboomsweg 2, waar Albert in het Veld woonde is niet precies bekend).

Hendrikus Fredriks is overleden op 17 januari 1827, oud 73 jaar, op de overlijdensakte staat: wonende wijk Tijenraan no. 204. Zijn vrouw Joanna Derksen is 2 jaar later overleden, op 22 januari 1829, zij werd 67 jaar oud.

Na het overlijden van zijn vader wordt de zoon Theodorus (Derk) boer op het erve Grootenboer. Theodorus, gedoopt te Raalte op 17 februari 1790, trouwt op 19 april 1827 te Raalte met Everdina Harink. Een jaar later op 15 augustus 1828 overlijdt Everdina, 27 jaar oud.

Derk Grootenboer hertrouwt op 2 mei 1829 met Hendrika van de Waal.

Hendrika is gedoopt te Raalte op 13 maart 1799, dochter van Johannes van de Waal en Hendrina Willems.

Uit dit huwelijk zijn 7 kinderen geboren, nl. Everdina geb. 7 maart 1830, Hendrika geb. 7 juli 1831, Johannes geb. 24 februari 1833, Johanna geb. 23 mei 1834, Joannes geb. 22 oktober 1836, Hendrikus geb. 2 mei 1839 en Hermannes geb. 7 juli 1841, allen te Raalte. Enkele kinderen zijn jong overleden, andere getrouwd en elders komen te wonen.

Was de boerderij eerder altijd gepacht, in 1854 wordt die eigendom.

Derk Grootenboer koopt op 20 april van dat jaar de behuizing en daarbij behorende bouw-groen-heide- en bosgronden tesamen groot bijna 50 bunders, aan en bij elkander gelegen in de gemeenten Raalte en Heino, voor de som van f. 10.500,-.

Verkoper is Ernestina Lucretia Roukens, echtgenote van Jonkheer Mr. Hendrik Heufft (?) van Velsen, wonende te Amsterdam. Deze mevrouw had de boerderij enige maanden terug geërfd, zo staat in de koopakte beschreven.

PROVINCIE
OVERIJSSEL
2^e ARRONDISSEMENT.
3 KANTON.

UITTREKSEL van den Perceelsgewijzen
Kadastralen Legger van de Gemeente

Reest

ART. <i>266</i>		N A A M		VOORNAMEN.		BEROEP en WOONPLAATS.				
EIGENAAR		<i>Deurkond Gemetma Ludo Jansen, Oudekerk</i>								
VRUCHTGEBRUIKER, ERFPACHTER OF REGT VAN OPSTAL		<i>Mij!</i>								
FOLDER, GEHUCHT, of Plaatselijke Benaming.	Verwijzing naar de Kadastrale Plaats.		SOORT DER ERFGEDINGEN.	INHOUDS-GROOTTE van ieder perceel.	Kadastraal inkomen van ieder perceel onder aftrek der Polder- en Dijk-lasten.	BELASTDAAR INKOMEN van ieder perceel.		BEKNOPTTE OMSCHRIJVING der plaats gehad hebbende veranderingen.		
	Section.	Nummers der Perceelen.				Ongeveert.	Schoonv.			
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
<i>Art 59</i>	<i>Wolven</i>	<i>4</i>	<i>28</i>	<i>23</i>				<i>57</i>	<i>29</i>	
<i>570</i>	<i>Wolven</i>	<i>12</i>	<i>20</i>	<i>2</i>				<i>2</i>	<i>19</i>	
<i>571</i>	<i>Wolven</i>	<i>1</i>	<i>01</i>	<i>23</i>				<i>26</i>	<i>23</i>	
<i>572</i>	<i>Wolven</i>	<i>10</i>	<i>71</i>	<i>34</i>				<i>128</i>	<i>57</i>	
<i>573</i>	<i>Wolven</i>	<i>1</i>	<i>76</i>	<i>1</i>					<i>30</i>	
<i>574</i>	<i>Wolven</i>	<i>2</i>	<i>70</i>	<i>2</i>					<i>67</i>	
<i>575</i>	<i>Wolven</i>	<i>5</i>	<i>80</i>	<i>5</i>					<i>217</i>	
<i>576</i>	<i>Wolven</i>	<i>2</i>	<i>80</i>	<i>2</i>					<i>331</i>	
<i>577</i>	<i>Wolven</i>	<i>7</i>	<i>80</i>	<i>7</i>					<i>48</i>	
<i>578</i>	<i>Wolven</i>	<i>6</i>	<i>20</i>	<i>6</i>				<i>140</i>	<i>2100</i>	
<i>579</i>	<i>Wolven</i>	<i>2</i>	<i>40</i>	<i>2</i>					<i>138</i>	
<i>580</i>	<i>Wolven</i>	<i>4</i>	<i>80</i>	<i>4</i>					<i>687</i>	
<i>581</i>	<i>Wolven</i>	<i>8</i>	<i>50</i>	<i>8</i>				<i>16</i>	<i>54</i>	
<i>582</i>	<i>Wolven</i>	<i>1</i>	<i>50</i>	<i>1</i>					<i>17</i>	
<i>583</i>	<i>Wolven</i>	<i>1</i>	<i>50</i>	<i>1</i>					<i>15</i>	<i>86</i>
<i>584</i>	<i>Wolven</i>	<i>7</i>	<i>30</i>	<i>7</i>					<i>448</i>	
<i>585</i>	<i>Wolven</i>	<i>2</i>	<i>20</i>	<i>2</i>					<i>448</i>	
<i>586</i>	<i>Wolven</i>	<i>4</i>	<i>10</i>	<i>4</i>					<i>1138</i>	
<i>587</i>	<i>Wolven</i>	<i>4</i>	<i>10</i>	<i>4</i>					<i>11</i>	
<i>588</i>	<i>Wolven</i>	<i>3</i>	<i>10</i>	<i>3</i>					<i>150</i>	
<i>589</i>	<i>Wolven</i>	<i>5</i>	<i>70</i>	<i>5</i>						
									<i>3541</i>	<i>2100</i>
									<i>4929</i>	

De ondergetekende Bewaarder der Hypotheken en van het Kadaster, verklaart dat bovenstaande uittreksel bevattende art. *266* van den Perceelsgewijzen Legger van de Gemeente *Reest* (3 Kanton van het 2^e arrondissement der Provincie *Overijssel*), overeenstemt met de stukken, behoorende tot het kantoor van Bewaring, gevestigd te *Deventer*, welke de veranderingen bevatten, die op het tijdstip van 20 October 1854 ten gezegden kantore behoort bewezen zijn.

Ter verzekering waarvan, deze aan *andry Jans te Jozelle* op deszelfs verzoek van den *24^{den} Jan* 1854 is afgegeven.

Kosten voor 19 Perceelen / *10.57*

De Bewaarder voornomd.
[Handwritten Signature]

PROVINCIE
OVERSSEL
2^e ARRONDISSEMENT.
KANTON.

UITTREKSEL van den Perceelsgewijzen
Kadastralen Legger van de Gemeente

Gleeno

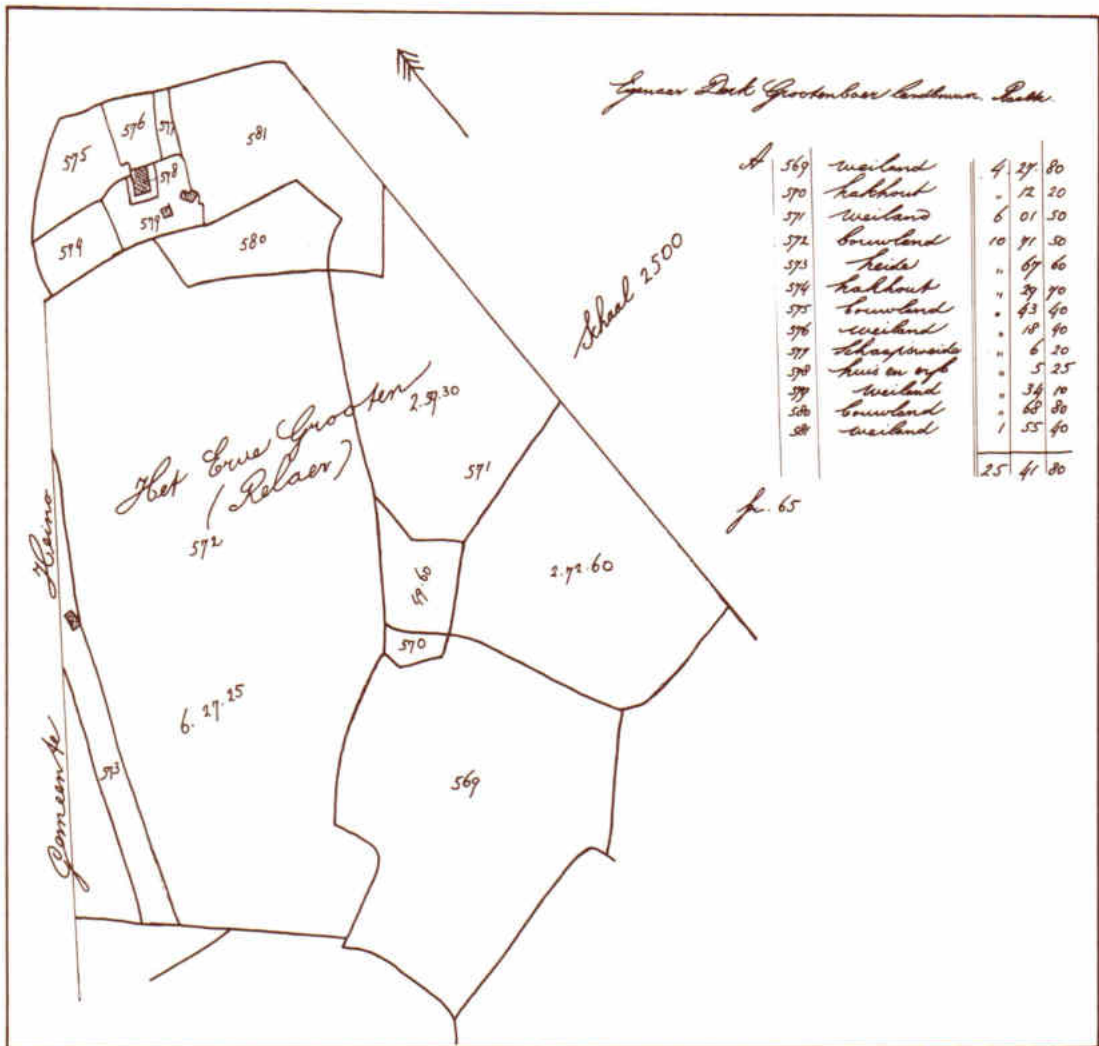
ART. <i>24</i>		N A A M.		VOORNAMEN.		BEROEP en WOONPLAATS.				
EIGENAAR		<i>Boecop</i>		<i>duur, Carl</i>		<i>Stella</i>				
VRUCHTGEbruiker, ERFPACHTER OF REGT VAN OPSTAL		<i>Wij</i>								
POLDER, GEHUUCHT, of Plaatselijke Benaming.	Verwijzing naar de Kadastrale Plans.		SOORT DER EIGENDOMMES.	INHOUDS- GROOTTE van ieder perceel.	Kadastraal inkomen van ieder perceel sonder af- trek der Folde- en Dijk- lasten.	BELASTBAAR INKOMEN van ieder perceel.				BEKNOPT ONSCHRIJVING der plaats gehad heb- bende veran- deringen.
	Sectie.	Nummers der Perceelen.				Opgevoerd.	Ongevoerd.	f.	c.	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
<i>Laerke</i>	<i>C</i>	<i>481</i>	<i>Laerke</i>	<i>4990</i>	<i>4</i>			<i>159</i>		
<i>u</i>		<i>482</i>	<i>u</i>	<i>2940</i>	<i>4</i>			<i>75</i>		
				<i>2930</i>				<i>234</i>		

De ondergeteekende Bewaarder der Hypotheken en van het Kadaster, verklaart dat bovenstaande uittreksel bevattende art. *24*
van den Perceelsgewijzen Legger van de Gemeente *Gleeno* (3 kanton van het 2^e arrondissement der Provincie
Overssel), overeenstemt met de stukken, behoorende tot het kantoor van Bewaring, gevestigd te *Deventer*, welke de
veranderingen bevatten, die op het tijdstip van 20 October 1852, teo gezegden kantore behoorlijk bewezen zijn.
Ter verzekering waarvan, deze aan *Van den Berg & Jodts* op deszelfs
verzoek van den *24 Jan* 1854, is afgegeven.

Kantoor
voor: *2 Perceelen / 4.311*

De Bewaarder voornemend.

Van den Berg

De helft van de koopsom heeft Derk Grootenboer kennelijk zelf in het kabinet liggen, voor de resterende f. 5.000,- krijgt hij hypotheek van de Heer Fredrik Gerhard Cromhoff, zonder beroep, wonende te Enschede.

Oorspronkelijk was de boerderij 25 ha groot plus een ware in de marke. Bij de opheffing van de marke en verdeling der gronden, kreeg het erve Grootenboer bijna 24 ha van deze gemene grond toebedeeld. De totale oppervlakte welke volgens het kadaster eigendom was van Derk Grootenboer bedroeg 49 bunder 58 roeden 90 ellen plus 2 bunder 10 roeden in het Lierderbroek (de Peerdeweide) welke Derk in 1845 reeds had aangekocht van de weduwe van Arend Neppelenbroek te Heino.

Dat het een ook voor die tijd groot bedrijf was, kunnen we zien aan de oppervlakte bouwland, bijna 12 ha. Om de vruchtbaarheid van het bouwland op peil te houden was elk jaar een enorme hoeveelheid organische stof nodig in de vorm van dierlijke mest gemengd met plaggen van de heide- of veldgronden.

Waarschijnlijk werden er op dit bedrijf in de vorige eeuw veel schapen gehouden. Dat er veel arbeid aan te pas kwam is ook af te leiden uit het feit dat er rond 1870 twee broers

De Grootbos van Avest

Coment Raalt	B	Ru	St.
4	57	100	
570 weiland		12	20
571 weiland	6	01	50
572 weiland	10	21	50
573 weiland		57	60
574 weiland		29	30
575 weiland		43	00
576 weiland		10	40
577 weiland		06	30
578 weiland		00	20
579 weiland		39	10
580 weiland		68	00
581 weiland		1	55 60
alle Raalt te Lann	25	41	80

Verdelingsnummer	B	Ru	St.	Verdelingswaarde
101 - grasland	3	13		45 = 100.00
101 - weiden		30		30 = 11.40
104 - grasland	3	60		20 = 100.00
104 - weiden		60		35 = 21.00
109 - weiden		0	30	20 = 20.50
110 - weiden		7	30	40 = 22.00
115 - weiden		24	07	100 = 100.00
alle weiden te Lann				25, 41, 80

Het gebied van 25, 41, 80
 gaat over Raalt
 49. 91. 80

De ingekorte nummer 101, 101 - 110 zijn
 Raalt met een wijling te behoren van de grond
 van de heer Gijff. 101 Raalt, 102 Raalt, 103 Raalt
 104 Raalt en 105 Raalt van de verdelingswaarde is
 vanzelfsprekend.

N. 104 lange dit jaartal is een verdelingswaarde te
 behoren van H. Rijkswaarde van Lann
 Raalt op de verdelingswaarde vanzelfsprekend.

In 1851 was de peult 24 Maats. Progg.
 17 - Rijkswaarde
 van 100 van geld.

De vaststaande 49 Raalt van 98 Raalt, 80 Raalt
 zijn in Maart 1854 met de hand van
 Raalt van 10500.

en hun zuster op het bedrijf woonden plus twee knechten en twee meiden, terwijl daar-
 naast in de drukke perioden nog zgn. losse arbeiders werden aangenomen.
 Dat naast de opbrengst van de landbouwproducten, ook de houtproductie een belangrij-
 ke bron van inkomsten was kunnen we lezen in een bewaard gebleven kasboekje over de
 jaren 1880-1912. Op de omslag van dit boekje staat: "H. Grootenboer Het Akkermaals-
 hout". Voor de aardigheid volgt hier een klein stukje uit de inhoud van dit boekje:

"1880 Het Akkermaalshout aan de lage kant verkocht aan W Rakhorst voor de somma
 van 520 Gulden geleverd 23515 enkelhdhout en 67 vim en 16 bos bij Kisman, en 22 vim
 snoeirijzen aan Holthuis voor 77 Gulden 6 vim aan Wissink voor 23¼ Gulden, 90.567
 hout H Grootenboer.

1898 De Hooge kant Gesnoeit de Grootbos 20 vim rijzen voor 4 Gulden Het hout ver-
 kocht aan D Eikenaar voor 207.50 Gulden Gelevert te Raalte 6 duizent enkelt hout 48
 vim busjes.

14 Gulden
 28 Gulden
 mans heid

Goudus Kleinbreuckton
 27 Gulden
 1 meepink 1 broek
 1 hempe
 mans ulkman
 142,50 met twee suan
 hemde 1 broek man
 Tonen hoortuis 70 gulden
 aan Loon twee Gulden
 meeping groen
 scholdack 1 hempe
 twee jaar ~~...~~
 twee jaar scholdacken

Jan van Rixon 140 Gulden
 twee hemde koop
 linnen 2,50 meepink
 mans wunen 30 gulden
 1 Gulden meepink
 twee de jaar 42 Gulden
 twee kataon hemde
 Gerrit maoren
 92 Gulden 50 Cent Loon
 2 ~~...~~ 47 meepink
 1 broek
 Jans ~~...~~
 117 Gulden 50 Cent
 2 Gulden meepink
 1 hempe

Het "erve Grootenboer" thans.

1906 Verkocht aan de Gebroeders Trooster voor 185 Gl geleverd de Grootebos 4 Duizent 400 kluppels 22 vim busjes.

1912 Verkocht aan Trooster voor 3 Gl 75 Cent per duizent geleverd 12 duizent 320 kluppels en 32 vim en 44 bus."

In een tweede boekje, ook bewaard gebleven, staat opgetekend hoeveel loon de meiden en knechten verdienden. We beginnen uit dit boekje met de laatste aantekeningen:

"1907 Antonie Oosterlaar loon 207 Gl 50 Cent

1902 Herman Schotman loon 55 Gl 1903 loon 70 Gl".

Antonie Oosterlaar woont thans nog aan de Berkendijk no. 4 (op de Nieuwenkamp) en hoopt op 13 januari 1984 zijn 100ste geboorte dag te vieren. Hij is dus bijna net zo oud als de moord.

En welke oudere Heinoër heeft niet Herman Schotman gekend, petrolie-Herm. (He'j nog of za'k em mä vol doen).

Verder bladerend in dit boekje lezen we o.a.:

"1886 Miete ten Elzen 20 Gl loon twee katoen hemde twee linscholke kooplinde en Jans Hansman 68 Gl loon 2 Gl meepenk 14 dagen spinnen.

1893 Hendrika Hofhuis 67 Gl loon 14 dagen spinnen plaats in de kerk.

1888 Jans Luttenberg 60 Gl loon twee hemde eigen linnen of twee beste katoen naar believen en Maria Pronk 56 Gl loon 2.50 Gl meepenk 14 dagen spin vien scholdoek.

Jans Langeland 117 Gl loon twee hemde 1 broek 2.50 Gl meepenk."

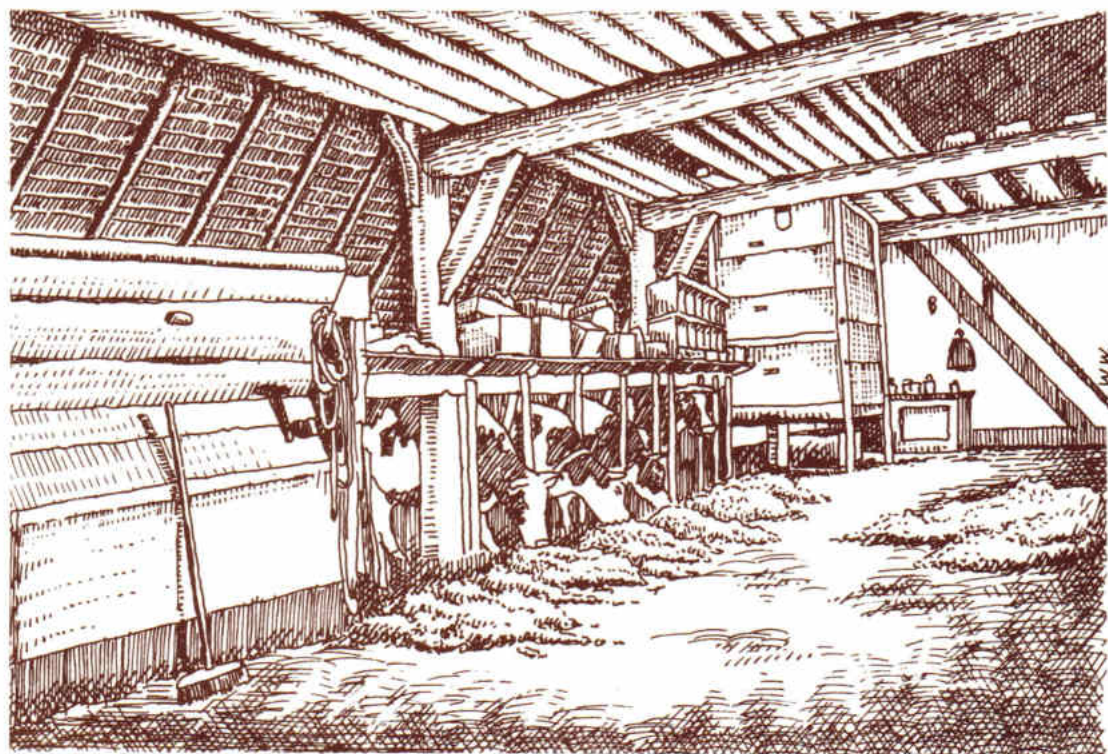
De eerste aantekening is uit 1871:

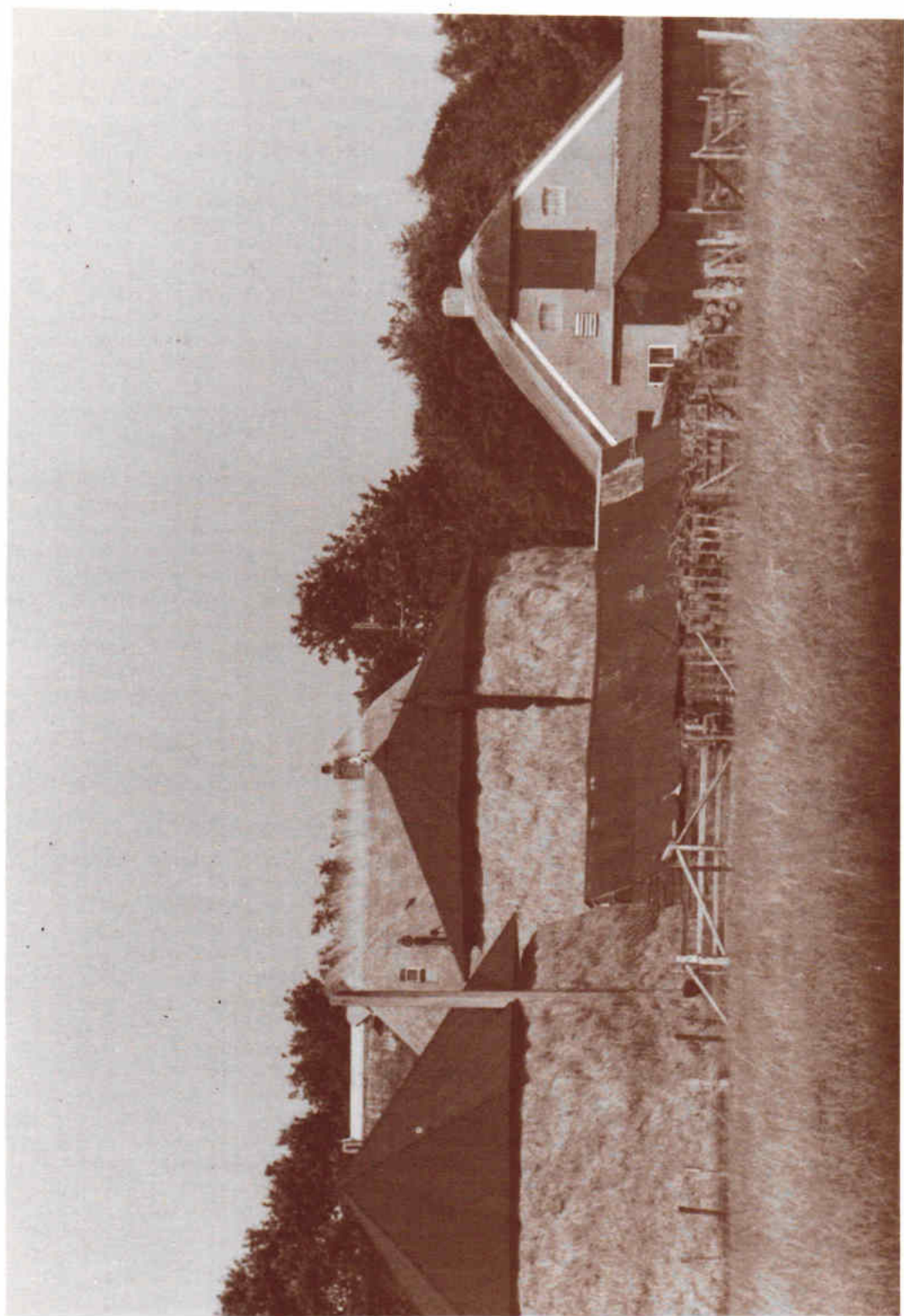
"Jan Harink 68 Gl 10 St 1 paar schoenen broek die gemaakt is twee hemde en Miete Balscher 32 Gl twee hemde Groven scholdoek vien scholdoek holsen 14 dagen spin 8 vlas 1 paar schoenen vrijzitten in de kerk."

(Holsen, zijn dat misschien klompen? En wie van de lezers weet hoe groot een spint vlas was? Oorspronkelijk was een spint $\frac{1}{4}$ schepel en een schepel $\frac{1}{4}$ mudde, later waren dit vaste oppervlaktes bijv. 1 spint aardappelen 144 M2 of 1 spint schadden 256 M2. Een scholk of scholdoek is een schort. Over een meepenning (meepen) schreven we eerder reeds). Dank zij dit boekje weten we ook dat Hermannes Ulkeman 1 jaar heeft gewerkt bij Grootenboer en de kleine knecht Hermannes Wijnen was er voor het tweede jaar. We vinden hiervan het volgende opgetekend:

*"Mans Ulkeman 142.50 Gl twee hemde 1 broek 2 dag werken.
Mans Wienen 30 Gulden 1 Gulden meepen.
Tweede jaar 42 Gulden twee katoen hemde."*

We volgen het wel en wee van de familie Grootenboer verder. De beruchte moord op Hermannus Wijnen, de mislukte aanslag op Hermannus Ulkeman plus de beroving, hebben het leven van alle direct betrokkenen jaren lang beïnvloed. Dat

Het "erve Grootenboer".

Kerkpad langs de Berkendijk.

No. 31 In het jaar 1897, den 2 September, door het
zijn in de gemeente Raalte, provincie Overijssel,
huwelijk vereenigd Hendrikus Grottenboer

geboren te Raalte, den 2 Mei 1839
zoon van Derk Grottenboer, overleden
en van Hendrika van der Wal, overleden
weduwenaar van

en
Jouanna Antonia Heis in 't Veld, den 16 April 1860
geboren te Raalte,
dochter van William Heis in 't Veld, overleden
en van Antonia Bloem, wonende te Raalte.
weduwe van

de moord op de morgen van St Maarten, zondag 11 november 1883 de hele wijde omgeving heeft beroerd, blijkt nu honderd jaar later nog. Oude mensen weten nu nog "haarfijn" tot in vele details te vertellen wat er toen is voorgevallen.

Ten tijde van de moord waren er 2 broers en een zuster op de boerderij, allen ongehuwd. Johanna is op 28 juli 1897 overleden en Joannes op 23 november 1889.

Hendrikus bleef dus alleen achter. Echter niet voor lang, want op 2 september 1897, hij is dan 58 jaar oud, trouwt hij met Joanna Antonia Huis in 't Veld, 37 jaar oud, dochter van Willem Huis in 't Veld en Antonia Bloeme.

Dit huwelijk blijft kinderloos.

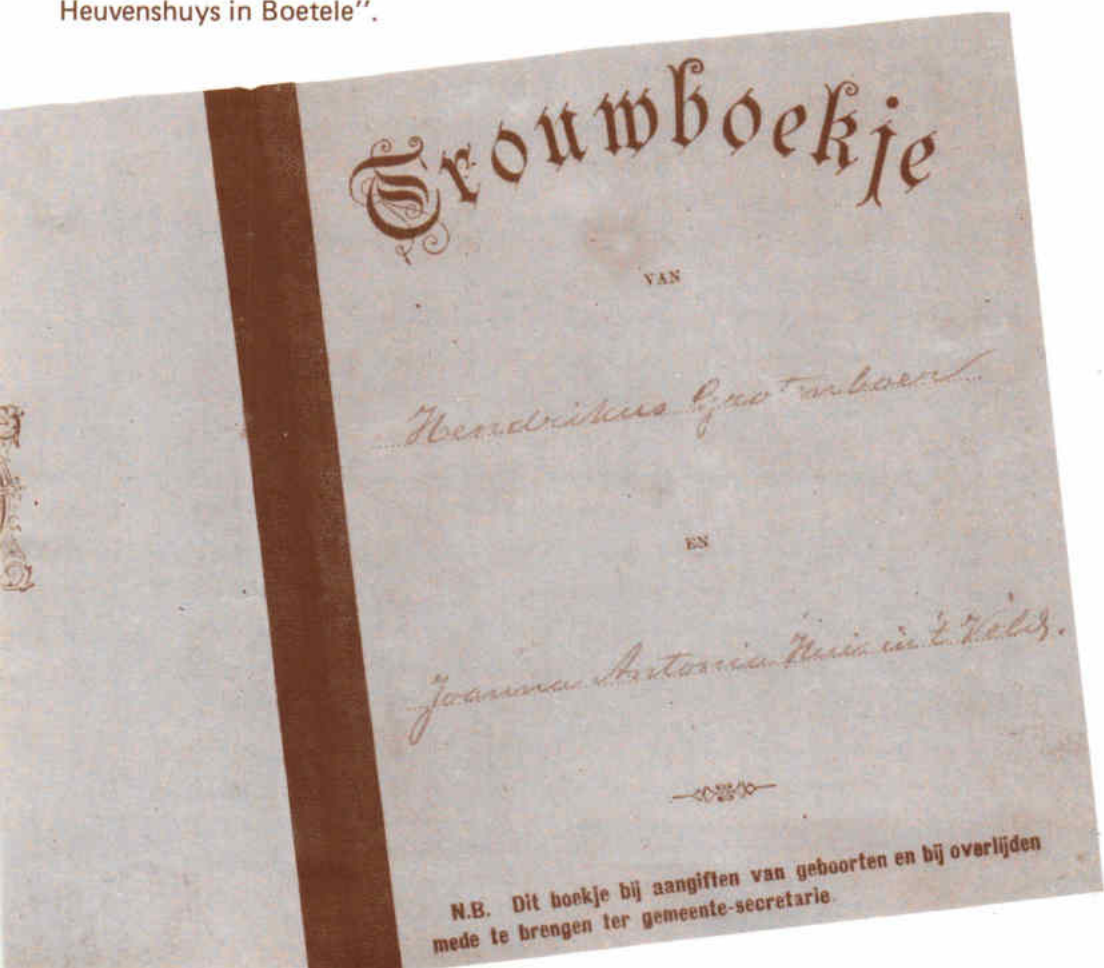
Een zuster van Joanna Antonia m.n. Maria Huis in 't Veld welke gehuwd is met Joannes Raamsman, overlijdt op 25 november 1899. Het dan 6-jarig dochttertje uit dit huwelijk, Wilhelmina Grada Raamsman, geb. 2 november 1893 te Raalte, gaat na het overlijden van haar moeder naar haar oom en tante op het erve Grootenboer.

Of zoals ze zelf zegt: "Ik bin groot ebrach deur Na meuje en Dieksoom".

Zij zal tot op hoge leeftijd op deze boerderij blijven wonen. Wanneer haar oom en tante overlijden erft zij de boerderij. Ze is dan inmiddels al getrouwd met Gerrit Heuven, geb. 20 september 1888 te Raalte, overleden 1 oktober 1973 te Raalte.

Gerrit was een zoon van Cornelis Heuven en Anna ten Have, beiden te Raalte, terwijl Cornelis een zoon was van Claus Maria Jacobus Heuven en van Joanna Bloeme eveneens te Raalte.

De ouders van Claus waren Cornelis Cornelissen Heuven en Maria Fredriks "wonende aan Heuvenshuys in Boetele".

Maria Fredriks nu was een dochter van Evert Fredriks en Joanna Joannis, ged. 9 december 1790 te Raalte, de ouders wonen op **Brunsel** in Linderte.

Waren we ons verhaal ook niet begonnen met ene Hendrik Fredriks geboren op **Brunsel**? Zo sluiten we de kring rond deze boerderij en deze familie.

Wanneer we nu in 1983 nog even de situatie bekijken, dan zien we aan de Hogenbroeks-
weg op no. 33 in de gemeente Raalte, bijna op de grens met Heino het aloude erve Grooten-
boer, bewoond door de Familie Heuven. Oma Heuven die 2 november a.s. 90 jaar
hoopt te worden, wordt de laatste jaren liefdevol verpleegd in "de Hartkamp" te Raalte.
Rond de boerderij is nog veel herkenbaars, de grote bouwkamp is er nog. Elk jaar wor-
den er nog rogge, haver en knollen verbouwd. Het koren wordt gemaaid met een antieke
zelfbinder en gedorst met een ruim 30 jaar oude dorsmachine, tijdens deze werkzaamhe-
den gaat naar goed oud gebruik het bolhenneken af en toe rond. (Bolhenneken is een
glasje zonder voet.).

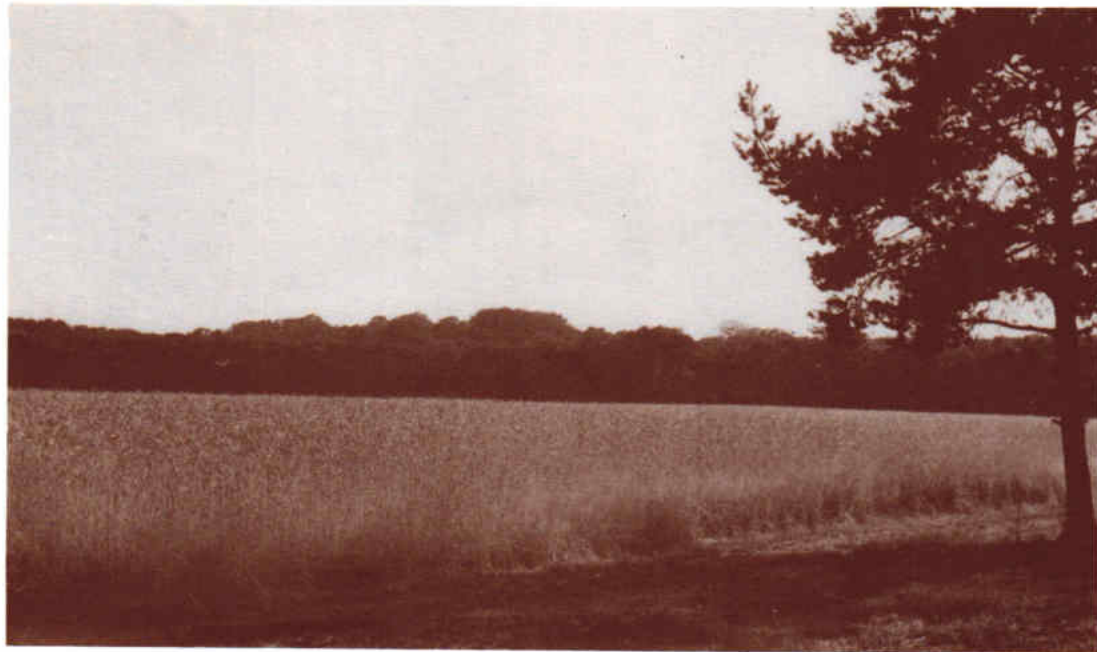
Alleen het schapenschot met de daarachter liggende steen is verdwenen, maar voor grens-
bepaling zijn er tegenwoordig modernere middelen.

Wim Grootenhuis.

Bronnen:

Fam. Heuven	Mondeling, notitie boekjes, kadaster kaarten.
R.A.O. Zwolle	B.S. en D.T.B. registers.
idem	Not. archief, Notaris A. Fortuyn, Raalte, inv. no. 601.
idem	Marke archief, inv. no. 1064.
idem	Staten archief, inv. no. 5336.
idem	Archief boerderij en veldnamen, niet genummerd.

Bouwkamp met rogge.

GENEALOGISCHE EN ANDERE GEGEVENS OMTRENT SLACHTOFFERS EN DADERS

DE SLACHTOFFERS

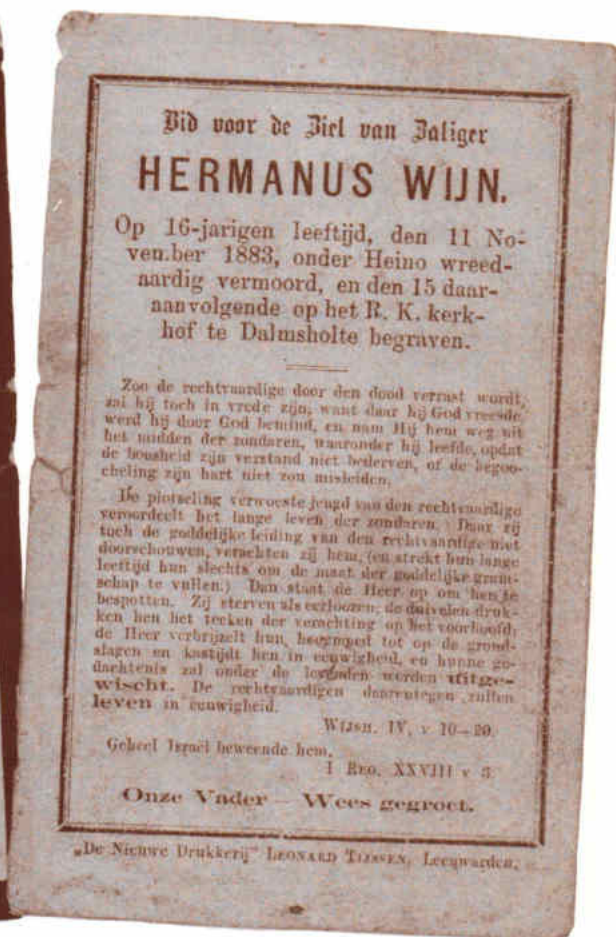
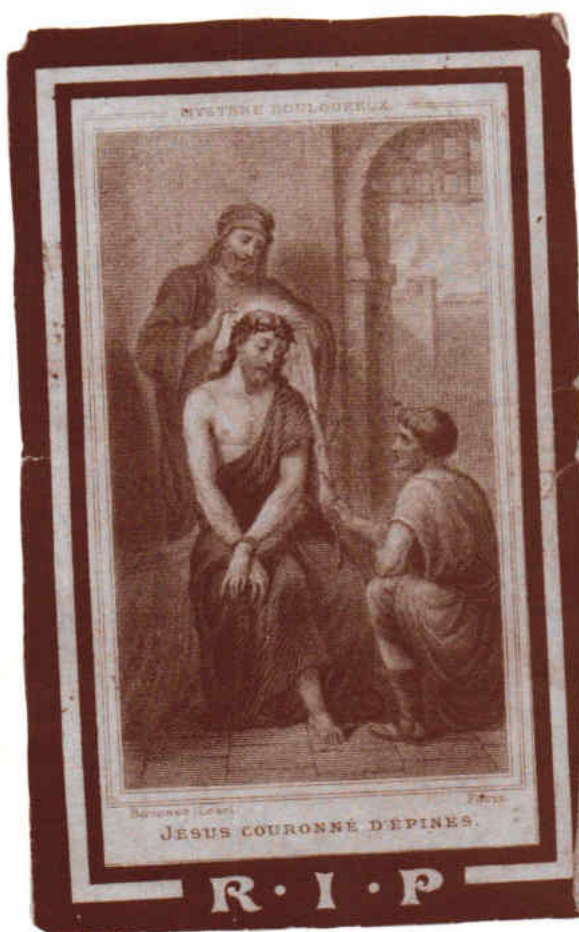
De slachtoffers waren **HERMANNUS WIJNEN** en **HERMANNUS ULKEMAN**, waarvan de laatste de aanslag overleefde.

HERMANNUS WIJNEN werd op 16 juni 1867 te Lenthe, gemeente Dalfsen geboren en was dus 16 jaar jong toen hij vermoord werd.

Zijn ouders waren Gerrit Wijnen en Johanna Hendrika Rientjes, die te Heino waren getrouwd op 1 augustus 1857.

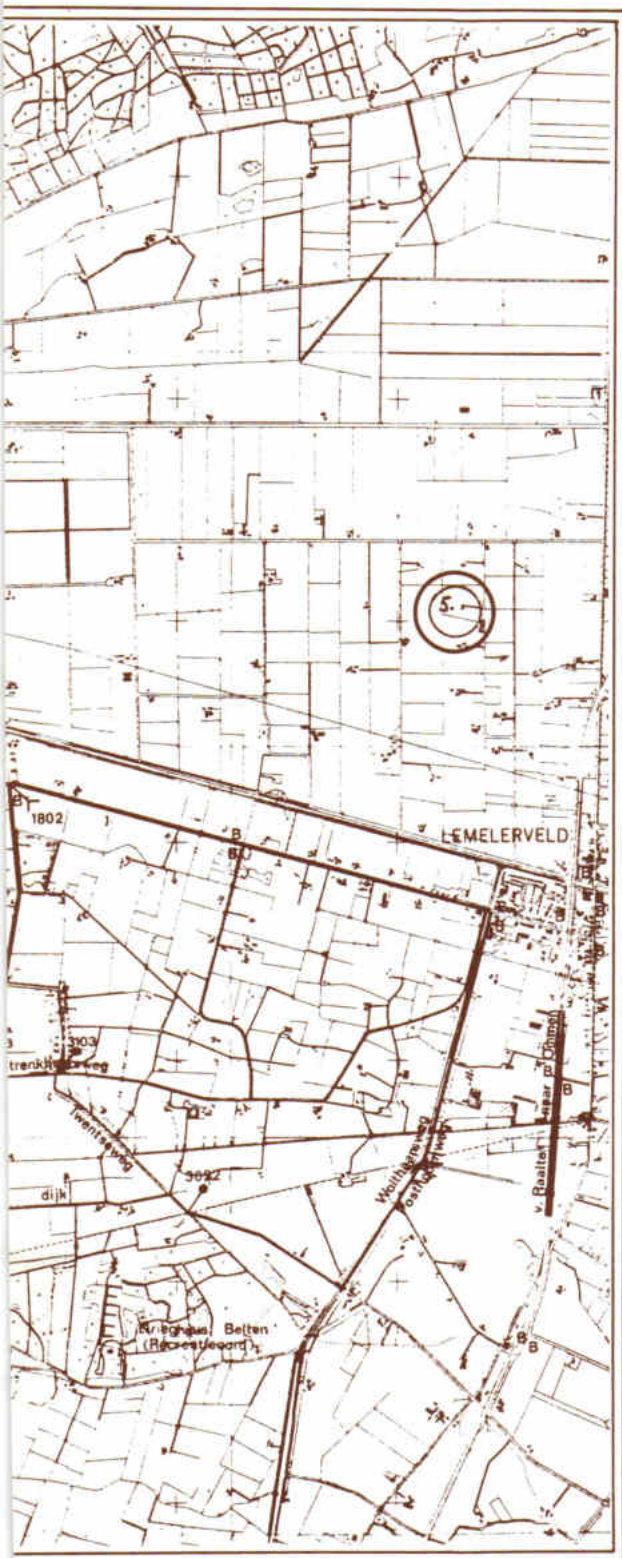
HERMANNUS was hun derde en middelste kind, voor en na hem kwamen nog een broer en een zuster.

Ze woonden aan wat nu de Hoevenweg is te Lemelerveld, gemeente Dalfsen.

HERMANNUS ULKEMAN zag het levenslicht op 6 januari 1859 in de buurtschap Lenthe, gemeente Dalfsen als zoon van Johannes Ulkeman en Aaltjen Hegteler. Hij was de vierde uit een gezin van acht kinderen en groeide op de boerderij nu Haarweg 19 op.

nr. 1

Hier groeide Gerhardus Johannes Arends op.

nr. 2

Ouderlijk huis van Hermannus Ulkeman.

nr. 3

Hier woonden de Grootenboers en werd de moord en roofoverval gepleegd.

nr. 4

Hier woonde de moeder van Gerhardus Johannes Arends de laatste jaren van haar leven.

nr. 5

Ouderlijk huis van Hermannus Wijnen.

Hier woonde jarenlang Johannes Hutten; zijn moeder Everdina was namelijk een zuster van **HERMANNUS ULKEMAN**.

HERMANNUS trad op 24 mei 1888 in de gemeente Zwollerkerspel in het huwelijk met **GERRITDINA POL** afkomstig uit Wijhe; ze gingen in Oldeneel wonen. Zijn vrouw stierf echter al op jeugdige leeftijd, 32 jaar oud, op 1 april 1897.

Uit hun huwelijk werden vier kinderen geboren, twee jongens en twee meisjes. De ene zoon overleed toen hij nog geen jaar oud was en de andere zoon stierf ongehuwd op 35-jarige leeftijd.

Van zijn dochters trouwde de oudste, Hendrika Aleida, te Zwolle met Johannes Jozef Burgman; ze overleed in 1939, 49 jaar oud.

Met zijn dochter Johanna Alberta ging hij op 31 oktober 1931 te Zwolle wonen op het adres Verenigingsstraat 4b alwaar hij overleed op 18 januari 1941. Tot aan het eind van zijn leven hebben de herinneringen aan de moord bij hem een grote rol gespeeld, hij heeft ze nooit van zich af kunnen zetten.

DE DADERS

Eèn der daders was **ANTON SCHEPOP**. Hij werd geboren te Olst. In zijn geboorte-akte staat vermeld, dat Tonia Schepop, zonder beroep, wonende te Olst op den 16 januari 1852 is bevallen van een kind van het mannelijke geslacht aan wie de naam van **TOONE** wordt gegeven.

Tonia Schepop was zelf ook een dochter van een ongehuwde moeder. Zij aanschouwde op 15 augustus 1819 te Olst het levenslicht als dochter van Teune Schepop.

Van Anton Schepop weten we, dat hij van 1 december 1870 tot 1 mei 1872 in Heino werkte bij Gerritdina Willemsen, weduwe van Gerrit Haverkamp, landbouwer en veehouder, en haar zwager Antony Francis of Bouwmeester, die woonden op de "Hofstee" (afgebroken), in de direkte omgeving van Zwolseweg 60.

In diezelfde periode was Antony Arends, een oudere broer van **DE STROTTE - GRADUS ARENDS**, er ook boerenknecht.

Waarschijnlijk, dat **GRADUS ARENDS** toen al **ANTON SCHEPOP** leerde kennen.

ANTON SCHEPOP ging na zijn vertrek uit Heino naar Deventer, waar hij was ingedeeld bij het 4e regiment huzaren, en later naar Vorst, evenals Antony Arends, die op 1 september 1876 vanuit Heino naar Vorst, Kreis Kempen, Bezirk Düsseldorf vertrok.

ANTON SCHEPOP vroeg de duitse nationaliteit aan en werd zodoende in november 1884 voor het "Schwurgericht" te Kleef berecht.

Hij was al eens eerder voor een kleine politieovertreding veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes weken en wel in 1872 toen hij nog in Nederland woonde.

In het gemeente-archief van Heino vinden we hierover:

"Heino den 14 Mei 1872 no. 211 – Aan den Heer officier van Justitie te Deventer. Ingesloten heb ik de eer Uw EdG in te zenden een procesverbaal opgemaakt door den veldwachter Roelof Vosjan in deze gemeente ten laste van Antony Schepop, boerenknecht wonende te Heino, wegens jagtovertreding op den 10 dezer maand. De Burgemeester van Heino, (get.) Vidal".

Oude den 5 Januari 1871.

Ik heb de eer hiernaar van Uld. te
doen be komen een uittreksel uit het
register van geboorte akten der
Gemeente Breda, welke de geboorte
van Jean Louis Schepers, welke persoon
zich dat jaer 1842 voor de nationale
plakkaat moet doen inschrijven uit
hoofde bij in Uld. Gemeente woont
en hij zich door zyne vader - die niet
bekend is - noch door zyne moeder -
die hier woont - is erkend -
Hij zal zich aanstaanden maandag
bij Uld. aarmelden -

De Burgemeester van Oude

Aan
den Heer Burgemeester
van Sleino

ANTON SCHEPOP hoorde in Kleef de doodstraf tegen zich eisen en volgens mondelinge overlevering is het doodvonnis voltrokken door middel van de strop.

ANTON'S moeder heeft het gebeurde rond haar zoon zeker meegemaakt; ze stierf op 7 maart 1900 op 80 jarige leeftijd, ongehuwd, in de buurtschap Middel in de gemeente Olst.

GRADUS JOHANNES ARENDS BIJGENAAMD DE STROTTE

GERHARDUS JOHANNES ARENDS, GRADUS genaamd, kwam in Heino ter wereld op 28 september 1857. Hij was het tweede kind van Johannes Arends en Johanna Catharina Dupon. Hij groeide op samen met twee broers en twee zusters in de directe omgeving van nu: Oude Dalfserweg 9. De grootouders van vaderszijde Teunis Arends en Johanna Sterrenbosch woonden er naast.

Beide huisjes zijn reeds lang geleden afgebroken.

Teunis Arends vestigde zich als dagloner/landbouwer vanuit Raalte in de wijk Lenthe. Van zijn vier kinderen bleef alleen de oudste zoon Johannes in leven. Deze Johannes trouwde op 8 januari 1852 te Heino met Johanna Catharina Dupon, afkomstig uit Vriezenveen.

Hun eerste kind Antony, geboren 31 januari 1853 te Heino werd genoemd naar de grootvader van vaderszijde en hun tweede kind **GERHARDUS JOHANNES**, geboren 28 september 1857 te Heino, naar de grootvader van moederszijde. Vervolgens werden er nog een dochter Johanna Maria en een zoon Johannes geboren.

GERHARDUS JOHANNES kreeg de naam van zijn grootvader van moederszijde. Zijn grootmoeder Maria Ida Dupon was echter noch kerkelijk noch wettelijk met zijn grootvader Gerhardus Johannes Tijhuis getrouwd. Gerhardus Johannes Tijhuis stierf echter al jong op 22-jarige leeftijd te Vriezenveen, een week na de geboorte van zijn dochter Johanna Catharina Dupon.

Na de lagere school ging **GERHARDUS JOHANNES ARENDS** bij diverse boeren werken, o.a. ook bij Grootenboer.

Op 18 jarige leeftijd kwam hij voor het eerst met de justitie in aanraking.

De burgemeester van Heino - Vidal - schreef op 2 juli 1876 aan de Officier van Justitie te Deventer de volgende brief:

"Ingesloten heb ik de eer aan Uw EdG in te zenden een procesverbaal opgemaakt door de Rijksveldwachters H. Arends en D. Kamphorst en mij heden ter hand gesteld ter zake van ingewonnen berigten omtrent aanrandingen van jeugdige vrouwelijke personen door Gradus Arends arbeider wonende te Heino, tegen welke dezer dagen wegens gelijksoortige zaak reeds procesverbaal is opgemaakt en ingezonden".

Voor deze feiten werd **GERHARDUS JOHANNES ARENDS** veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes jaar, die hij uitzat in de strafgevangenis te Leeuwarden.

Op 12 augustus 1882 keerde hij naar Heino terug. Zijn vader was inmiddels overleden en wel op 5 februari 1877 te Heino, 48 jaar oud. Zijn moeder was verhuisd naar: nu Berken-dijk 7, waar ze woonde met haar jongste zoon Johannes.

Zijn zuster Johanna Maria was getrouwd en naar Olst vertrokken en zijn broer Antony woonde in Duitsland in de gemeente Vorst.

GERHARDUS JOHANNES ging echter niet bij zijn moeder wonen, want zoals blijkt uit een brief van de Burgemeester van Heino - Vidal - aan zijn ambtgenoot in Ambt Ommen

d.d. 11 november 1883, dus op de dag van de moord bij Grootenboer, was hij zwerfende. We nemen de volgende passage over:

"Die Arends heeft zich meermalen opgehouden in Luttenberg, in Lemele of ook langs de vaart, hetzij bij de suikerfabriek of hooger op en dus onder Ambt-Ommen en het is om deze rede dat ik U onmiddellijk kennis van het voorgevallene geef, opdat de politie in uwe gemeente onderrigt zij".

GERHARDUS JOHANNES ARENDS verbleef echter ook wel in Duitsland; waarschijnlijk zal hij daar zijn broer en Anton Schepop opgezocht hebben, die beiden in Vorst woonden. Want zoals uit krant artikelen uit die tijd blijkt, werd de roofoverval bij Grootenboer samen met Anton Schepop in Duitsland beraamd.

Volgen we de correspondentie van de Burgemeester van Heino - Vidal -, dan lezen we in zijn brief aan de Officier van Justitie te Zutphen d.d. 11 november 1883 het volgende:

"Heden ochtend is ten huize van den landbouwer Grootenboer onder Raalte, op de grens der gemeente in de korte nabijheid van het dorp Heino woonachtig, moord voorgevallen gevolgd door braak en diefstal. De bewoners waren allen naar de vroegmis in de kerk te Heino. De twee knechten alleen te huis. Twee kerels kwamen de woning in, en terwijl de eene knecht zag, dat de andere werd aangegrepen en voor zijne oogen ter dood gebracht, liep hij ijlings weg, greep een paard uit den stal, sprong daarop, en rende naar Heino, ten einde én zijn meester én de politie onmiddellijk het gebeurde mededeelen. De boer naar zijne woning heengesneld, vergezeld door de veldwachters van Heino, vond bij zijne komst te huis het geslotene kabinet gewelddadig opengebroken, het geld dat er in was, benevens gouden en zilveren voorwerpen, verdwenen en het lijk van den knecht met bloed bekleet. Heb ik goed verstaan dan moet de knecht, die naar Heino gereden is, om boer en politie van het gebeurde kennis te geven, gezegd hebben, dat een der beide kerels was Gradus Arends.

Arends, dezelfde die geacht wordt onder de vroegmis te Heino, ook inbraak en diefstal gepleegd te hebben ten huize van Lambertus Agteres en tegenwien als ik wel heb, bevel van aanhouding is uitgevaardigd wegens aanranding van meisje of vrouw ter zake van oneerbaarheid".

De Burgemeester van Heino vermeldt in zijn brief echter niet, dat de knecht **HERMANNUS ULKEMAN** ernstig gewond was toen hij op het "losse" paard naar Heino reed.

In december 1883 werden in Duitsland zowel **GERHARDUS JOHANNES ARENDS**, als zijn jongste broer Johannes gearresteerd.

GERHARDUS JOHANNES werd op 30 januari 1884 door de Pruisische politie te Nijmegen uitgeleverd en zijn broer Johannes op 6 februari 1884, eveneens te Nijmegen. Beiden werden overgebracht naar het Huis van Arrest te Zutphen. Een maand later op 7 maart 1884 werd Johannes vrijgesproken omdat hij geheel onschuldig was.

GERHARDUS JOHANNES verbleef tot 12 juni 1884 in het Huis van Arrest te Zutphen, daarna werd hij overgebracht naar Arnhem.

Bij zijn opname te Zutphen werd de volgende persoonsbeschrijving van hem gemaakt (gegevens Rijksarchief Arnhem):

"Ouderdom: 26 jaar. Echtelijke staat: ongehuwd. Beroep: arbeider. Godsdienst: rooms. Lengte: 1,76 m. Aangezicht: ovaal. Voorhoofd: hoog. Neus: lang. Mond: gewoon. Kin: rond. Haar: blond. Baard: blond. Een wrat aan de rechter zijde".

GERHARDUS JOHANNES ARENDS werd in juli 1884 door de president van het Gerechtshof te Arnhem veroordeeld tot levenslange tuchthuisstraf. Hij werd overgebracht naar de strafgevangenis van Leeuwarden, waar hij al eerder verbleef.

Hij kreeg later gratie, volgens mondelinge overlevering bij de inhuldiging van koningin Wilhelmina in 1898.

In ieder geval was hij in 1913 "vrij man", want toen woonde hij in Zwolle en was hij venter in galanterieën. Op 16 mei 1914 vertrok hij naar Olst naar zijn zuster, waar hij jarenlang woonde.

Hij overleed op 3 oktober 1951, 94 jaar oud, ongehuwd, op het adres Middelstraat 25 te Olst.

Zijn moeder maakte zijn invrijheidstelling niet meer mee. Ze overleed op 1 oktober 1891 te Heino op het adres: nu Berkendijk 7. Een jaar later vertrok Johannes Arends ook uit Heino. Hij was inmiddels getrouwd en ging in Deventer wonen.

J.K. Pruijm-Reinders.

(N.B.: De "Arendsens", die nu in Heino wonen, hebben geen enkele verwantschap met Gerhardus Johannes Arends).

HET LIED VAN DE MOORD BIJ HEINO

“Omstanders groot en klein,
Ach luister eens naar mijn,
't Is een zeer treurig lied,
Dat ik U hier aanbied”.

Zo klonk het een kleine honderd jaar geleden. Heino in het nieuws, Heino landelijk bezongen! De reden daartoe is de lezer duidelijk: “De afgrijselijke moord gepleegd onder de gemeente Raalte bij Heino”, zoals de aanhef van het lied luidt. Nieuws, spanning en sensatie voor de Nederlandse boeren en burgers. Brood op de plank voor de liedjeszangers, die “dit gepleegde feit” aangrepen om hun repertoire met een ijzersterk nummer aan te vullen.

Wie waren die zangers die op straten en pleinen, tijdens markten en kermissen, in herbergen en tapperijen hun liederen ten gehore brachten? Hoog stonden ze niet aangeschreven deze zwervers, die we tot de sociale laag van kermisgasten, scharenslijpers en ketelappers kunnen rekenen. Een categorie mensen, die wel gedurig met de ingezetenen van steden, dorpen en gehuchten te maken had, maar in hun manier van leven een eigen weg gingen. Deels door eigen keuze, deels door de omstandigheden gedwongen. De straatzangers

en zangeressen, vaak opereerden ze in gezinsverband, waren beroepsmuzikant. Ze leverden nieuws en verstrooiing in de vorm van een lied in ruil voor wat losse centen. Zo zullen ze ook onze streek bezocht hebben, voorzien van hun accordeon, buikorgeltje of draailier en met name voorzien van hun stem, een stem waar vermoedelijk menig marktkoopman jaloers op zou kunnen zijn. In een vorige aflevering van "Omheining" werd ons nog bericht over enige van deze artiesten: "Nak-nak", "De Keizer" en "De oud-koloniaal met de alt-hoorn".

Ons zijn gegevens bekend over de zangers en zangeressen die het "moordlied" hebben rondgezongen. Maar dat het overall in het land tot in den treure geklonken zal hebben, kunnen we rustig aannemen: tijdens de kermis van Heino, op de weekmarkt van Raalte, in herberg "De Mol" te Wythmen, in de Diezerstraat te Zwolle, maar ook verderop, in andere delen van het land. Nieuws is nieuws, en zeker zo'n moord als in Heino gepleegd was, bevatte voldoende elementen voor een goed straatlied.

De straatzangers-groep was soms voorzien van een flinke lap zeil, waarop de smartelijke geschiedenis in stripvorm "uit het leven gegrepen" stond afgebeeld. Inderdaad, een smartlap. Het woord is blijven bestaan in de betekenis van "sentimenteel lied". Misschien is er zo'n smartlap bij ons lied in gebruik geweest. Navraag bij het museum "Van Speelklok tot Pierrement" in Utrecht, waar naast speeldozen en kermisorgels ook smartlappen te zien zijn, leverde niets op. Een alleraardigst museum overigens, zeker een bezoek waard.

Droevige, smartelijke gebeurtenissen waren zeer in trek als onderwerp van een straatlied. De voornaamste ingrediënten waren sex en geweld. Dat hoeft ons niet te verbazen. Ook nu voorzien deze elementen in een uitgebreide behoefte, gezien de inhoud van bepaalde dag- en weekbladen. Het genieten van het leed van een ander is ook onze generatie bepaald niet vreemd. Naast deze tijdgebonden sensatie-liederen, waartoe het lied van Heino duidelijk behoort, werden ook traditionele liederen gezongen. In "Straatmadelieven" en "Huilen op de Kermis" van Dr. Tjaard W.R. de Haan, vinden we een uitgebreide verzameling van beide soorten.

Het zal duidelijk zijn, dat de straatzanger in de amusementssector thuishoorde. Hij bracht vertier. Het leven van alle dag werd op een prettige manier doorbroken. Daarnaast bracht hij nieuws, de straatzanger fungeerde als dagblad, hij zong het nieuws. Men beseft, dat 100 jaar geleden informatie met name mondeling werd doorgegeven: op "visiten", na de kerkdienst, bij de dorpspomp, tijdens het wachten bij de mulder, in de tapperij, op de markt, enz.

Dat zou als volgt kunnen gaan:

— He'j al 'heurd, wat er bie Grooteboer.....

— Foj toch, foj toch.....

Of:

— Zie zekt, dät bie Heino.....

— Joa, 't is toch wat, 'k heb et gistern ok al 'heurd van de läppieskoopman.....
enz.

Als dan de straatzangers langskwamen, kreeg men het hele verhaal van a tot z nog eens uit de doeken gedaan. Laten we het verloop van het lied eens globaal bekijken.

Het lied begint met de uitnodiging aan de omstanders te blijven staan en te luisteren naar hetgeen geschied is, een gebruikelijke aanhef bij het straatlied. Vervolgens wordt in grote lijnen en in snel tempo de gebeurtenis geschetst, opdat omstanders en passanten nieuwsgierig worden. Hoe meer volk, hoe meer het straks oplevert. Dan wordt het verhaal in geuren en kleuren verteld: de moord, de proef, de diefstal, de dappere rit van Hermannus Ulkema, de achtervolging en de arrestatie. Dat het "mooier" gemaakt werd dan

het al was, dat spreekt vanzelf. De mensen wilden sensatie, wel dat kon. Daarnaast wilden ze ook afstand nemen van zulke booswichten. Ook daarin was te voorzien, de verantwoordiging klinkt in alle coupletten door. In straatliederen hoeven boosdoeners niet op enig begrip te rekenen. De laatste vier coupletten worden benut om uitgebreid in te gaan op de gevolgen voor zowel de moordenaars, als de nabestaanden van de vermoorde. De sentimenten worden nog eens flink opgestookt. Voor ons gevoel wordt het er iets te dik opgelegd, is het iets te overdreven. Honderd jaar geleden vond men, dat geen kans onbenut moest worden gelaten, om elkaar de goede weg te wijzen. De straatzanger paste zich hier vanzelfsprekend bij aan. Bovendien, de pet moest rond en de tijden waren zwaar.

De verdiensten van de straatzangers bestonden niet enkel uit de opbrengst van de collecte na afloop van de voorstelling, men had daarnaast nog een bron van inkomsten. Het geacht publiek werd in de gelegenheid gesteld de teksten van de zojuist ten gehore gebrachte liederen te kopen. Deze "vliegende blaadjes" zoals ze genoemd werden, bevatten een paar liederen, gedrukt op dun en goedkoop papier. Het moest vooral betaalbaar blijven. Op het blaadje waar het moordlied van Heino is afgedrukt, staat als drukker vermeld: F.W. Vislaake, Egelantiersgracht 114, Amsterdam. Wie zo'n exemplaar bemachtigd had, was zeker in Heino en omstreken een gevierd persoon. De winteravonden waren lang en het "visiten" een algemeen sociaal gebruik. Op zo'n avond werd koffie gedronken, gerookt, gebreid, het nieuws uitgewisseld, verhalen van vroeger verteld, - tot zover herkennen we een burenvizite wel - en..... er werden liedjes gezongen. Nog jaren na de moord zal het "Nieuw lied van de afgrijpselijke moord" geklonken hebben "op 'n heerd".

NIEUW LIED
VAN DE
AFGRIJSELIJKE
MOORD

gepleegd onder de gemeente
RAALTE BIJ HEINO.

Wijze: O God ik leef in nood.

1. Omstanders groot en klein,
Ach luister eens naar mijn,
't Is een zeer treurig lied,
Dat ik U hier aanbiedt,
Hooft hoe twee booswichten door kruid en lood,
Die brave jongeling brachten ter dood.
O wat een ijellijkheid,
Is dit gepleegde feit,
Die afschuwelijke booswicht,
Heeft het gruwelijk stuk verricht.
2. Een handier van Vegebond,
Heeft doodlijk gewond,
Een jongeling van vijftien jaar,
Een tweede verwond zeer zwaar.
In nieuwspanieren, in ieder blad,
Heeft men het gelezen in dorp en stad,
Zeer vel-n zijn in rouw,
Een jongeling zoo braaf en trouw
Bemind door menig een
Zit men nu in goween.

6

3. Als vrienden kwamen zij sur,
En zijn bij hen binnengegaan,
Op de deel o schriklijk lot,
Loste zij hun eerste schot,
Doodlijk zook nu de jongeling ter neer.
De booswichten dachten ook de knecht was niet meer
En zijn bij hem gegaan,
Of hun werk goed was gedaan,
Of hij wel goed was dood,
God hielp hem in zijn nood.
4. Toen zij de jongeling hadden neergereid,
Zijn zij tot den knecht geseld,
Voor hem was hetzelfde lot,
Maar 't was niet den wil van God,
Voor hem spanden zij geen kruid of lood,
Tot dat de bardieten meenden dat hij was dood,
Hij heeft zich sterk vermand.
Zelf heeft men zijn neus verbrand,
Maar hield zich of hij was dood,
Gods hulpe maakt hem hier groot.
5. Toen het moorden was afgedaan,
Zijn zij naar binnengegaan,
Deden zij hun daar te goed,
Aan beschuit met suiker en stoot.
En nu aan het breken om goud, zilver en geld,
Kleederen werden ter zijde gesteld,
Dat kwam hun niet van pas,
Door dien vluchten dan lastig was,
Zij dachten nu geen gevuar,
Vervloekt bardietenpaar.
6. Nu gaan de moordenaars heen,
Vrolijk wanen zij zich alleen,
En spoeden zich na voort,
Langs 't kanaal zoo men hoort,
Hermannus Ulkeman, de knecht, was nu alleen,
Zwaar gewond gaat hij naar zijn buurman heen,
Verhaalt het droevig lot,
Met den uitroep „o mijn God“
Keert de buurman met hem terug,
Naar de boerderij zeer vlug.

Hoeveel van die blaadjes in deze streek in omloop zijn geweest, valt moeilijk te achterhalen. Wel weten we, dat de bestaande exemplaren, vermoedelijk ettelijke keren, zijn overgepend. Hiervan zijn enkele tot op de dag van vandaag bewaard gebleven. Zo'n geschreven exemplaar ontvingen we van de familie Heuven. Het draagt de titel "De moord van Grotenboer". Inhoudelijk is het hetzelfde lied, maar in woordkeus wijkt het enigszins af van de officiële versie. Dit brengt ons tot de conclusie dat de schrijver/schrijfster van het "Heuven-exemplaar" het lied rechtstreeks heeft opgetekend uit de mond van iemand die het hele lied uit zijn hoofd kende.

Van de originele exemplaren zijn zeker niet veel meer over. Misschien niet meer dan één. Dat ene wordt bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. De heemkundige vereniging was daar reeds van op de hoogte, dank zij een artikel in de Zwolsche Courant van de hand van de volksleven-publicist Dr. Tj.W.R. de Haan bij het 75-jarig jubileum van de moord. Helaas stond niet vermeld onder welk nummer of welke titel het lied

7. Daar vonden zij het schrikkelijk feit,
Geschiedt met het grootste belijd,
Alles ligt verbrijzeld neer,
De moordenaars zijn er niet meer,
Hermannus denkt om pijn of geweet,
De vluchtenden achterhalen is zijn doel alleen.
Te paard stijgt hij terstond,
Verhaalt van moed tot mond.
Van het vreeslijk moordtooneel,
Dat ijzen doet zooreel.
8. Het gerecht was spoedig daar,
Toen 't werd den moord gewaar.
En hoorde uit Ulkermans mond,
Het feit op waarheid gegrond,
Er werd gesuid, getelegrafeerd,
En naar de moordenaars geïnformeerd.
Maar zij vluchtten op Duitschen grond,
En dachten dat men hen niet vond,
Maar zij rekenden verkeerd,
Daar men ze wel arreëeerd.
9. Ontzettend was het gezicht,
Door die moordenaars verricht,
De jongeling zwaar gewond,
Zijn bloed stroomde langs den grond,
Met den ploeghamer heeft men zijn hersens gekloofd
Onmenschen waart gij van uw verstand beroofd,
Of door gelddorst verblind,
Om te moorden zoo'n onschuldig kind,
U wacht een zware straf,
Aan de keerszijde van het graf.
Thans zitten zij in nood,
En in ellende groot.
Hun wacht verdiende straf
Het tuchthuis of het graf,
Maar wat is op narde die kleine straf,
Gedenk aan de eeuwigheid of het graf,
't Geweten laat u niet met rust,
Het kan niet in slaap gesust,
Of moordenaars of bandiet,
't Geweten rust bij u niet.

11. Ziet hoe vader en moeder treurt.
Wat bleek hun wangen kleurt;
Toen men de mare hoort,
Men heeft uw zoon vermoord.
Mijn God klaagden zij ons kind is gedood
O Heer schenk ons kracht, de smart is zeer groot,
De ziel smelt weg door 't lead,
Daar men hun zoon zoo wreed,
Zoo snoed ten grave stiet,
O vreeselijke bandiet.
12. Troost ouders u in het lot,
Bij 't zielloos overslot
Daar 't wreed vermoorde paard,
Door moordenaars overmand,
Stou op de belofte die den Heer u geeft
Die in mij gelooft: ook eeuwig leeft.
Houdt vast aan dit Zijn woord,
Dan zult gij in 't hemeloord,
Vereend zijn met uw zoon,
Bij Godes heiligen troon.
13. Vreest booswichten, vreest uw lot,
Gij schoudt Gods grootst gebod,
Gij hebt verkracht Zijn wet,
Gij hebt een mensch verplet,
O denkt dat uw laatste uurtje eens daagt,
Waarop Hij onze Heiland eens rekenschap vraagt
Van 't geen gij hier hebt verricht,
't Zij goed of kwaad gesticht,
O denk aan de de eeuwigheid,
Wat u daar ginds verbeidt.

F. W. VISLAKE, Egelantiersgracht, 114 Amsterdam.

op te vragen was. Nijver zoeken door verschillende personen had tot gevolg, dat het lied boven water kwam. - Voor eens en al, het ligt in Map II B 7 2e set. - Het onderzoek leerde ons, dat er een rijke verzameling van straatliederen uit de vorige eeuw bewaard is gebleven. Geïnteresseerde zusterverenigingen die zich wellicht zullen afvragen of hun stad of dorp ook ooit op dergelijke wijze bezongen is geweest, adviseren we contact op te nemen met het "Nederlands Volksliedarchief" te Amsterdam. Daar bevindt zich een uitgebreide op plaatsnaam gecatalogiseerde verzameling. Ook kunt u informatie inwinnen bij het museum "Van Speelklok tot Pierement".

Rest ons nog de vraag, hoe het lied gezongen moet worden. Het "vliegend blad" vermeldt alleen de tekst, geen melodie. Wel de aanwijzing, dat het op de melodie van "O God ik leef in nood" gezongen behoort te worden. Destijds zal dat dus een alom bekende melodie geweest zijn. Een speurtocht naar dit lied door enige bundels leverde niet het bewuste vers op, maar maakte wel duidelijk dat deze melodie voor meerdere liederen ge-

bruikt is geweest. Bij een van die liederen "Nieuw Lied van een ontaarde Dominee te Harlingen" stond eveneens de muziek afgedrukt. Tekstplaatsing van het eerste couplet van het Heinose moordlied onder die melodie, maakte duidelijk dat het de bewuste melodie was.

Omstanders groot en klein, Ach luister eens naar
 mijn, 't Is een zeer treurig lied, Dat ik u hier aan-
 biedt, Hoort hoe twee booswichten door kruit en lood,
 Die brave jongeling brachten ter dood. O wat een ijselijk-
 heid, Is dit gepleegde feit. Die afschuwelijke boos-
 wicht, Heeft het gruwelijk stuk verricht.

Het is logisch, dat men graag naar bekende melodieën greep. Ten eerste spaarde het werk en ten tweede hadden de mensen de melodie dan al in het hoofd, waardoor het nieuwe lied sneller aansprak en daardoor beter aan de man gebracht kon worden.

Wie alle coupletten probeert te zingen, ziet zich herhaaldelijk voor verrassingen geplaatst. Het ritme van de tekst wenst zich niet altijd aan te passen bij het ritme van de melodie. Het vereist enige handigheid om beide elementen met elkaar te verenigen. Desalniettemin, pak uw trompet, blokfluit of accordeon, zet u achter het klavier, of nog liever: schraap uw keel en laat het 100 jaar oude "Nieuw lied van de afgrijselijke moord" nog eens klinken.

Piet Borghardt.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093
Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006
Gironummer van de bank: 953047

Kontributies;

Leden f. 25.00 per jaar (elk volgend gezins-
lid f. 12.50 per jaar)
Donateurs f. 20.00 per jaar
Abonnees in Heino f. 15.00 per jaar
Abonnees buiten Heino f. 20.00 per jaar
Losse nummers f. 5.00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

H.T.M. Heuven-Neplenbroek,
Raalterstraat 8, 8141 RM Heino - penning-
meesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-
Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

3. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

4. Folklore

Contactpersoon: H. Siemers-Buis,
Rozeboom 2, 8141 WP Heino

5. Foto- en geluidsdokumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie;

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

C.A.M. Grasveld, Veldhoekerweg 1,
8141 PH Heino

M.H. Stavorinus, Kon. Julianastr. 17,
8141 ET Heino

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde "OMHEINING" te Heino
3e jaargang — nummer 4 — december 1983

INHOUDSOPGAVE

- blz. 154 Pastoor, gij hebt een 'zieltjen' gewonnen - Freek Pereboom
Een verhaal uit 1826
- blz. 158 De werkgroep Folklore - R. Siemers
Aktiviteiten van een aantal dames
- blz. 159 Het ree - A. Roebertsen
Wetenswaardig en behartigenswaardig
- blz. 162 Rond de Kerstdagen - Wim Grootenhuis
Gewoonten en gebruiken
- blz. 164 De stand van zaken bij ons - J. Willink
De werkgroep Foto, film en geluid
- blz. 165 Brand en brandweer (II) - Henk van der Veen sr.
Een reglement uit 1828
- blz. 167 Gemeentebegroting 1854 goedgekeurd
- blz. 168 Wie is Wie?
- blz. 169 't Wöd't winter - Henk van der Veen sr.
- blz. 170 Terugblik op de 'moordavond' - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 172 Van de bestuurstafel
-

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 februari 1984 binnen zijn bij het redactieadres: M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino (tel. 2208)

(red.)

Wij stellen het buitengewoon op prijs, dat de heer Drs. F. Pereboom, wetenschappelijke-stafmedewerker van de IJsselakademie te Kampen, die zich in het bijzonder bezighoudt met kerkgeschiedenis, een bijdrage heeft willen leveren voor ons verenigingsorgaan.

PASTOOR GIJ HEBT EEN "ZIELTJEN" GEWONNEN

Freek Pereboom

Het kwam vroeger nogal eens voor dat er een familiedrama ontstond wanneer iemand door b.v. een huwelijk te kennen gaf van kerkgenootschap te willen veranderen. En in Heino met zijn godsdienstig gemengde bevolking zal zich een dergelijke droevig familiegebeurtenis in het verleden wel vaker hebben voorgedaan. Of zoiets niet nog zou kunnen gebeuren? Laten we hopen dat het bestaan van zoveel verschillende kerkgenootschappen slechts het besef levend houdt, dat verdraagzaamheid en wederzijds respect alleen maar de eigen geloofsgemeenschap ten goede kunnen komen.

Over één familiedrama als gevolg van overgang van de Hervormde naar de Rooms-katholieke kerk weten wij tamelijk veel, omdat er nogal wat archiefmateriaal over bewaard is gebleven. Het gaat om Hendrikus ter Haar die in februari 1826 te kennen gaf Rooms-katholiek te willen worden. In 1825 had het ministerie voor de Hervormde en andere Erediensten besloten dat alle overgangen van de Hervormde naar de Rooms-katholieke kerk en omgekeerd aan de kerkelijke bestuurscolleges en aan het ministerie gemeld zouden moeten worden. Het waren de eerste tekenen van een zekere onrust aan protestantse kant tegenover zich voorzichtig emanciperende Rooms-katholieken.

Het is dus niet verwonderlijk dat ds. Jan Mejeur Broekhof (van 24 november 1822 tot 19 oktober 1828 predikant te Heino en vandaar vertrokken naar Medemblik) een verslag van de gebeurtenissen maakte en dit naar het Classikaal Bestuur van Zwolle zond. Het verslag kwam op het ministerie van Eredienst terecht en het departement vroeg weer nadere inlichtingen aan de gouverneur van Overijssel. Deze lichtte de aartspriester in, die op zijn beurt pastoor G.E. Reinink uit Wijhe, die in deze zaak als tegenspeler van ds. Broekhof was opgetreden, vroeg om een nauwkeurig verslag. Pastoor Reinink voldeed aan dit verzoek en aartspriester J.H. Muller gaf het weer door aan de gouverneur en deze gaf tenslotte een advies aan het ministerie. Zo ging dat in die dagen in hiërarchisch-kerkelijk en burgerlijk-bestuurlijk Nederland. Zowel de bestuurslichamen in de staat als die in de kerken hielden alles nauwlettend in de gaten, beducht als men was van alles wat de bestaande rust en orde zou kunnen verstoren.

Was deze zaak dan werkelijk van zo'n groot belang dat daar zoveel papier aan besteed moest worden en waren al die uren schrijven echt de moeite waard? Oordeelt u zelf.

Hendrikus ter Haar was op 19 december 1800 te Rijsen geboren. Op 23 januari 1822 trouwde hij te Heino met Geertruida Lindeboom, die op 23 juli 1793 aldaar geboren was. Hendrikus was op het moment van zijn huwelijk wever van beroep. (Hendrikus ter Haar overleed op 24 januari 1860 te Heino, Geertruida Lindeboom op 16 maart 1870 eveneens te Heino). Over de aanleiding tot hun huwelijk merkte ds. Broekhof op dat er voor de echtelieden "noodzakelijkheid" bestond om te trouwen en daarmee had dominee niets te veel gezegd, want met de geboorte van hun zoon Jannes op 23 februari van hetzelfde jaar was de trouwdag in zekere zin op het nippertje.

Geertruida en haar familie waren Rooms-katholiek. Volgens ds. Broekhof was voor en na zijn huwelijk voortdurend druk op Hendrikus uitgeoefend om naar de Rooms-katholieke kerk over te gaan, maar hij had belijdenis in de Hervormde kerk gedaan en kon dat dus niet zonder meer doen.

Maar de druk van de kant van zijn schoonfamilie bleef aanhouden en toen Hendrikus be-

gin 1826 eindelijk zover was dat hij te kennen gaf de stap te willen doen, maakte hij tegelijk duidelijk dat hij dat niet van ganser harte deed. Hij was om het zo eens te zeggen een ziel in nood. Hij stond bloot aan druk van twee kanten, men groeide immers op in het sterke besef van het gelijk van de eigen kerk en in de overtuiging dat de geloofsopvattingen van de andere kerken beslist verkeerd waren. Hoe moest Hendrikus zich uit deze situatie redden? Nu, al had hij dan geen goede schoolopleiding gehad en kon hij lezen noch schrijven, slim was Hendrikus wel. Hij zal gedacht hebben dat wanneer de voorgangers het allemaal zo goed wisten, zij het dan ook maar onderling moesten uitvechten. Wanneer hij de pastoor en de dominee zover zou kunnen krijgen dat zij met elkaar een debat zouden willen aangaan over de enige ware weg naar de zaligheid dan zou hij, indien hij zou besluiten Rooms-katholiek te worden tegen zijn dominee kunnen zeggen dat hij na het aanhoren van de wederzijdse argumenten vond dat de pastoor zijn standpunt beter naar voren had gebracht dan de predikant. En wanneer de pastoor het er bij geval in de discussie slecht zou afbrengen dan zou hij zijn vrouw en schoonfamilie kunnen voorhouden dat hij het Katholicisme toch een eerlijke kans gegeven had!

En Hendrikus ter Haar speelde het spel goed.

In zijn verslag schrijft pastoor Reinink dat hij op 16 februari een brief had ontvangen van zijn kollega Kuipers van Lierderholthuis, met de mededeling dat Hendrikus ter Haar de wens te kennen had gegeven om te worden voorgelicht over de leer van de Rooms-katholieke kerk. Pastoor Kuipers verzocht zijn kollega om een gesprek met ter Haar te willen voeren en deze was daartoe bereid. Het lag voor de hand dat pastoor Kuipers niet zelf de zaak ter hand nam maar zijn kollega Reinink erbij betrok.

Er bestond weliswaar een grote kloof tussen de beide grote kerkgemeenschappen, maar de voorgangers van beide hadden ook één ding gemeen. Voor geen geld zou men de kans willen lopen dat door het optreden van een voorganger van het ene kerkgenootschap in een kwestie waarin de andere geloofsgemeenschap gemoeid was de orde en rust in een dorpsgemeenschap verstoord zouden kunnen worden.

Het gesprek met ter Haar vond plaats en pastoor Reinink schrijft er het volgende over. "Zondag den 19 February komt bovengenoemde Hendrikus ter Haar bij mij met zijn zwager, zeggende dat zijne vrouw en zijn zwager hem meermalen hadden aangezocht om tot den R. Catholijken godsdienst over te gaan, hetgeen hij echter niet konde noch wilde doen zonder vooraf overtuiging te hebben dat hij door dezen overgang eene grotere gerustheid en zekerheid konde verkrijgen nopens zijne eeuwige zaligheid en dat hij mij verzocht hem deze te willen verzorgen". De pastoor antwoordde hem dat hij ook in de Rooms-katholieke kerk zalig zou kunnen worden en "dat ik in dit mijn geloof zoo zeker was, dat ik mijn eigen ziel en zaligheid daarvoor te pande stelde".

Vervolgens ging Hendrikus ter Haar naar ds. Broekhof en legde ook hem de vraag voor of er zekerheid bestond over zijn eeuwige zaligheid wanneer hij bij de Hervormde kerk zou blijven. Die zekerheid kon ds. Broekhof hem niet geven en de predikant herinnerde ter Haar aan diens beloften ter gelegenheid van zijn belijdenis en doop van zijn 3 zoontjes gedaan.

Op 27 februari ging ds. Broekhof naar het huis van de familie ter Haar om nog eens over de zaak met Hendrikus te spreken.

Daar trof hij echter naast ter Haar en zijn vrouw ook diens zwager aan, "eene ijverigen roomschen..... Op hetgeen ik hem zeide of vragen wilde, spraken de beide laatsten en daar moest ik veel scheldwoorden hooren, dat ik geduldig deed, slechts hopen de den wankelenden ter Haar aan het Bijbellezen te krijgen, waartoe ik aanbod hem het lezen te leren, dat hij niet kende. Met die hoezeer flauwe hoop vertrok ik".

Aldus het verslag van ds. Broekhof.

Na nog een paar verzoeken daartoe gedaan te hebben kwam het dan toch tot de afspraak om op woensdag 1 maart ten huize van Hendrikus ter Haar een discussie tussen ds. Broekhof en pastoor Reinink te beleggen.

Pastoor Reinink lichtte zijn collega Kuipers over deze afspraak in en vroeg hem bij de discussie tegenwoordig te willen zijn.

"Op weg, bij het huis stonden verscheiden mensen" aldus het verslag van pastoor Reinink over het begin van deze gedenkwaardige gebeurtenis.

In de keuken troffen de pastoors ds. Broekhof in gesprek met ter Haar aan. Reinink hoorde Broekhof zeggen: "Hendrikus gij wilt zeker rooms worden"! Deze antwoordde: "waarachtig niet domine(e), als gij uwe zaak maar genoegzaam kunt verdedigen"!

Volgens ds. Broekhof zou de sfeer in het begin al niet vriendelijk zijn geweest. De deur zou achter hem op slot zijn gedaan en in het huis zou zich een groot aantal Rooms-katholieken bevonden hebben. Pastoor Reinink deelt echter mee dat de begroeting tussen Broekhof en Kuipers vriendelijk was.

De discussie begon omstreeks 2 uur en duurde tot ongeveer 7 uur. Het zou interessant zijn om de beide verslagen over het besprokene in hun geheel weer te geven, vooral omdat pastoor Reinink zijn theologische opvattingen duidelijk naar voren brengt. Interessant ook omdat, naar ik meen, veel minder bekend is over de "geestelijke ligging" van Rooms-katholieke geestelijken uit die tijd dan over de theologische zienswijzen van predikanten. We kunnen er hier slechts enkele punten uit aanstippen.

Allereerst kwam de vraag ter sprake of de Bijbel wel Gods woord is.

Volgens ds. Broekhof beweerde pastoor Reinink dat de Bijbel historisch weliswaar be-

trouwbaar was, maar dat men hem niet voor een "goddelijk boek" moest houden. De uitspraken van Paulus en Petrus moesten minder hoog worden aangeslagen dan de leerstellingen die door de traditie waren overgeleverd. Pastoor Reinink verwoordde dit punt aldus: "de R. Catholijke kerk heeft den Bijbel uit handen der apostelen ontvangen, deze als een kostbaar kleinood door alle eeuwen heen, sedert de stigting der kerk met alle omzigtigheid bewaard, daarvan eene latijnsche overzetting (de Vulgata genoemd) vervaardigt. Dat deze door zoovele kerkvergaderingen als eene echte vertaling was aanerkent. Dat wij R. Catholijken deze als de eene ware zuivere Bijbel eerbiedigden en aanerkenden. Dat alle andere vertalingen die door bijzondere personen zonder goedkeuringe der kerk waren gemaakt en van de Vulgata in een of meerdere punten afwijkende niet voor godswoord konde aanerkent worden. Dat hoeveel achtginge men ook voor de kunde en geleerdheid van sommige personen (bijvoorbeeld Van der Palm) gehoorde te hebben, hen echter in hunne vertalingen niet zozeer konde vertrouwen als de kerk".

Uiteraard kwamen ook de onfeilbaarheid van de paus, de betekenis van beelden en de heiligenverering aan de orde. Ds. Broekhof voerde aan dat de opvolging van Petrus twijfelachtig was geworden door het feit dat op een zeker ogenblik in de geschiedenis een aantal pausen elkaar de Heilige Stoel betwistten.

Maar Reinink antwoordde: "Domine(e)! Wij eerbiedigen Z.M. Willem den eersten als onzen koning; maar wanneer het nu eens gebeurde dat een ander, wie hij ook zijn mogt en welken invloed en aanhang hij ook mogt maken, zich tot koning der Nederlanden opwierp en verklaarde, dan nog bleef bij mij ten gevolge de regelen van onze godsdienst Willem de eerste onze koning. Zoo heeft ook de Roomsche Catholijke kerk altoos, wanneer ook tegenpausen zich opwierpen den echten paus van alle valsche pausen weten te onderscheiden".

Sprekend over het huwelijk merkte ds. Broekhof op dat de Roomskatholieke kerk "zeer verdwaalde door aan de gelovigen de onthouding vrij te laten en in een zekeren staat deze aan hen op te leggen" en wel op grond van de Bijbeltekst "wast en vermenigvuldigt u"! Pastoor Reinink bracht hier tegen in dat deze woorden niet als een gebod voor alle mensen waren bedoeld doch als een zegewens aan de gehuwden. "Als wassen en vermenigvuldigen zoo maar de zaak was, welke kwade gevolgen (zou) dit hebben", zo merkte hij nog op.

Omstreeks 4 uur verliet pastoor Kuipers de bijeenkomst "onder het uitbraken van aller onbetamendste scheldwoorden tegen Luther", volgens Broekhofs lezing.

Het hele debat werd door Hendrikus ter Haar met de grootste oplettendheid gevolgd en aan het einde legde hij de verklaring af tot het Roomskatholieke geloof te willen overgaan. "Zoo jonge! dan heb ik het verloren en gij pastoor een ziertjen gewonnen" sprak ds. Broekhof en hij verliet haastig het huis, aldus het verslag van pastoor Reinink.

De samenspreking tussen pastoor en predikant was aan de dorpsgemeenschap niet onopgemerkt gebleven. Volgens ds. Broekhof stonden er wel 100 mensen bij het huis van ter Haar toen hij naar buiten kwam. "Hoe opgewonden de gemeente was en mij hier met vreugdegejuich, daaronder tranen bij het uitgaan tegenhield, had ik het geluk de openbare rust te bewaren welke ik verzekerd ben dat van onze zijde bewaard zal blijven.

Schoon ik geloof dat het mij slechts een wenk had behoeven te kosten om mijn goede gemeente toen in oproer te brengen". Er was voor ds. Broekhof dus toch nog enige troost en reden voor een zekere trots.

Over de mogelijkheid van een rel verklaarde pastoor Reinink: "dat ik de minste zweem van rustverstoring van onze zijde niet heb opgemerkt kan ik stellig verzekeren en dat die van onze kant ook niet verstoord zal worden meen ik zeker te zijn". De voorgenomen overgang van Hendrikus liet diepe sporen achter binnen zijn familie. Ds. Broekhof waarschuwde de moeder van ter Haar die in Rijsen woonde. Zij kwam 's zaterdags met een dochter en een derde persoon naar haar zoon in Heino en wij kunnen ons voorstellen dat het geen gezellig familiebezoek werd.

Ds. Broekhof schrijft er het volgende over: "de zich nu roomsch verklarende wilde naau-

welijks zijn moeder zien, de haren niet spreken. De oude vrouw, te voet gekomen, moest zonder dat men haar na een reis van 5 uren iets aanbood te voet vertrekken en zij werden door roomschen die er bestendig waren, beschimpt en nagejouwd. Ik sprak deze menschen, maar vergeet hunner nooit, daar ik dacht dat de vrouw krankzinnig werd".

Ds. Broekhof vergeleek het geschetste tafereel met de lotgevallen van een zekere Douglas Loveday, maar het is mij niet bekend wie dit geweest is en wat de reden van deze vergelijking is geweest.

Pastoor Reinink onderzocht de beschuldiging dat Hendrikus ter Haar zijn moeder niet naar behoren had willen ontvangen, want zou deze op waarheid berusten dan achtte hij dat een ernstige misstap, "daar onder alle de pligten van een echt Catholijken die van de pligten der kinderen tegen hunne ouders eene hoge plaats bekleden en dus, indien ter Haar in dezen pligt te kort mogt komen, bij mij in een nadelig licht moest verschijnen". Na onderzoek was het pastoor Reinink niet gebleken dat Hendrikus tegenover zijn moeder en zuster tekort was geschoten. Wel had hij de persoon die beide vrouwen vergezelde met dezelfde onbeleefdheid bejegend als waarmee deze hem tegemoet getreden was. En daarmee was voor pastoor Reinink de kous af.

Hoe vatte ds. Broekhof het kwijtraken van een lid van zijn gemeente op? Hij kan niet nalaten om Hendrikus ter Haar in zijn verslag een tikje na te geven, maar hij ziet gelukkig nog lichtpunten genoeg.

"Noemt men dit een verlies? Ik verklaar het eene winst te zijn voor de protestantsche gemeente van Heino, waar thans ieder hervormde belangstelling in Bijbel en openbare godsdienstoefeningen toont, de band van liefde tederder gevoeld wordt en waar ieder den leeraar nog meer bemint en vertrouwt, zoodat deze de woorden van Joseph hierop toepast: gij lieden wel hebt kwaad tegen mij gedacht, maar God heeft het ten goede gedacht".

En pastoor Reinink? Hij won niet alleen een zieltje, maar wanneer wij de 2 verslagen met elkaar vergelijken dan kan de konklusie geen andere zijn dan dat hij ook het debat op punten heeft gewonnen.

Omdat de zaak geen aanleiding had gegeven tot onrust in het dorp lieten de autoriteiten de zaak verder rusten.

Bronnen:

Rijksarchief Zwolle: notulen van de gouverneur 2 mei 1826, nr. 4

Rijksarchief Zwolle: tienjarige tafels van de gemeente Heino

Handschrift J.M.C. Regt; (gegevens predikanten)

WERKGROEP FOLKLORE

Deze werkgroep is aan haar tweede seizoen begonnen. Zij telt 6 dames, die gemiddeld een keer per maand een avond bij elkaar komen om gegevens over kleding en stoffen en ook informatie over oude gebruiken te verzamelen en uit te werken.

Het afgelopen seizoen zijn al verschillende dia's gemaakt van vrouwenkleding, mutsen, kinderkleding en sieraden. Van de kleding zijn patronen op schaal getekend en opgeborgen in een grote map, alles voorzien van een uitgebreide beschrijving.

Om de informatie nog vollediger te maken, wordt nu gezocht naar stalen van oude stoffen. Wie hiervan nog iets in zijn bezit heeft, wordt verzocht contact op te nemen met de werkgroep, adres: zie binnenzijde omslag.

Deze werkgroep Folklore kijkt ook vooruit naar het jubileumjaar van ons dorp, het jaar 1986. Zij hoopt dan zoveel informatie op kledinggebied te hebben verzameld, dat ze in staat is adviezen te geven aan groepen, die bij allerlei activiteiten in klederdracht willen verschijnen. Men moet dan niet volstaan met de traditionele blauwe kiel en rode zakdoek; die hebben eigenlijk nauwelijks iets te maken met de werkelijke klederdracht uit deze streek.

R. Siemers, tel. 2775.

(Red.).

In het volgende artikel verschaft de heer Roebertsen niet alleen een schat aan informatie, maar hij doet daarnaast ook een beroep op de lezer(es). Wij zijn hem zeer erkentelijk voor deze bijdrage.

HET REE

Zijn er nog veel?

Dit is een van de sierlijkste wildsoorten, die we in ons land kennen. En we kunnen gerust zeggen, dat er nog een behoorlijk aantal van voorkomt. In vroegere jaren trof men ze vooral aan in Gelderland en Overijssel, maar nu vindt men ze in alle provincies, tot zelfs in de nieuwe polders.

De reewildstand is behoorlijk toegenomen vergeleken bij zo'n 25 jaar geleden. Dat is hoofdzakelijk gekomen door een selectieve afschot, d.w.z. de zwakke en minder goed ontwikkelde reeën worden alleen afgeschoten.

Vroeger koos men daarvoor juist vaak het mooiste en grootste dier uit. Men denkt nu weleens, dat er minder reeën zijn dan een tijd terug, maar dat lijkt alleen maar zo. Door het lawaai van het verkeer en soms helaas ook de verstoring door recreanten, blijven ze overdag in dekking, en komen ze pas laat in de avond of in het donker te voorschijn om voedsel te zoeken: grazen op de akkers en weilanden of gaan eten van bladeren en knoppen langs de bosranden. Dit voedsel eten ze in korte tijd op. Ze gaan daarna weer vlug de dekking in om te herkauwen, want het ree behoort tot de herkauwers.

Verskil in uiterlijk.

Het geslacht kunnen we vrij gemakkelijk vaststellen, want het mannetje (de bok) draagt een gewei en het vrouwtje (de geit) niet. In zijn wintervacht heeft de bok een grotere ovale spiegel, de geit heeft een kleinere vooral puntige spiegel. De spiegel is een witte vlek, die we vinden aan het achtereind, waar andere dieren hun staart hebben, want bij het reewild ontbreekt die. 's Zomers zijn reeën oranjebruin van

kleur en hun winterjas heeft een grijze kleur. Een enkele keer komt een geheel zwart exemplaar voor en dat kan zowel een bok als een geit zijn.

Welk geluid geven ze? Een ree maakt weinig geluid. Een plotseling geschrokken dier kan een soort blaffend geluid maken: 'bôh, bôh', dat soms wel een minuut kan aanhouden. In de bronsttijd - dat is eind juli tot half augustus - roepen ze elkaar met hoge pieptootjes.

Reekalfjes. De jongen worden geboren half mei tot begin juni. De jonge geiten krijgen maar één jong, de oude brengen meestal twee jongen ter wereld. De jonge reekalfjes wegen bij de geboorte ongeveer 3 pond en zijn bruin van kleur met witte spikeltjes, die na 3 à 4 maanden verdwijnen. De pas geboren kalfjes geven de eerste dagen geen lucht af, zodat stropende honden, vossen, e.d. ze rkelings kunnen passeren zonder ze te ruiken. Het kan gebeuren, dat we zo'n pasgeboren reekalfje vinden, want ze liggen soms dicht bij een bospad waar we langs wandelen. Maar laat ze alstublieft liggen en raak ze niet aan, want dan is de moeder de lucht van haar jong kwijt en kan ze het weleens achterlaten en er niet meer naar omkijken. Zo'n jong komt dan dikwijls om. Als we ze vinden, hoe hulpbehoevend ze ook lijken, **BLIJF ER AF**, want de moeder ontfermt er zich wel over. Ze is vaak wel op een afstandje van haar jong te vinden en houdt het goed in de gaten. Mochten we het niet vertrouwen, waarschuw dan de jachtopziener of de boswachter, die weet wel hoe hij er mee aan moet.

Over het gewei. Als de jongen verder opgroeien komt bij de bokjes in het voorjaar het eerste geweitje, dit eerste jaar erg klein en alleen maar een recht stangetje. De geweien zijn in het voorjaar altijd voorzien van een zogenaamde bastlaag, die er in de zomer wordt afgeveegd door ermee langs allerhande struiken en boompjes te schuren. Dat kunnen de bokken zelfs zo lang doen, dat de boombast er soms wordt afgeveegd. In november en december vallen de stangetjes af en begint de groei van een nieuw en sterker gewei. Dit gaat door zolang de bok leeft.

Territorium. De bok veegt zijn gewei gedurende de zomer steeds weer schoon langs struiken boompjes en zodoende bakent hij zijn territorium af. Want een oudere bok duldt in de zomer geen concurrent in zijn gebied, vooral niet in de bronsttijd.

Overstekend wild loopt vaak gevaar. Niet alleen door het voortjakkende verkeer op de weg maar zeker ook door hen, die op strooptocht is.

Een hert of een ree tobt wat af als het in een strik gevangen wordt. Soms breekt het de nek maar meestal komt het door verstikking om.

Ondanks de wildstroperij gaat het leven in de natuur verder, ook bij reewild.

Gedurende die periode kunnen ze soms zo hevig vechten en daarbij met hun gewei de ander zo verwonden, dat deze omkomt. Na de bronsttijd trekken ze weer gezamenlijk met elkaar op. Zo'n groepje bij elkaar noemen we een 'sprong' reeën. Ze blijven bij elkaar gedurende de winter, tot het voorjaar komt. Dan gaan ze weer uiteen, want de geit zoekt een plek om haar jongen te krijgen.

Stroperij. En deze hoogdragende geiten zijn helaas nogal eens het doelwit van de stropers. Ze schieten de geit en halen de jongen er uit om deze te laten opzetten. Het is een geliefd artikel, dat duur kan worden verkocht. Sommige mensen willen graag zo'n klein geprepareerd reekalfje in hun bezit hebben.

We hadden het over selectief afschieten van reeën door de jagers, waardoor we een sterker reeënbestand krijgen. Het is zo jammer dat door het verkeer en door stroperij vaak de mooiste en sterkste reeën omkomen. Of gewond raken, vluchten en dan ergens anders doodgaan. Zo gebruiken stropers b.v. ook een veel te klein soort munitie, waar ze het ree mee raken en verwonden. Het dier kan nog wel enkele honderden meters ver weg komen, maar sterft toch een nare dood of verloedert helemaal.

En dan nog iets over het strikken. Het is nauwelijks te vertellen, hoeveel zo'n ree lijdt, die in een strik is gelopen. De grond om de stam of struik waar de draad aan vast zit wordt als het ware geheel omgeploegd door de hoefjes, voordat het dier door verstikking om het leven komt. Een triest beeld om te zien, hoeveel het dier heeft moeten lijden.....

Nog meer slachtoffers. Het verkeer eist ook heel wat slachtoffers. Zo kwamen er in het vorig jaar alleen al 9 reeën om het leven. En dan zijn er nog die gewond raakten, niet gevonden werden en toch omkwamen. Ook loslopende honden verstoren heel wat in de natuur. Verleden jaar hadden we op "den Alerdinck" een ree, die zo erg was toegetakeld en gebeten door een hond, dat ze moest worden afgemaakt. Dat was zeer jammer, want het was een jonge, voor de toekomst veel belovende zwarte ree. Daarom mensen: houdt de honden aan de lijn, als u gaat wandelen in de natuur. Dan kunnen we met zijn allen nog lang van onze mooie flora en fauna genieten!

A. Roebertsen.

R

ond de

— Vandaag de kortste dag, zei mijn vader vroeger op 21 december, St. Thomasdag wordt hij ook genoemd. Na vandaag wordt elke dag weer een hanentree langer.

Nu, in onze van alle gemakken voorziene doorzonwoning, merken we maar weinig van deze midwintertijd. Het is 's morgens laat licht en 's avonds vroeg donker, maar elektriciteit verlengt onze dag net zo lang als we willen.

Ook het platteland heeft weinig ongemak van de duisternis, de stallen baden in een zee van licht. Zeer bekend is het kunstmatig verlengen van de dag voor legkippen, om de eierproductie op gang te houden. Handige middenstanders hebben naar dat voorbeeld misschien de koopavond uitgedacht met ongeveer hetzelfde doel.....

Eeuwen terug, toen er geen ander licht was dan het daglicht met 's avonds misschien het houtvuur, was de periode rond midwinter een angstigmakende tijd. Het korten en daarna weer lengen van de dagen maakte diepe indruk. De zonnewende was een magische gebeurtenis, een keerpunt in het jaar.

Nog ver in onze eeuw was het een goed gebruik om het hele huis schoon te maken en alles wat buiten stond op te bergen. Want alles wat in de kerstnacht buiten stond werd meegenomen door "Derk met de beer", soms ook wel "Derk met de honties" genoemd.

Een overblijfsel uit de Germaanse tijd, toen Fraho over de velden reed rond midwinter, op een ever met gouden borstels, welke licht uitstraalden in de nacht en de akkers met vruchtbaarheid zegende.

Kerstfeest, feest van het licht, van de geboorte van Jezus Christus, het kwade wordt overwonnen door het goede.....

Onze gewoonte om rond deze dagen kaarsen te branden komt voort uit het oeroude gebruik van midwintervuren branden. Mijn vader vertelt nu nog over de kerststobbe. Dit was een met zorg uitgekozen eikestobbe, die op kerstavond werd aangelegd in het haardvuur.

Kerstdagen

– Dit was zo'n beste dikke stobbe dat er de volgende morgen bij het oprakelen krijsend een kraai uit te voorschijn kwam, die door de schoorsteen verdween.....

Prachtig, maar niet waar, denk ik. Wel is uit andere bronnen bekend, dat de as van deze stobbe zorgvuldig verzameld werd en over het land uitgestrooid om de vruchtbaarheid te bevorderen.

Het deftige kerstdiner, waarbij steevast gevogelte op het menu staat en waarbij de met zorg gekozen wijn niet mag ontbreken, is eveneens een oud gebruik. Het herinnert aan de tijd toen er nog dieren aan de goden werden geofferd. Aan Wodan, Fraho en Donar, de goden van de vruchtbaarheid, van het goede weer, van vrede en de bestrijders van boze machten. De priester slachtte het dier, het altaar en het vuur werden met bloed besprenkeld. Een gedeelte van de dieren werd door de mensen zelf opgegeten. Men dronk mede of bier, men dronk op de helden en overleden vrienden. Dat er vaak ruwe feesten op volgden, daaraan herinneren nu nog de "oudejaarsavondfeesten" in sommige dorpen en steden.....

Het verjagen van de boze geesten, voor de Germanen een heilig ritueel, is twintig eeuwen later nog steeds in zwang. Het lawaai is gebleven, alleen de middelen komen thans uit China of Taiwan!

Het versieren van het huis met dennegroen, hulst en soms met maretak, het eeuwigblijvende groen - de overwinning van het leven op de dood - is eveneens eeuwenoud. Met name aan de mistletoe of maretak, die ook in ons land meer en meer in zwang raakt, werden vroeger vruchtbaar makende eigenschappen toegeschreven. En de bekende kus onder de mistletoe is dan ook een overblijfsel van een vruchtbaarheidsrite uit pre-christelijke dagen.

Wanneer u kerstfeest viert straks, de een ingetogen, de ander uitbundig, denk dan nog eens terug aan die vroegere tijden en het ontstaan van deze voor ons vanzelfsprekende gewoontes.

Wim Grootenhuis.

DE STAND VAN ZAKEN BIJ ONS

De stand van zaken in de werkgroep Foto-, Film- en Geluidregistratie is in opgaande lijn. Ronduit gezegd was het begin moeizaam. Alleen de foto-afdeling maakte een vlotte start en het resultaat is naast een aantal foto's, dia's van dorpsgezichten, boerderijen, landschap, werkmethoden en zo meer, ook reproducties van oude foto's en documenten. Het aantal dia's bedraagt meer dan 500 en op kaart zijn ze ook al gebracht. Dit maakt het namelijk mogelijk om voor een vertoning de gewenste plaatjes gemakkelijk en vlug uit te zoeken en in de vereiste volgorde in de projectiecassettes (sleeën) te plaatsen. Er is reeds vele malen op verzoek een vertoning geweest. Bij de opening van ons nieuwe gemeentehuis alleen al veertien maal!

De filmafdeling kwam trager op gang. Na enkele voorbesprekingen werden wel enkele opnamen gemaakt, maar vloten.... neen, dat deed het beslist niet. Tot de oorzaken van dit aarzelende begin behoort, dat de filmers hun dagelijkse arbeid hebben en dat de onderwerpen veelal niet direct voor de hand liggen. Natuurlijk kan met een boer een afspraak worden gemaakt wanneer hij zal gaan ploegen. Wanneer het op die zaterdag slecht weer is, dan loopt het mis. Voor interieurwerk mankeren ons de vereiste zware lampen. Maar zoals gezegd, gelukkig zit er vooruitgang in. Zo is op het ogenblik de stand van zaken, dat er een incomplete film is met een vertoningsduur van bijna een half uur. Hierin is het landbouwgedeelte het rijkst vertegenwoordigd. Alles wat het vee betreft is echt niet aan onze aandacht ontsnapt en komt beslist aan bod. Zo ook zaken als oude gereedschappen en werkmethoden, oude boerderijen en zo meer.

Eerst wanneer de film helemaal klaar is, zal hij van tekst, geluid en muziek worden voorzien; de zogenaamde na-synchronisatie.

J. Willink.

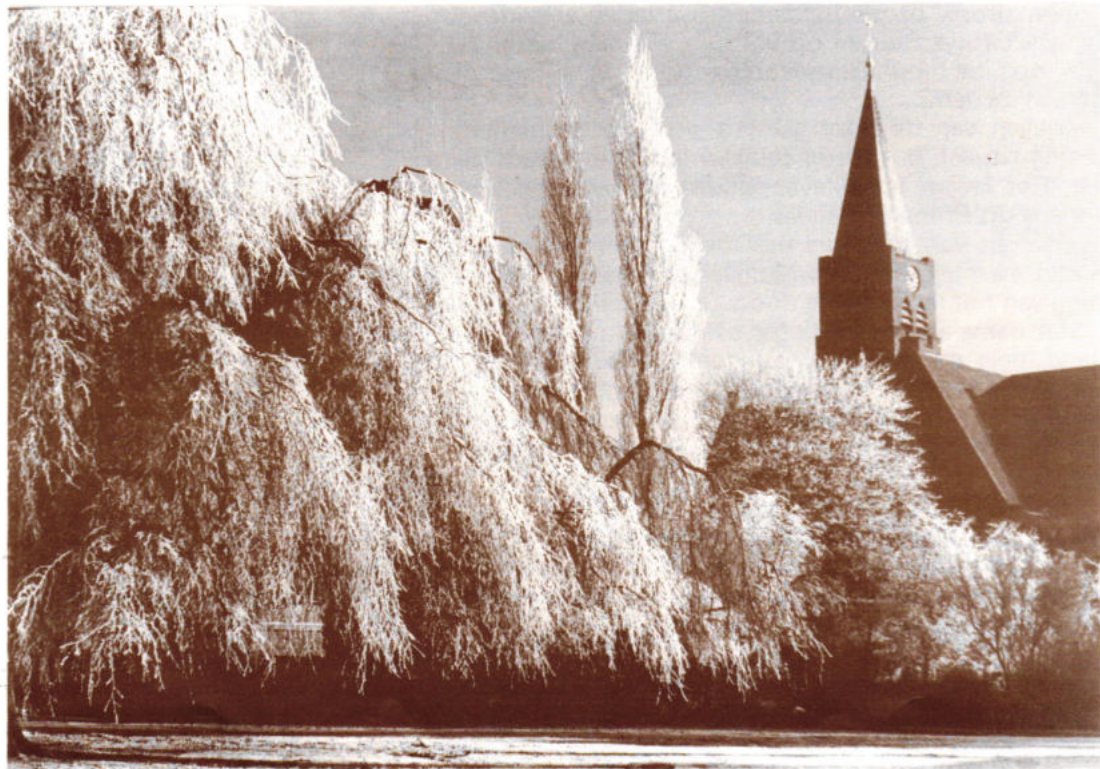

Foto: Willink

BRAND EN BRANDWEER (II)

Onmiddellijk na de ontdekking van het vuur, een van de belangrijkste in zijn bestaan, moest de mens zich met volle energie werpen op de bestrijding daarvan. Zo is het in de historie vele malen gegaan: pal naast de zegen van een nieuwe uitvinding lag ook steeds de vloek. Treffende voorbeelden daarvan zijn de uitvindingen van het buskruit en het dynamiet in het verleden en de ontwikkeling van kernenergie en chemische middelen in onze moderne tijd. Het is blijkbaar een onontkoombare tragiek in de ontwikkelingsgeschiedenis van de mens: hij ontketent bepaalde krachten en moet zich daarna tot het uiterste inspannen om ze onder controle te houden. Een ernstige waarschuwing bevat het Twentse gezegde: Moak genne duur lös dee'j nich meer too moakn kunt.

In een aantal artikeltjes willen we ons, zoals reeds eerder aangekondigd, gaan bezighouden met brandpreventie en brandbestrijding in onze gemeente gedurende de laatste eeuwen.

Laten we beginnen met hetgeen pastoor Rientjes schrijft in zijn boek "Uit de geschiedenis van de Marke en Schoutampt Heino" (1931-'32). Op bladzijde 51 maakt hij gewag van de grote Heinose brand in 1729, toen een aantal huizen afbrandde in de omgeving van het huidige pand Willemsen aan de Canadastraat. Verder vermeldt hij op bladzijde 52, daarbij het markeboek aanhalende:

In 1770 waren in het kerspel nog geen "brandhaken noch eenige andere werktuigen welke bij onverhoopte brand konden dienen om onder Gods zegen den voortgang daarvan te beletten", en daarom wordt goedgevonden om voor rekening van het kerspel brandhaken te laten maken. In 1772 zijn ze klaar. Twee worden geplaatst "ten huijze van Averheino, vier op den zolder van de kerke, twee op den Heerenbrink, twee op Lierderholthuis, twee op Bosgoed of Delmdijk, en twee bij Harmen op het Boers of groot Eyssink".

Een eerste aanzet tot systematische brandbestrijding ruim twee eeuwen geleden..... En dan maken we een fikse sprong in de tijd! Een "Reglement ter voorkoming en blussing van brand" gedateerd 10 november 1828 en ondertekend door het plaatselijk bestuur der gemeente Heino, t.w. A. Klomp, burgemeester, J.H. Kloosterman, D. Meiberg en E. Schrijver, bevat zoveel interessante historische bijzonderheden, dat we het hier in zijn geheel overnemen.

1. Niemand zal zijne assche dicht bij huizen, schuren, hooibergen, stroo of rijzemieten, tuinen of mesthopen mogen leggen, maar ten minsten tien Nederlandsche ellen daarvan moeten zijn verwijderd en ook elders gelegd wordende dezelve met water zoodanig te begieten dat er geen vuur of zelfs droge assche meer te vinden is, op de boete van zeven guldens.

2. Niemand zal zijne assche mogen scheppen en bewaren in tonnen, houten vaten noch eenige van hout vervaardigde gereedschappen, maar zullen daartoe moeten gebruiken stenen, ijzeren of koperen potten met deksels van dergelijke stoffen voorzien, op eene boete van vijf guldens.
3. Niemand zal eenig vlas mogen drogen of warmen bij het vuur of voor haarden, in besloten gemakken in of op ovens staande in of buiten de gebouwen noch op eenige andere wijze binnen den afstand van vijftien Nederlandsche ellen van huizen, schuren, hooibergen, stroo of hooimieten, verkenschotten, schapeschotten en bosschen. Op de boete van zeven guldens.
4. Niemand zal gebrakt of gehekeld vlas op kasten, kabinetten of planken dicht bij de haardsteden of op plaatsen waar men zomtjids met vuur of licht passeerd ter bewaring leggen, tenzij hetzelve genoegzaam voor de afvliegende vuurvonken gedekt zij, op de boete van vijf guldens.
5. Niemand zal bij het behandelen van eenige brandbare stoffen tabak mogen roken. Zooals zulks mede aan Timmerlieden in hunne werkplaatsen en stroo of Riet Dekkers op de daken van gebouwen zonder uitzondering is verboden, hetgeen mede geen plaats zal mogen hebben in plaatsen of vertrekken waar brandbare voorwerpen ter bewaring zijn gelegd. Op de boete van vijf guldens.
6. Wanneer iemand des nachts of bij donker licht nodig heeft in de paarden of koestallen, schapen of verkenshokken zal hij daartoe moeten gebruik maken van een dichte lantaarn of overdekte baklamp en met geen ander licht in dezelve mogen komen op de boete van f 2-80.
7. Het wordt een iegelijk wel expresselijk verboden om kalveren of ander vee op stallen staande drinken te geven uit dezelfde ketels waarin hetzelve op het vuur gewarmd is, op de boete van een gulden veertig cent.
8. Ieder die een vuurstede heeft zal zich moeten voorzien van een vuurstolp om daarmede den haard des nachts of ook des daags wanneer geen volk te huis mogt zijn te bedekken, op de boete van f 2-80.
9. Ieder zal moeten zorgen dat hunne haardsteden, schoorstenen, bakovens, eesten, enz. met alle mogelijke voorzorg zijn ingerigt zoodat ze geen vrees voor verspreiding van brand kunnen doen ontstaan en zullen dientengevolge eenmaal in het jaar in de Maand Mei op order van het Gemeentebestuur door daartoe te benoemen bekwame lieden naauwkeurig worden nagezien, die van hunne bevinding aan gemeld bestuur verslag zullen doen en zal door het Gemeentebestuur de nodige orders worden gegeven om binnen een bepaalde tijd de door gemelde Commissie gevonden defecten te herstellen waaraan stiptelijk zal moeten voldaan worden op eene boete van zeven guldens zoo dikwijls daarin nalatigheid zal worden bespeurd of de gegevene orders niet naar vereischten zijn uitgevoerd.
10. En zullen geenerhande brandbare voorwerpen dicht aan de buitenkant der schoorstenen mogen worden geplaatst maar ten minsten tien palmen daarvan verwijderd zijn en zal niets eenige verhindering aan de visitatie der schoorstenen mogen toebrengen bij dezelfde boete van vijf guldens.
11. In droge tijden of wanneer zulks door het plaatselijk bestuur wordt bevolen zal ieder huisgezin eene tobbe die ten minsten vijf emmers water kan bevatten geheel met water gevuld aan zijne voordeur moeten plaatsen waarbij een waterremmer of ander vaatwerk moet zijn geplaatst waar het water behoorlijk mede kan worden geschept en tot blussching van ontstane brand kan dienstig zijn op eene boete van f 2-80.

12. Wanneer bij dag of nacht in de Gemeente brand wordt ontdekt zal zulks met den meest mogelijken spoed ter kennis van de ingezetenen worden gebracht en zullen alle die daarvan berigt zijn dadelijk naar de plaats waar zich de brand vertoond moeten toesnellen voorzien van emmers en andere gereedschappen die tot blussching of tot redding van vee, bouwmanngereedschappen of huismeubelen kunnen dienstig zijn, op de boete van drie guldens.
13. Ten einde te spoediger van den brand te worden onderrigt zal er in het kerkdorp of de kom der Gemeente eene bestendige nacht of klepperwacht worden onderhouden die bij de eerste ontdekking van brand dadelijk de ingezetenen zijner wijk daarvan zal verwittigen die dan verplicht zullen zijn zich naar den brand te vervoegen waar dezelve zich in de gemeente bevind, ten minsten uit elk huisgezin een daartoe geschikte persoon voorzien van een wateremmer. Boete bij dit art. bepaald f 3.-. En zal zoodanige nacht of klepperwacht door de ingezetenen van het Kerk Dorp of Kom der Gemeente moeten worden bekostigd, echter om het nut dat ook de overige ingezetenen hiervan kunnen trekken zal ter gemoetkoming der kosten uit de Gemeentekas tot dat einde jaarlijks worden betaald vijf en twintig guldens.
- Tot zover het Brandreglement van 1828. In een volgend artikel zal het aanschaffen van een brandspuit aan de orde komen.

Henk van der Veen sr.

BRONNEN:

- Rientjes, Uit de geschiedenis van de Marke en Schoutampt Heino.
- Archief gemeente Heino.

Op 15 december 1853 keuren Gedeputeerde Staten de begroting 1854 van de gemeente Heino goed:

<i>totale ontvangsten</i>	<i>f. 3053.70</i>
<i>totale inkomsten</i>	<i>f. 3053.45</i>
<i>batig saldo</i>	<i>f. 0.25</i>

De sluitende begroting van onze gemeente over 1983 vertoont een eindbedrag aan inkomsten en uitgaven van ca. 17 miljoen gulden!

Begroting 1854:

"De bezoldiging van Bode ter Secretarie of gemeentebode wordt bepaald op f. 30.- in het jaar, in te gaan den 1 Januarij 1854"

BRON:

Archief gemeente Heino.

v.d. V.

WIE WAS WIE?

In deze rubriek "wie was wie" verwijzen wij u naar blz. 110 van de juni-uitgave 1983.

Het feest dat hier gevierd werd op de deel van boerderij Kamphof, was naar aanleiding van de priesterwijding van pater Antoon Kamphof. Deze plechtigheid vond plaats in het jaar 1942. Opmerkelijk was toen dat dit na 25 jaar weer de eerste wijding betrof van een parochiaan uit Heino.

De boerderij van de fam. Kamphof stond zo ongeveer op de open ruimte tegenover de huidige bibliotheek. De deel werd door de burens versierd en de prachtige bloemstukken waren van bloemist Spitzten.

Pater Kamphof behoort tot de orde der Capucijnen en is momenteel nog steeds werkzaam in de missie.

De personen op de onderste rij zijn van **rechts** naar **links**:

Kapelaan Hagedorn (kapelaan te Heino)
Mw. Kamphof-Luchtenberg
Mw. ter Laak
Mw. v. Hal
Mw. Nijhof-Klink
Mw. Dina Korrebeld-Klink
Rika Kamphof
Mw. Kamphof-Klink (moeder van de neomist)
Neomist pater Antoon Kamphof
Antoon Kamphof (vader van de neomist)
Jan Kamphof (oom, slager te Heino; thans Mekers)
Mw. D. Klink-Kamphof
Mw. A. Klink-Horstman
A.F. Hoppen (hoofd R.K. school; dirigent kerkkoor)
ter Laak (gemeente secretaris)
Mw. Klink
Mej. Klink
Mw. Kortstee-Klink
Pater Kappert (toen nog priesterstudent; gewijd in 1943)

Bovenste rij van **links** naar **rechts**:

Johan Kiekebosch (grote knecht)
Frits van Hal
Pastoor Dijkstra (toen nog student)
Corry Kamphof (dochter en enig kind van de slager)
Pastoor Schrijver (toen nog student)
Johan Klink
Mina Kamphof (zuster neomist)
Mw. A. Kamphof-van Schooten
Theo Kamphof (broer; thans woonachtig in pand Spitzten)
Kapelaan Gerard Kamphof (broer; toen nog student; gewijd in 1943)
Corry Kamphof (kloosterzuster)
Jan Kamphof
Tonia Kamphof
Mw. Nellie Kamphof
Willem Kamphof
Antoon Klink
J. Korrebeld
Hein Nijhof
Kapelaan Jacobs uit Velp (oud kapelaan te Heino)
Jan Willem Klink
B. Klink
Johan Koedijk (kleine knecht)

De foto werd ons ter beschikking gesteld door Ton Kamphof. De namen en verdere gegevens kregen wij van de fam. Butink, Mej. Vlietuis en van Theo Kamphof. Deze en alle anderen, die wij misschien vergeten zijn op te noemen, zeggen zij voor hun medewerking onze hartelijke dank.

WIE IS WIE?

Van de fam. Groot Beumer kregen wij bijgaande schoolfoto uit het jaar 1913. Wie geeft ons de namen van de leerkrachten en de kinderen?

Graag ook wat gegevens over het lesgeven in die dagen en de wijze waarop de uren in de school (en daarbuiten) werden doorgebracht.

Uw reacties aan M. Bisschop, Marktstraat 1, tel. 1326.

Wie is
wie?

't WöDT WINTER

Zie'j wel dät 't tegelpäagie
's mäans al glinstergläd weer is?
Zie'j wel dät de weidn dor bint,
'n schärfie ies op 't sleutie lig?
Zie'j wel dät 'n dikke doeve
al weer nao de maisbult vlög,
en 't blauwe pimpelmeessie
nao een pindasnoertie zöch?
Zie'j wel dät de boomm kääln bint,
d'eerste vlokkn al weer vliegt,
dät de witte vörs op 't grös lig.....?
Zie'j wel, dät wie winter kriegt?

Henk van der Veen sr.

TERUGBLIK OP DE "MOORDAVOND" – 19 SEPTEMBER J.L.

Dat hiervoor zo'n enorme belangstelling zou bestaan, hadden we niet verwacht, bijna 300 aanwezigen, van heinde en ver!

De heer Borghardt heeft met zijn familie tot nu toe driemaal het "moordlied" ten gehore gebracht, tweemaal in Heino en eenmaal in Raalte.

We zijn ze daarvoor zeer erkentelijk. Het lied, zoals dat door hen gezongen werd, is op een bandje gezet en verkrijgbaar voor de prijs van f. 15,—. Zij die hiervoor interesse hebben kunnen zich wenden tot de heer R. Meindersma, Linde 15, Heino, tel. 1419.

Van het themanummer van ons blad betreffende de moord zijn enkele honderden exemplaren extra gedrukt en..... wij zijn praktisch uitverkocht!

Op dat "moordnummer" zijn nog enkele reacties binnengekomen.

De familie Wijnen woonde niet aan de Hoevenweg, maar aan de Hoenderweg te Lemelerveld. Het gezin Wijnen had geen vijf, maar zeven kinderen en wel:

1. **Johannes Antonius**, geboren 21 juli 1858 te Hellendoorn.
Overleden 14 juni 1916 te Dalfsen (Dalmsholte).
Geen beroep.
2. **Maria Antonia**, geboren 16 april 1860 te Hellendoorn.
Overleden 16 juli 1938 te Raalte (Heeten).
Huwde met Joannes Veldkamp.
3. **Maria Antonia**, geboren 21 januari 1862 te Hellendoorn.
Overleden 7 april 1896 te Dalfsen (Dalmsholte).
Geen beroep.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
JOHANNES WIJNEN.
Voorzien van de H.H. Sacramenten,
overleden te Dalmsholte den 14 Juni 1916,
in den ouderdom van bijna 58 jaren,
en begraven 17 Juni d.a.v. op het
R. K. Kerkhof aldaar.

Zalig de armen van geest: want hun is het
rijk der Hemelen.
Wie den Heer vreest, zal het wel gaan en
in zijne uitersten gezegend worden.
Een geduldig mensch zal met vreugde wor-
den beloond. Eccl. I, 10, 29
Gij, o Heer! hebt mijn lyden in vreugde ver-
wisseld, opdat mijne ziel U singe: Heer, God,
'n eeuwigheid zal ik U loven. Pa. XXIX 12, 13
Geliefde Moeder, Broer en Zusters, ik sterf
gerust en gelukkig. Ik hoop dat de Goddelijke
harmhartigheid mij wel zal willen opnemen in
de hemelsche vreugde, en mij vergunnen zal,
U vandaar honderdvoudig terug te geven, wat
uwe goedheid voor mij op aarde gedaan heeft.
H. Rosa van Viterbo

ZOET HART VAN JESUS EN MARIA.
wees mijn toevlucht.
(300 dagen aflaat)

Wed. G. Zwakenberg — Lemelerveld

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
**MARIA ANTONIA
WIJNEN**
ECHTGENOOT VAN
JOANNES VELDKAMP
geboren te Dalmsholte 16 April 1860,
na het ontvangen der H. Sacra-
menten overleden te Heeten 16 Juli
1938, en begraven den 20ten d.o.v.
op het R.K. Kerkhof.

Eene vrouw, die den Heer vreest,
mij geprezen worden; zij was een
zorgvuldige en verstandige vrouw,
eene moeder waardig in de ge-
dachtene hare kinderen te loven.
Het leven, o God, is eene gift van
uwe hand; zij heeft het U weer-
gegeven door den dood, om in
te gaan in uwe heerlijkheid.
Dierbare Kerkgenoot, Kinderen en
Kleinkinderen, bidt voor mij. Vaart-
wel, tot wederziens.
O God, vergeef uwe dienares
MARIA hare zonden en zwak-
heden, en laat haar door Jesus
Christus onze Heer ingaan in de
eeuwige rust. Amen.

Justus, zachtmoedig en
neuktig van harte, maak
mijn hart gelijk aan het
Uwe.

R. I. P.

F. W. Teppenik, Heeten.

Bid voor de Ziel van Zaliger
Theresia Wijnen
Weduwe van
Johannes Kogelman
Geboren te Lemelerveld 10 Augustus 1864,
voorzien van de H. H. Sacramenten der
sterfenden overleden 4 November 1947 en
8 November d. o. v. begraven op het R. K.
Kerkhof aldaar.

Zij was een godvrezende vrouw en dicke
God in eenvoud en oprechtheid des harten.
Op hoge leeftijd gekomen, maakte een
kortstondige ziekte een einde aan haar
welbesteed leven en zij scheedde van haar
in vrede en kalmte, volkomen onderworpen
aan God's H. Wij en vastvrouwen
dat haar dood de overgang zou zijn tot een
beter leven.

Dierbare kinderen! Mijn pelgrimstocht is
geëindigd, de Uwe duurt voort. Mijn
geweten verwijt mij niets, maar Hij, die
mij sordelen zal, is de Heer — bidt dus
voor mij; dient God getrouw en leeft zo,
dat Gij de dood niet behoeft te vrezen.
Vaartwel, wij zullen elkander spoedig
wederzien.

Gebedertien Jesus, wees haar genadig.
(100 dagen aflaat)

Zoete Heer Jesus, gref haar de eeuwige rust.
(100 dagen aflaat)

Onze Vader — Wees Gegroet
Zij ruste in vrede

W. I. Habers, Lemelerveld

BID voor de Ziel van Zalfert HERMANUS WIJN.

Op 10-jarige leeftijd, den 11 November 1864, onder Heins weerd-naar vernood, en den 15 daaraan volgende op het R.K. begrafenis in Dalfsen begraven.

Zijn verleden is door den dood overtuigd, dat hij niet in de wereld, en aan Hij, die wij niet zien, maar die ons allen, want Hij heeft ons allen in de wereld geschapen, of al eenmaal op den 10-jarigen leeftijd van den rechtvaardigen. Daar hij niet in de wereld was, en niet in de laatste plaats, want Hij heeft ons allen in de wereld geschapen, of al eenmaal op den 10-jarigen leeftijd van den rechtvaardigen. Daar hij niet in de wereld was, en niet in de laatste plaats, want Hij heeft ons allen in de wereld geschapen, of al eenmaal op den 10-jarigen leeftijd van den rechtvaardigen.

Wissel. IV, v 10-20
Gebed terzelve heerde hem. I. Ric. XVIII v 2.
Onze Vader - Wees gegroet.

L. J. VAN DER LINDEN, Dalfsen.

† Bidden de engeelen naar het paradijs geleiden de ziel van

GRADUS WIJNEN
wifchen van Joanna Inewal

Hij werd geboren te Lemelerveld 7 dec. 1869. Na voorzien te zijn van de H.H. Sacramenten der Sterfenden overleed hij op het Elisabeth Ziekenhuis te Almelo 13 januari 1962. Zijn Lichaam hebben wij 13 januari 1962 op het R.K. Kerkhof te Nieuwland begraven.

Den hoge ouderdom met het bezit van de goede verstand en een grote heilzalig het gebed is een grote gunst van God. Men maakt zich los van het aardse, men brengt reeds hier op aarde aan God aanbidding voor wat uit te hooren is. Zo kan men zich voorbereiden op de eeuwigheid, wat dan een blijde overgang wordt naar een beter leven. Als daar nog bij een echt kinderlijke devotie te Maria, dan vrouwen we er op, dat vader gerust van ons kon heengaan.

Met gebed voor de God hem toevertrouwen, heeft hij de zorgen voor een goed peem gedragen. Laten wij, moeder, kinderen en kleinkinderen en allen die nu gekend hebben, nu het ons e doen, dat wij de voor ons gebed en vooral dat van H. M. dat God hem gezuiverd van alle van de aarde is spoedig zal laten hem in zijn heerlijkheid. Zoekt de Heer Jezus, geef hem de eeuwigheid.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER HERMINA WIJNEN
Widwe van

ANTONIUS VISKAAL
geboren te Lemelerveld 1 Mei 1872, na het ontvangen van de H.H. Sacramenten der Sterfenden, overleed 12 Aug. 1941 en is Aug. 12 d. g. begraven op het R.K. Kerkhof Dalfsen.

Al wachtende heb ik den Heer verwacht en Hij heeft naar mij geluisterd, en mij waargenomen uit een wereld vol ellenden. Psalm 39, 2-4
De eerste vertrouwen, welke men in dat men een ontvankelijk rechtgenoot, een liefdevolle, zorgzame moeder, is geweest en aan de kinderen Christelijke achterlaat.

Kinderen, wat mij betreft, niets houdt mij terug in dit leven, ik weet niet, waarom ik hier langer nog zou verbleven, daar al mijn hoop vervuld is.

H. Monica
Og allen, die mij dierbaar zijn, vaart in den Hemel. Bidt voor mij en ik zal voor u bidden.
H. Alphonse
Zoeft Hart van Jezus, wees mijne liefde.
(100 dagen afkeer)
Zoeft Heer Jezus, geef haar de eeuwige rust.
(100 dagen afkeer)
Onze Vader - Wees gegroet.
Zij rust in vrede.
W. Habers - Lemelerveld

4. **Theresia,** geboren 10 augustus 1864 te Dalfsen. Overleden 5 november 1947 te Dalfsen (Lemelerveld). Huwde met Johannes Kogelman.
5. **Hermannus,** geboren 16 juni 1867 te Dalfsen. Overleden 11 november 1883 te Raalte. Vermoord op het boereerf van Hendrikus Grootenboer.
6. **Gradus,** geboren 7 december 1869 te Dalfsen. Overleden 13 januari 1962 te Almelo. Huwde met Joanna in de Wal.
7. **Hermina,** geboren 2 mei 1872 te Dalfsen. Overleden 12 augustus 1941 te Lemelerveld. Huwde met Antonius Viskaal.

De heer Jutten, wonende in het bejaardenhuis "De Vloedgraven", bleek nog over een foto te beschikken van Hermannus Uikeman. We willen u deze foto niet onthouden.

J.K. Pruim-Reinders.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Nu we in het voormalige onderkomen van de afdeling gemeentewerken, in de dubbele lagere landbouwschool, de kamer van de directeur gemeentewerken huren, past het ons allereerst **een woord van dank** te richten aan allen die hulp hebben geboden bij de inrichting in welke vorm dan ook.

De heer Dekker voor het sausen en behangen, de heer Elshof voor het maken van een prikbord en een kapstok, de timmerclub van de "Spil" voor het maken van schappen, de heer Krosman voor het wandmeubel, de heer Kevelam voor het wandmeubeltje, de heer Bremmers en de gemeente Heino voor een vierladenkast, de heer Meindersma voor een tafel, de brandweer voor stoelen, het witgele kruis voor tafeltjes en stoelen en een kapstok, het groene kruis voor klapstoelen, de heer Willink voor de foto's als wandversiering en de heer Polstra voor een kruiwagen.

Een hele lijst van hulpvaardige mensen waar we als vereniging erg blij mee zijn.

Van de heer Bremmers, notaris, mochten we de afgelopen jaren als bestuur op zijn kantoor vergaderen, waarvoor onze dank; in het bijzonder voor de koffie die altijd klaar stond.

Als **naam** voor dit nieuwe onderkomen van de vereniging hebben we de naam „'n HEERD'" gekozen; voorgesteld door mevrouw G. Berends-Drosten.

Tevens hebben we als bestuur besloten de eerste donderdagavond van de maand "open" te zijn voor onze leden en andere belangstellenden, een zogenaamde praatavond van acht tot tien uur. Welkom op 'n heerd!

Verder ontvingen we weer allerlei **schenkingen**.

Van de heer Jan Bieleman al zijn dia's over Heino, een prachtige kollektie. Van de heer Bremmers het boekje "1883-1983 100 jaar Abdij Sion", van de heer Willink foto's en van de heer Slurink een Zwolsche Courant uit 1926. Hiervoor weer onze bijzondere dank.

Maandag de 26e december, tweede kerstdag, houden we weer onze traditionele **kerstwandeling**. Voor nadere informatie zie bijgevoegd formulier.

Donderdagavond 26 januari 1984 zullen er **dia's** vertoond worden, onderbroken door een quiz. Voor deze dia-avond wordt u hartelijk uitgenodigd. Tijdstip en plaats zijn: 19.30 uur bij Theo Oortwijn (café restaurant "Centraal").

Op dinsdagavond 27 maart 1984 wordt de algemene **ledenvergadering** gehouden bij de heer Bosch (café restaurant "De Zwaan"). Hiervoor ontvangt u te zijner tijd een uitnodiging.

*Rest ons nog u allen prettige kerstdagen en een goede jaarwisseling toe te wensen.
Een voorspoedig 1984 in alle opzichten!*

